٢٣- ١٤ى تەمووزى پیرۆز

ئیشکردنی کارگەم، کرانەوەی دەرگایێکی خۆشی و بووژانەوە بوو کە لە دوای ئەو ماوە درێژەی جەزرەبە و چەوسانەوەیە لێم کرایەوە، زۆر بەگوڕ و وریایی کەوتمە کار و ئەوەندە لێهاتوییم پیشان دا کە سەرنجی هاوکار و لێپرسراوەکانم ڕاکێشا، ئەو بەشەی منی لێ بووم بەهۆی داواکاری زۆری چیمەنتۆ، شەو و ڕۆژ کاری دەکرد، من دەبوایە جگە لە هەشت سەعات کاری ڕۆژانە، شەش سەعاتیش ئۆڤەرتایم کار بکەم، واتا سێ سەعات پێش دەوامی هاوکارەکانم و سێ سەعات پاش ڕۆیشتنەوەیان، مووچەی خۆم و ئەم شەش سەعات زێدەکارییە دەگەیشتە ٥٠-٦٠ دینار کە لەو ڕۆژەدا پارەیێکی باش بوو.

ڕۆژی ١٤/٧/٩٥٨ تاریک و روونی بەیان تازە دەستم بەئیش کردبوو و چەند لۆرییێکم بەڕێ کردبوو، دەبوایە نێوانی چوونە ژوورەوەی لۆرییەکان لە پێنج دەقیقە تێنەپەڕێ (واتا هەر لۆرییێک دێ لەسەر قەپانی بەردەرگا ڕادەوەستێ و قورساییەکەی دەنووسرێ، پاشان دەچێتە ژوورەوە چیمەنتۆ باردەکات و دێتەوە سەر قەپان قورسایی ئەم جارەش دەنووسرێ و دەزانرێ چەندی بارکردووە).

ئەم جارە هاتنە ژوورەوەی لۆری دواکەوت و لە ١٥-٢٠ دەقیقەش تێپەڕی، کاتێ ڕوانیمە بەردەرگا دەبینم لۆرییێک لەسەر قەپان وەستاوە و کۆمەڵێک کرێکار و خەڵک کەڵەکەیان کردووە و گوێ لە شتێک دەگرن، خەریک بووم بچم و لێیان تووڕەبم کە کارەکەیان دواخستووە، کەچی یەکێکیان بەڕاکردن هات و هاواری لێ کردم «وەرە بەقوربانت بم، ئەوە ڕادیۆ دەڵێ لە بەغدا کودەتا کراوە و عێراق بووە بەکۆماری» ، من کە بەبیرمدا نەدەهات ئەمە وابێ، وام زانی ئەمە ئێزگەی ڕادیۆی (دەنگی عەرەب)ی قاهیرەیە کردوویانەتەوە، بەڵام دیسان هەر چووم و گەیشتمە بەر ئەو لۆرییە کە ڕادیۆیەکەی کردبۆوە، بیستم دەڵێ «ئێرە کۆماری عێراقە...»! بەجۆرێک کاس بووم و سەرم سووڕا کە ناچاربووم خۆم بەلۆرییەکە بگرم تا نەکەوم... پاشتر بەیانەکان دووبارە کرانەوە و دەرکەوت کە شۆڕش سەری گرتووە و خێزانی بنەماڵەی شای عێراق لەنێوچوون و ئێستا لە سەرانسەری عێراقدا خەڵک بۆ پشتگیری لە شۆڕش ڕژاونەتە سەر شەقامەکان و هەرایە.

دەوامی دایرە دەستی پێ کرد و مووچەخۆرەکان لە سلێمانییەوە گەیشتن، چووم لەبەر دەرگا ڕاوەستام و وەکو مژدەیێک پێم گوتن «کوڕینە، شۆڕش سەری گرت و نوری سەعیدی نامەرد سەری تیاچوو، هەق وایە ئەمڕۆ کەس ئیش نەکات و بیکەین بەجەژن...» ، بەڵام ئەوان تێکڕا سەریان داخست و بەپەلە خزانە ژوورەکانیانەوە، تەنیا (حەسیب

قەرەداخی)ی شاعیر هات بەدەنگمەوە، داوام لێ کرد کە لە سالۆنەکەدا بانگێکی خۆمانە بدا، حەسیب دەنگی لێ هەڵبڕی «بژی کۆماری عێراق، بڕووخێ ئیمپریالیزمی بەریتانی و کلکەکانی» ، دانیشتوانی پشت مێزەکان ورتەیان لێوە نەهات، بەڵام کرێکارەکان لە حەوشە و بەردەرگای بەشەکانیان دەستیان بەچەپڵەلێدان کرد.

خۆم گەیاندە نێو کرێکارەکان و داوام لێ کردن ئەمڕۆ دەست لە ئیش هەڵگرن و خۆیان سازکەن بچینە شار تا ئێمەیش وێڕای خەڵک پشتگیری خۆمان بۆ کۆمارەکەمان دەربڕین، چووم لە گەراج داوام لە بەرپرسی ئەویش کرد چەند ترومبێلی هەیە با هەموویان ئامادە بکا، پاشان کرێکاران بەگشتی هاتن و سواری لۆرییەکان بوون، لەو کاتەدا پەڕۆی سپیمان دەست نەکەوت، لە پارچە خێوەت و قاقەزی پان و درێژ چەند دروشمێکم نووسی و بەپێشی لۆرییەکانەوە هەڵمان واسین، (جەلالی حاجی سەعید ئاغا) کە جێگری بەڕێوەبەری گشتی بوو هاتە لام و گوتی: «من ئێستا تەلەفۆنم بۆ موتەسەریف کردووە و لێم پرسیوە چی بکەین؟ ئەو دەڵێ هێشتا بارودۆخەکە روون نییە، باشتر وایە جارێ ڕاوەستین و چاوەڕوان بین» ، گوتم: «ئاغا حکومەتی شایەتی لە عێراق رووخا و ڕژێمی کۆماری لە جێگای دامەزراوە، ئەمڕۆ لە هەموو شارەکانی وڵاتدا جەژن و خۆپیشاندانە، ئێمە بۆ لە میللەت دوابکەوین؟» .

شەش لۆری و چەند ترومبێل لە کارگەوە کە حەوت کیلۆمەتر لە شارەوە دوورە بەدروشمدان و چەپڵەلێدان خۆمان گەیاندە شار، دیمان کە ژن و پیاو و ورد و درشت ڕژاونە سەر شەقامەکان تێکڕا بانگ دەدەن و هاوار دەکەن، ئێمەیش تێکەڵاوی لافاوی خەڵک بووین، بەڵام تیپەکەی ئێمە لە نێوانیاندا سەرنجڕاکێش بوو چونکە ئەو لۆرییە یەکڕەنگانەی پڕ لە کرێکاری بەدلە شینی نیشانەی هێزێکی پتەوی ڕێکخراو بوو بۆ پشتگیری لە کۆماری نوێی عێراق.

***

کرێکارەکانی کارگەی چیمەنتۆ ناتەواوی و پێداویستی نێوخۆیان زۆربوو، لەگەڵ گۆڕانی باری کۆمەڵایەتی نوێدا ئەوانیش دەیانویست هەندێ لەو نەریتە نالەبارانەی خۆیان بگۆڕن، بۆیە کەوتبوونە بەیەکدا هاتن و بۆڵەبۆڵ. لە ئاکامدا وایان باش زانیبوو بێنە لای من و داخوازییەکانی خۆیان بەهۆی منەوە ڕاپەڕێنن، من ئامادەیی خۆمم پیشاندان، بەڵام داوام لێ کردن کە پێویستە هەموویان بچنەوە سەر کارەکانیان و نەهێڵن بەرهەم لە کورتی بدا، چونکو لەمەولا ئەم کارگەیە هی خۆمانە و بەروبوومی بۆ خۆمانە.

کەوتمە پشکنینی کتێبخانەکان بەڵام سەرچاوەییێکم لەمەڕ چۆنێتی پێکەوەنانی نەقابەوە

دەست نەکەوت، بۆیە هەروا لە خۆمەوە چیم بەبیرا هات کردم و وەکو لە ئاکامدا دەرکەوت هەنگاوەکانم دروست دەرچوون.

٢٤- لەگەڵ خەباتی کرێکاراندا

ئاگاداریمان بڵاوکردەوە بۆ ناونووسینی کرێکاران لە نەقابەدا، هەموو کرێکارەکان بەگشتی هاتن و بوون بەئەندام، ڕۆژی هەڵبژاردن دیارکرا بۆ دانانی سەرۆک و ئەندامانی دەستەی بەڕێوەبەر و بەتێکڕایی منیان بەسەرۆکی نەقابە هەڵبژارد، منیش زۆر بەگوڕ هەڵدەسووڕام، سەرەڕای کاری دایرەم بەشی هەرەزۆری کارەکانی نەقابەشم جێبەجێ دەکرد.

توانیمان گەلێک لە داخوازییە پێویستەکانی کرێکاران بەجێ بێنین، وەکو دابەشکردنی بەدلەی کارکردن، دانانی مەکینەی ساردکردنی ئاوی خواردنەوە بۆ هەموو بەشەکانی کارگە، ڕاپەڕاندنی لیستەی زیادکردنی مووچەی کرێکاران، دابەشکردن و چوونە نێو ئەو خانووانەی سەرچنار کە دەمێک بوو تەواو بووبوون بەڵام ڕێگا نەدرابوو بێنە ناوی، دیارکرانی دەوامی ڕەسمی و نەمانی زیاتر کارکردن بەهیچ بیانوویەکەوە، داننان بەمافی نەقابەدا وەکو نوێنەر و دەمڕاستی کرێکاران لەلای بەڕێوەبەرایەتی کارگەوە.

کرێکارەکانی دیکەی سلێمانیش وەکو بەرگدرووان، دارتاشان، خانوو و قوڕکاری، شوفێران، ئاسنگەر و فیتەران و هیدیش... دەیانویست نەقابە پێکەوە بنێن، یارمەت ئەوانیشم دا و ڕێ شارەزاییم کردن، کاتێ ئەو نەقابانەیش هاتنە کایەوە، ویستمان (یەکێتی نەقابەکانی کرێکاران) دروست بکەین، بۆ ئەمەیش هەڵبژاردنێکمان کرد، بۆ ئێرەیش من هەڵبژێردرام و بووم بەسەرۆکی ئەنجوومەنی نەقابەکانی کرێکاران لە سلێمانی.

ئەوەی پێویستە باس بکرێ: سەرکردایەتی هەموو ئەو نەقابانە، سەر بەحزبی کۆمۆنیست بوون، من بەنوێنەرایەتی ئەوان کۆبوونەوەم لەگەڵ ئەندامی بەرپرسی حزب دەکرد کە ئەوسا (ئەحمەد غەفوور) بوو، لەلایەن حزبەوە دوو کەس بۆ یارمەتیدانم دەستنیشان کران، یەکەم (قالەی ڕەشە ناسک) کە شوفێرێکی ئەندامی حزب و سەرۆکی نەقابەی شوفێران بوو، دووەم (نایب عەبدوڵڵا) کە شاگرد و بەرگدروو و کابراییێکی لاڵەپەتە بوو کرابوو بەسەرۆکی نەقابەی بەرگدرووان.

ساڵی ١٩٥٩ بەڕاستی ساڵی بووژانەوە و وریابوونەوەی کرێکاران بوو لە سلێمانیدا، بەتایبەتی کرێکارانی چیمەنتۆی سەرچنار، شان بەشانی ئەم بەرزبوونەوەی کرێکارانە، دەستەی کۆنەپەرست و کەسانی سەر بەڕژێمی کۆن ترسیان لێ نیشتبوو و خەریکی خۆ گورجکردنەوە بوون، لەبەرئەوەی من وەکو نوێنەر و هەڵسووڕێنەری نەقابەکان دەرکەوتبووم،

زیاتر خێسەم لێ دەکرا و ددانم لێ تیژ دەکرا.

ڕووداوێک کە زیاتر من و دەستە نەیارەکانی لێکتر ئاشکرا کرد، دابەشکرانی خانووەکانی سەرچنار بوو، ئەم خانووانە لە سەردەمی ڕژێمی شایەتی کۆندا بۆ مووچەخۆر و کرێکاران دروست کرابوون بریتی بوون لە سێ بابەتی دوو ژووری و سێ ژووری و چوار ژووریی دوو قات، نزیکەی ساڵێک بوو تەواوکرابوون بەڵام لە قۆنتەراتچییەکەیان وەرنەدەگیران، چونکو هەندێ دایرەی نێو شار کە مرقیان لەو خانووانە خۆش کردبوو لەسەر ژمارەی دەسکەوت پێک نەدەهاتن، دائیرەی ئەمن شەش خانووی دەویست و پۆلیس داوای دە خانووی دەکرد و دایرەکانی دیکەش هەروا کەم و زۆر داواکار بوون، لەبەر ئەوەی سەرچنار هاوینەهەوارێکی خۆشە و خانووەکانیش تازەن و کرێیان کەمە بڕیار وابوو لە بیرەوەریی یەکساڵەی ١٤ی تەمموزدا خانووەکان بەڕێوەبەرایەتی گشتیی کارگە دابەشیان بکات، بەڵام نەقابە ئەم پلانەی هەڵوەشاندەوە.

لیستەییێکی کرێکار و مووچەخۆرەکانی کارگەمان ڕێکخست و بەپێی کەم و زۆری مانگانە و ژمارەی خێزان، پشکمان لەسەر ناوی کەسان و ژمارەی خانووەکان هاویشت و هەر کەسە ژمارەی خانووی خۆی درایێ. جگە لە مامۆستاکانی قوتابخانە کەس خانووی نەدرایێ، لەبەر ئەوەی کرێکاران ماڵیان لەنێو شار بوو و دەبوایە هەموو بەیانیان بەلۆری و پاس و پایسکل بێن و بڕۆنەوە، پەلە لە دابەشکردن کرا و ڕۆژی گواستنەوەمان دیار کرد، هەرچەندە بەڕێوەبەرایەتی بەرهەڵستی کرد کە گوایە پێویست وایە بەبۆنەییێکەوە و لە یادی ڕووداوێکی گرنگدا خانووەکان دابەش بکرێن، ئێمە گوێمان نەدایێ و هاتین.

ئەم هەنگاوە کارێکی گەورەی کردە سەر کرێکارانی کارگە و گشت کرێکارانی سلێمانی، جا لەبەر ئەوەی ئیشەکە زیاتر لە نەقابە بەناوی منەوە پێکهاتبوو، لە نێو کرێکاران و خەڵکی دیکەشدا ناسرام و دەرکەوتم. نموونەییێکی ئەم ناسرانە لێرەدا دەگێڕمەوە:

سەرکردەی تیپی دووی سوپای عێراق (داود سەلمان جەنابی) بۆ بەسەرکردنەوە هاتە سلێمانی، بەکاربەدەست و گەورە پیاوانی شاریان ڕاگەیاند ئێوارە لە یانەی ئەفسەران چاویان پێی بکەوێ، منیش یەک لە بانگکراوەکان بووم.

کاتێ گەیشتمە ساڵۆنی یانەی ئەفسەران، ژوورەکە پڕ بوو لە ئەفسەران و مودیری پۆلیس و سەرۆک دایرە و پیاوماقوڵانی شار، لە ڕیزی خوارەوە کورسییێکی بەتاڵم دەسکەوت و دانیشتم. ئەفسەرێک هات بەدانیشتوواندا گەڕا و ناوی نووسین و بردیە ژوورەوە بۆ سەرکردە داود جەنابی، پاشتر هاتەوە و بانگی کرد با سەعید ناکام بفەرموێ،

هەستام و بەنێو حەپەسان و دەم داچەقاوی دانیشتواندا چوومە ژوورەوە، سەرکردە زۆری ڕێز گرتم و سوپاسی کردم کە لە سەرەتای شۆڕشەوە چالاکیم نواندووە و خۆمم ماندووکردووە، پاشان باسی ئەو گیروگرفتانەم بۆ کرد کە بەرهەڵستی هەنگاوەکانمان دەکات و گوتم ئێمە هێشتا هەر ئەو قانوونانەمان لەبەر دەستایە کە ڕژێمی کۆن دایناوە و دەرفەتی هەڵسووڕانمان ناداتێ، ئەو گوتی: «گوێ مەدەنە ئەم تەگەرانە، هەرچی هەنگاوێکتان بۆ بەرژەوەندی چینی چەوساوە پێ باشە بیهاوێن، ئێمە شۆڕشێکی مەزنمان کردووە و ڕژێمێکمان ڕووخاندووە، ئەگەر هەروا ڕۆیشتین و نەخشەکانمان سەری گرت، ئەم بێ قانوونییانەی ئەمڕۆی تۆ هەمووی دەکرێ بەقانوون و ئافەرینیش دەکرێی، خۆ ئەگەر تێشکاین و ئیمپریالیستەکان هاتنەوە، دڵنیابە کردەوە قانوونییەکانیشت بەتاوان دەژمێردرێن و سزا دەدرێیت»!

٢٥- ناکۆکی لەگەڵ حزب و کشانەوەم لە نەقابە

نەورۆزی ساڵی ١٩٥٩ ئاهەنگێکی گەورە لە توی مەلیک ڕێکخرا کە هەر دووک حزب واتا کۆمۆنیست و پارتی لەسەر چۆنێتی بەڕێوەبردنی پێک هاتبوون، یەکێتی نەقابەکانیش نەقابەکانی ڕێک خستبوو و بەچاکی ئامادەی کردبوون، هەر نەقابەیە دروشمی تایبەتی خۆی هەڵگرتبوو و کرێکارەکانی چوار چوار دەهاتن و لەو مەیدانەدا دەچوونە ئەو جێگایەی بۆیان دیارکرابوو تا بەهەموویان ئاڵقەیێکیان لە دەوری مەیدانەکەدا دروست کرد، دەبوایە من بەناوی کرێکارانەوە قسە بکەم، گوتارەکەشم لەلایەن نوێنەرانی هەردوو حزبەکەوە پەسند کرابوو، نوێنەری حزبی کۆمۆنیست (ئەحمەد غەفوور) و نوێنەری پارتی (حیلمی عەلی شەریف) بوون.

پێش ئەوەی سەرەی قسەکردنی من بگات، ئاگاداریان کردم کە تاقمێک هاتوون خەریکن ریزی کرێکارەکان دەشێوێنن، کە چووم دەبینم (عەباسی برایم دەروێش)ی سەر بەپارتی نزیکەی ٧٠ - ٨٠ هەرزەکاری دەمڕووت و دەروێشی پرچنی لە گوندەکانی قەراخ شار کۆ کردۆتەوە هێناونی و دروشمێکیان هەڵگرتووە لێی نووسراوە (کرێکارانی کوردستان)، ئەمانە هەریەکە تێلاییێکیشیان پێیە و وا دیارە لە ڕێوە خۆیان بۆ شەڕ و لێکدان ساز کردووە هاتوون لە پێشەوە چوونەتە بەردەمی نەقابەکان دانیشتوون. لە عەباسم پرسی ئەمانە چین؟ گوتی: ئەمانە کرێکاری کوردستانن، بۆچ لە خاکەکەی خۆشمانا مافمان نادرێتێ ئاهەنگی نەورۆزی کوردی بگێڕین؟

چووم ئەحمەد غەفوور و حیلمیم ئاگادار کرد کە ئەمانە لەنێو بەرنامەی ئاهەنگەکەدا نین

و خەریکن تێکی دەدەن، بەڵام ئەوانیش نەیانتوانی عەباس و گرۆکەی دوورخەنەوە، بەڵکو شێلگیرتر بوون و کردیانە هەراوهۆریاییێک سەریان لە کرێکاری نەقابەکان تێکدا و ڕیزەکانیان شێواندن.

کاتێ بانگ کرامە سەر میکرۆفۆن و دەستم بەدوان کرد، گوێم نەدایە گوتارە بڕیاردراوەکە و لەخۆمەوە پەلاماری ئەو کەسانەم دا کە بەناوی کوردستان ئاژاوە دەنێنەوە. حیلمی لە قسەکانم تووڕە بوو و لێمان بوو بەدەمەقاڵێ، ئاهەنگەکەم بەجێهێشت و لەگەڵ کرێکارانی چیمەنتۆدا بەرەو شار گەڕامەوە، نەقابەکانی دیکەش دوامان کەوتن، ئەحمەد غەفوور ویستی پێشیان بگرێت و دەیگوت نەقابە هی کرێکارانە و مڵکی کەس نییە، بەڵام ئەوان بەقسەیان نەکرد و هاواریان دەکرد «ئێمە هەموومان ناکامین»!

ئەم ڕووداوە حزبی لە من دڕدۆنگ کرد و ئامۆژگاری ئەندامەکانی کرد کە خۆیانم لێ دووربخەنەوە و وەکو جاران تەماشام نەکەن، بەڵام ڕووبەڕوو هیچ ڕەخنە و لێپرسینەوەم بەرەوڕوو نەکرایەوە.

لەو ڕۆژانەدا دووەم هەڵبژاردنی نەقابەکان هاتە پێش، زۆرم خۆماندووکرد بۆ ئەوەی هەموویان بەپێی پرۆگرامەکانیان هەڵبژاردن بەڕێوەبەرن و کەلەبەری ڕەخنە و ناقایلی کرێکاران نەهێڵن. خۆیشم بەتێکڕای دەنگی کرێکارانی کارگەی چیمەنتۆ بەسەرۆک هەڵبژێردرامەوە. ئەمجار خەریکی دانانەوەی ئەنجوومەنی یەکێتیی نەقابەکان بووین، دەمویست کرێکارەکان بەپێی ویست و ئارەزووی خۆیان کێ بەباش دەزانن هەڵی بژێرن، تەنانەت فێرم کردن کە چەند کەسێک بۆ سەرۆکایەتی خۆیان ناودێر بکەن تاکو بەربەرەکانی دروست ببێ و کێ لایەنگری زیاترە سەربکەوێ.

لەو ڕۆژانەدا سەفەرێکی بەغدام هاتە پێش کە نزیکەی هەفتەییێکم پێ چوو، کە هاتمەوە دەبینم ئاگاداری خۆ ناودێرکردن بۆ سەرۆکایەتی یەکێتی نەقابەکان بڵاوکراوەتەوە، بەڵام ناوی منی تێدا نییە و لە جیاتی من نایبە لاڵ داندراوە! لە کۆبوونەوەی یەکێتیدا داوای ڕوونکردنەوەم لێ کردن، گوتیان نایب دەڵێ خۆت وات بەباش زانیوە، نایب گوتی لە حزبەوە وایان فەرمان داوە. چاوم بەئەحمەد غەفوور کەوت، گوتی ئەگەر ڕاستت دەوێ بۆ بەڕێوەبردنی نەقابەکان لە تۆ باشتر و لێهاتووترمان چنگ ناکەوێ، بەڵام تۆ بەجۆرێک لەنێو کرێکارەکاندا ناوت بەرزبۆتەوە کە ناوی حزبی داپۆشیوە گوایا لەنێو نەقابەکاندا دەستەی (ناکامی)یش پەیدابووە کە ئەمە پێچەوانەی ڕێبازی کۆمۆنیستییە. گوتم من ئەندامێکی ئەم حزبەم، کە دەتانویست دوورم خەنەوە بەخۆمتان بگوتبایە چارەیێکی باشترم دەدۆزییەوە، بەڵام ئەم کردەیە گزی حزبە لە ئەندامێکی خۆی، ئەویش گوتی ڕاستت

دەوێ شێوەی چارەکردنەکە هەڵە بووە، بەڵام ئەم ڕێگایە هاوڕێ (عومەری عەلی مامە شێخە) بەرپرسی لقی کوردستان دایناوە، ئەگەر دەتەوێ لێی بکۆڵیتەوە بچۆ لەگەڵ ئەودا ساخی بکەوە، بەڵام من نەچووم بۆ لای عومەر و خۆم کێشەکەم چارەکرد.

کۆبوونەوەیێکی گشتیم بەنەقابەکان کرد، لە پاش سوپاسی ئەو بڕوایەی بەمنیان کردووە، داوام کرد لێم ببوورن کە چیتر ناتوانم وەک سەرۆکی یەکێتی هاوکارییان لەگەڵدا بکەم، چونکە فرمان و ئەرکی دیکەم لەسەر شانە و دەبێ خۆمیان بۆ تەرخان بکەم، بەڵام وەکو کرێکارێک هەر لەگەڵیاندام و هاوبەشی تێکۆشانیانم.

***

ئەم بەسەرهاتە دڵی ئێشاندم بەڵام چاویشی کردمەوە، لە سەرەتای پەیوەندیم بەحزبی کۆمۆنیستەوە، بەرەبەرە بڕواییێکی دەروێشانەم پێکەوەنابوو و پێم وابوو ئەوانەی دەگەنە ئەندامێتی حزب، لە هەموو سەرێکەوە پاک و ڕاست و فیداکارن، خۆ ئەگەر کردەییێکی چەوت لە یەکێکیان ڕووی دا، ئەوە هەڵەییێکی تایبەتی ئەو کەسەیە لێی دەقەومێ، نەک ویستی ناپاکی یا هەڵەی حزبایەتی.

ئەم جار چاوێکم بەتێکڕای ئەزموونەکانی خۆم لەگەڵ حزبدا گێڕایەوە، هەر لە ناپیاوی بەرپرسی لیژنەی سلێمانی لەگەڵ کچێکی منداڵی سەر بەحزب، مان شکاندنی ئەندامە بەرزەکانی زیندانی باقوبە کە بڕیاریان وابوو: «پێکهێنانی داواکان، یا لە برسانا مردن»، پاشقول دان لە من کە لە هیچەوە نەقابە و ئەنجوومەنی نەقابەکانم بۆ دروست کردوون و بەپێی ئایدۆلۆژی کۆمۆنیستانە چەسپاندوومن، کەچی بەتێچاندنی دوانی هەلپەرست گێڕایانمەوە.

پەیوەندیم لەگەڵ حزب نەبڕی، بەڵام زۆریش گوێم نەدەدانێ، بۆ ئەوەی زیاتر لێیان دوورکەومەوە وازم لە سەرۆکایەتیی نەقابەی کرێکارانی سەرچناریش هێنا، دوو شانەی حزبیم دەبرد بەڕێوە، ئەوانیشم دەست لێ هەڵگرت و خۆم وەکو ئەندامێکی نەقابە هێشتەوە.

لەم ئاڵوگۆڕەدا هەڵسووڕێنەرانی حزبی کۆمۆنیست کە دوورکەوتنەوەی منیان پێ گران بوو و دەیانویست بمگێڕنەوە کارێکیان کرد کە بەڵگەی ساویلکەیی و بیرتەسکی سیاسییان بوو، بۆ مەبەستی دڵخۆشیدانەوە و هێنانەوە سەر ڕێی ڕاستی یەکێکی وەکو من، کۆلکە خوێندەوارێکی قسە نەزانیان دانا کە (سەعید شەقی)یان پێ دەگوت، ئەم کابرایە لە یەکەم دیدارماندا وەکو بیەوێ تاوانێکی لە ڕێ دەرچوو ڕاست بکاتەوە لەگەڵم

دەدوا، قسەکانی نیوێک هەڕەشە و نیوێک ئامۆژگاری بوون و خۆی بەنوێنەری حزبی کۆمۆنیستی عێراق ناساندم. لەو کاتەدا ئەحمەد غەفوور لەوێ نەمابوو، نەشمدەویست چاوم بەوانی دی بکەوێ، بۆیە بەهەلم زانی هەندێ وەڵامی گاڵتەیی و سەیری وام دەدایەوە کە ئەو پیاوە خۆی تێی نەدەگەیشت و کاتێ دەیبردەوە بۆ کاربەدەستانی حزب، ئەوانیش لەم وەڵامانە سەریان لێ دەشێوا و تا ماوەییێک بەدەستمەوە خەریک مابوون.

لە یەکێتی گشتیی نەقابەکانی بەغداوە نوێنەرێک هات و تەقەلای دا کە بگەڕێمەوە سەر بەڕێوەبردنی نەقابە، بەڵام ئەوەندە دڵم شکابوو کە قایل نەبووم و نەمکرد.

٢٦- دەرکران و گیران و دوورخرانەوەم

کێشەییێک کەوتبووە نێوان کرێکاران و بەڕێوەبەرایەتیی کارگە کە هەردوولا لەسەر قسەی خۆیان سووربوون، ئەم داخوازییەی کرێکاران مافێکی بەجێ و ڕەوای خۆیان بوو، بەڵام بەڕێوەبەران کە دەیاندی سیاسەتی بەغدا بەرەو ڕاستڕەوی و دژی چەپڕەوەکان هەنگاو دەنێ و خەریکە لە هەنگاوەکانی جارانی پاشگەز دەبێتەوە، لاسارییان دەکرد و داوای کرێکارەکانیان بەجێ نەدەهێنا، دەستەی بەڕێوەبەری نەقابە داوایان لە من کرد کە لە جیاتی ئەوان لەگەڵ ئیدارەی کارگەدا بدوێم.

چووم بۆ لای (جەلالی حاجی سەعیداغا) بەڕێوەبەری گشتیی کارگە و داخوازیی کرێکارانم پێ گەیاند، سەرم سووڕما کاتێ ئەو زۆر بێ بایەخانە وەڵامی دامەوە و گوتی: «نایکەم»! پێم گوت: «ئاغا، ئەوە داوای من نییە، ویستی هەموو کرێکارەکانە»، ئەو زۆر تووڕە بوو و بەشێوەییێکی ناشیرین لێم ڕاپەڕی و قیڕاندی «یاڵڵا بۆ دەرەوە... کرێکار، کرێکار... ئەگەر ناتەوێ دەرتکەم، بڕۆ لەسەر ئیشی خۆت دانیشە و هەقی ئەملا و ئەولات نەبێ»!.

ئەم قسە و کردەوەیەی ئاغا بەری چاوی تاریک کردم و خۆمم پێ نەگیرا، یەخەیم گرت و هەندێ قسەی باشم پێ گوت، (غەنی شاڵی) ئەندامی ئەنجوومەنی کارگە لەوێ بوو لێکی کردینەوە. چوومە نێو کرێکارەکان و تێم گەیاندن کە جەلال ئاغا نایەوێ بۆیان بکا، بەڵام ئەوان خۆیان دەتوانن لەسەر داخوازییەکەیان سووربن، ئەوا سەردەکەون و کەسیش ناتوانێ هیچ بڵێ. باش بوو زۆربەی هەرە زۆری کرێکاران بەقسەیان کردم و بەرەو ڕووی ئیدارە وەستان تا قسەکەیان هاتەجێ.

ئەم دوو ڕووداوە، بەگژ جەلال ئاغا داچوونم و سەرکەوتنی داخوازی کرێکاران، هەموو دەزگا و کاربەدەستەکانی میری خستە هەڵپە و وێڕای ئەمن و پۆلیس نەخشەی نەهێشتنی

منیان کێشا.

ئاهەنگی یادی دووساڵەی چواردەی تەمموزمان زۆر بەشکۆ و شادییەوە گێڕا و هەتا توانیمان بەهەڵواسینی دروشم و شانۆی کرێکارانە، گاڵتەمان بەئیمپریالیزم و کۆنەپەرستان کرد و جنێومان بەدەرەبەگ و نەیارانی کۆماری دا. خۆم هەستم دەکرد کە پیلانێک دژی من لە ژێرەوە دەهۆنرێتەوە و نیازی ئیدارە و دەزگاکانی میری بەقەڵبەدادانی منە، بەڵام وام دەزانی کە لە ترسی تووڕەبوونی کرێکارەکان کە زیاتر لە نەقابە پەیوەندییان بەمنەوە هەیە و زۆریان خۆش دەوێم، جارێ دەستم بۆ ناهێنن، هەروەها ئەگەر مەترسییەکیش لە گۆڕێدا هەبێ، حزبی کۆمۆنیست پێ دەزانێ، وریام دەکاتەوە و ڕێگای دەربازبوونم پیشان دەدا، بەڵام وەکو پاشتر دەرکەوت، هەردوو بۆچوونەکەم بەهەڵە دەرچوو و لە جێی خۆیدا نەبوو.

***

ئاهەنگەکانی تەمموز سێ ڕۆژی خایاند، ڕۆژی ١٩٦٠/٧/١٧ کتوپڕ فەرمانی لە کاردەرکرانم دەرچوو و کاتێ گەیشتمە بەر دەرگا پۆلیس چاوەڕوانی دەکردم، یەکسەر بردیانمە گرتووخانە، بۆ بەیانی منداڵەکانیشمیان لە سەرچنارەوە هێنا و هەموومانیان پێکەوە سوار کرد و گەیاندیانینە خانەقین، لێرە لە حەوشەی گرتووخانەدا ژوورێکی بچکۆلەیان داینێ و دەرگایان لەسەر داخستین. شاری خانەقین هاوینان زۆر گەرمە، ئەم ژوورەی ئێمەیش کە بەڕۆژ دیوارەکانی سوور دەبۆوە و هاڵاوی گەرمای دەرەوە لە شیشی دەرگاوە دەهاتە ژوور و هیچ ئامراز و هۆی خۆ فێنک کردنەوەمان نەبوو، بەتەواوەتی پرزەی بڕیبووین، کەچی لەگەڵ ئەوەشدا ئەمنی خانەقین لەوە تووڕە بوو کە ژوورمان دراوەتێ و دەیویست ئێمەیش بخرێینە نێو گیراوەکان.

گرتووخانەی خانەقین پیسترین و خراپترین گرتووخانەیە لە عێراقدا ئەگەر هی هەموو دنیا نەبێ، قاوشێکی ٦×٣٠ مەتری سەردەمی عوسمانییە، دیوارەکانی زۆر ئەستوور بەبەرد گێچ کراوە و تەختەکەی خۆڵە، ئاودەستێکی بێ دەرگا لە ژوورەوە هەیە، ساڵ دوازدە مانگ پڕیەتی لەو ئێرانییانەی لەبەر هەژاری و دەستکورتی بەنیازی ئیشکردن و پارەپەیداکردن لە سنوور دەپەڕنەوە، کەچی درەنگ یا زوو پۆلیس دەیانگرێت و لە هەموو لایێکەوە بەرەو ئێرەیان دێنن کە بدرێنەوە بەئێران، جاری وا هەیە (١٥٠) تا (٢٠٠) گرتووی تێ دەخزێنرێ کە لەنێو ئەمانەدا نەخۆش و شێت و دز و پیاوکوژیان تێدایە کە هەموو بەسەریەکدا دەترشێن و دەبێتە چەقە و قیژە و هەرایێک مەپرسە، ڕۆژی دوو جار بەردەدرێن بێنە حەوشە چاویان بشۆن و ئاوی خواردنەوە بەرنە ژوورێ، ئەمانە شەوێک یا

چەند شەوێک دەمێننەوە و لە سنوور ئاوا دەکرێن، پاشان دەستەیێکی دیکە دێتە جێیان.

دائیرەی ئەمن دەیویست ئێمەیش تێکەڵاوی ئەو گیراوانەی بکرێین بەڵام من بەتوندی بەرهەڵستیم کردن و نەچووم، لەو ژوورە دەریان هێناین و بردیانینە داڵانێک کە کۆنە تەویلەی ئەسپ بووە و جۆگەی ئاودەستی ژووری گرتووخانەی بەدانەپۆشراوی پێدا دەڕوا، پیس و بۆگەن و پڕ لە مێش و تەپوتۆز و پەین!

پتر لە دوو هەفتە لە گرتووخانەی خانەقین جەزرەبەمان چەشت، سێ جار بردیانینە سەر سنوور و ئێران وەری نەگرتین، دوا جار قایمقامی خانەقین بەنامەیێکی تایبەتییەوە چووە قەسری شیرین و بەڵێنی وەرگرت کە وەرمان بگرن. ئەوەی پێویستە لێرەدا بیڵێم، بەدرێژایی ئەو ماوەیە کە خۆم و منداڵە وردەکانم ناخۆشترین مەینەتی و تاڵاومان دەنۆشی، حزبی شیوعی بەهیچ جۆرێک خۆی تێ نەگەیاندین و ئاوڕی لێ نەداینەوە، لە کاتێکدا کە زۆر بەسانایی دەیتوانی یارمەتیم بدات و لەژێر جەزرەبە دەرمان بێنێ.

٢٧- لەبەردەستی «ساواک»دا

ڕۆژی ١٩٦٠/٨/٦ بۆ جاری سێیەم براینە (خوسرەوی) و ئەو ئەفسەرەی لەگەڵمان هاتبوو فایل و پاکەتەکەی بردە ژووری ئەفسەری ئێران، پاشتر هاتە دەرەوە بزەیێکی سەرکەوتنی بۆ هەڵدام و لەگەڵ پۆلیسەکانیا گەڕایەوە، سەربازی ئێران سواریان کردین و لەگەڵ ئەو فایل و نامەیەی لە عێراقەوە هاتبوو گەیاندیانینە شاری (قەسری شیرین)، شەوێک ماینەوە و ناردیانین بۆ (کرماشان)، ئەو سەربازەی ئێمەی پێ سپێررابوو خانێکی نیشاندایین شەو ژوورێکمان لێ گرت و حەساینەوە، ڕۆژی دوایی سەربازەکە هاتەوە بردنی بۆ (ڕوکنی دوو)، واتا دائیرەی ئیستیخباراتی سوپای ئێران. ئەو دائیرەیە حەوشەیێکی پڕ لە گوڵ و دار و درەختی هەبوو کە منداڵەکان لەوێدا کەوتنە شادی و یاری کردن. منیشیان بردە ژوورێک هەندێ پرسیاریان لێ کردم و هاتمەوە لای منداڵەکان.

نزیک نیوەڕۆ ئەفسەرێکی سێ ئەستێرە کە گوتی من (سەروان ئەمینی)م و سنەیی بوو هاتە لام و گوتی ئیشەکەی تۆ لای منە، دەمەوێ تەنیا یەک شتم بۆ ڕوون بکەیتەوە بزانم ئەمنی عێراق بۆچی ئەوەندەی ڕق لێتە، ئەگەر کێشەکەت سیاسی نەبێ بەیانی دەتنێرمەوە. گوتم من لە کارگەی چیمەنتۆی سەرچنار بووم و لەگەڵ بەڕێوەبەری گشتیی کارگەدا ناخۆشیمان بوو بەگژیدا چووم، ئەویش لەژێرەوە ئەم پیلانەی بۆ ڕێکخستم، سمکۆی کوڕم کە تەمەنی دە ساڵ بوو لە تەنیشتمەوە وێستابوو لە خۆیەوە هەڵیدایە و گوتی: «ئاخر ئەو سەگبابە ئاغایە بۆیە ڕقی لێمانە»! سەروان ئەمینی لەم قسەیەی سمکۆ

هەڵبەزییەوە، خۆی دانەواند و سەری بردە پێش سمکۆ و بەبزەوە گوتی: «بۆچی بچکۆل گیان تۆ ئاغات خۆش ناوێ؟»، سمکۆش وەکو دەرفەتی خۆ دەرخستنی بۆ ڕەخسابێ، ڕاست و ڕەوان وەڵامی دایەوە «ناوەڵڵا ئاغا و ماغامان خۆش ناوێ، چونکو ئێمە کرێکارین». سەروان وەکو نێهنییێکی زلی دۆزیبێتەوە، قیت بۆوە و گەڕایەوە بۆ دائیرەکەی.

زۆری نەخایاند سواری جێبێکیان کردین و لەبەر دەروازەییێکی ئاسن دایان بەزاندین، دەروازەکە دەرگاییێکی بچووکی بۆ هاتوچۆ تێدا بوو پێیدا چووینە ژوور، بردیانینە ژوورێک، ئەو کەلوپەلی منداڵان کە پێمان بوو بردیان، پاش پشکنینی بۆیان هێنایانەوە، یەکێک هات و پێی ڕاگەیاندین کە ئێرە دائیرەی (ساواک)ی کرماشانە، گوتی ئەم ژوورەتان دەدەینێ و دەرگاتان لەسەر داناخەین، بەڵام ڕۆژانە لە کاتی دەوامدا با منداڵەکان نەیێنە حەوشە و دوای دەوام ئازادن.

پازدە ڕۆژ لەو سازمانەدا هێشتیانینەوە، پرسیار و لێکۆڵینەوەیان درێژەی کێشا، وەکو بۆم دەرکەوت گومانیان لەوەبوو کە من (عەبدوڵڵا ئیسحاقی) بم کە لاوێکی شۆڕشگێڕی مەهابادییە و دژی عەجەمە داگیرکەرەکان جووڵاوەتەوە، پاشتر ڕایکردۆتە ئەمدیو و ناوی خۆی ناوە (ئەحمەد تۆفیق)، هەروەها زۆریان تەقەلادا بزانن ئاخۆ من فارسی دەزانم یا نا، بەڵام دڵنیام کردن کە من سەرم لە فارسی دەرناچێ. دوایی لە تارانەوە دەستوور درا بمانبەن بۆ مەهاباد تا لەوێ بناسرێینەوە.

***

لە کرماشانەوە یەک ساواکییان لەگەڵ ناردین کە تەنیا دوور بەدوور چاوی لێمان بێت، هاتینە سنە و سەقز و ڕۆژی سێیەم ئێوارە گەیشتینە مەهاباد و لەنێو دایرەی ساواک دایان بەزاندین، سەرۆکی ساواک سەرهەنگێکی ئازەری بوو، کاتێ چاوی بەئێمە کەوت و فایلە نێرراوەکەمانی خوێندەوە، بانگی کردمە ژوورەکەی خۆی و دوو بەدوو دانیشتین (زمانی ئاخاوتنمان تورکی بوو، چونکو من دەمگوت فارسی نازانم، ئەو بەتورکی ئازەری و من بەشێوە تورکیی تۆخی تورکیا دەدواین).

سەرهەنگ گوتی: «تۆ پێنج منداڵت هەیە، منیش وەکو تۆ پێنجم هەیە، جا بەمەرگی هەر پێنج منداڵەکەم و بەسەری ئەم ئەعلاحەزرەتە (دەستی بۆ ڕەسمی شا درێژ کرد لە پشت سەرییەوە) یەک پرسیارت لێ دەکەم ئەگەر ڕاستم پێ بڵێیی چی لە توانامدا بێ بۆ یارمەتیت درێخی ناکەم»، گوتم دڵنیابە ڕاستیت پێ دەڵێم، گوتی تۆ لە کاتی کۆماری کوردستاندا لێرە بوویت و سەردەبیری ڕۆژنامەی کوردستان بوویت؟ گوتم: بەڵێ!!.

سەرهەنگ ئەم «بەڵێ»یەمی زۆر پێ خۆش بوو، گوتی: «جا با منیش خەبەرێکی خۆشت بدەمێ، دەمێکە قانون بۆ بەخشرانی گشت تاوان و ڕووداوەکانی ئەو سەردەمە دەرچووە و هەرچێکت کردبێ ئەمڕۆ پرسینەوە هەڵناگرێ، ئێستا دەبێ من لە یەک شت بکۆڵمەوە بزانم تۆ عێراقیت یا ئێرانیت، بەڵام ئەوەش بزانە تەنانەت ئەگەر ساخیش بێتەوە کە تۆ ئێرانیت و خۆت نەتەوێ لە ئێراندا بمێنیتەوە، ئێمە ڕێگات لێ ناگرین و دەتوانی بۆ کوێ دەچی بچی، تەنیا جیاوازی لەوەدایە ئەگەر ئێرانی بیت ئێمە بەرەڵڵات دەکەین و خۆت دەڕۆیت، بەڵام ئەگەر عێراقی بیت ئێمە ناچارین وەکو ئامانەتێک بتدەینەوە بەعێراق و قبووڵیش ناکەین جارێکی دی بتنێرنەوە بۆ ئێرە».

لە ژوورەکانی دائیرە یەکێکیان بۆ چۆل کردین، ئاگاداریشیان کردین کە گرتووەکانی ئێرە خواردنی سەربازییان دەدرێتێ، واتا بەیانیان لە سەربازخانەوە کە دوو کیلۆمەتر لە شار دوورە، سەربازێک سەتڵێک پڕ شۆربای نیسک بەدەستەوە دەگرێ و دەیهێنێ بۆ سازمان و لێرە یەکی ئەسکوییێک بۆ گیراوەکان دەکرێتە قاپێکی فافۆنی چڵکن و قوپاو، نیوەڕۆ و ئێوارانیش یەکی یەک سەولە و کەمێک برنجی خوساو یا شتێکی وەکو چێشت لە سەربازخانەوە دێت و دابەش دەکرێت. ئێمە کە دەفر و ئامێری چێشت لێنانمان نەبوو و ئەم خواردنەی ساواکیشمان بۆ نەدەخورا بەناچاری دەبوایە لە بازاڕ خواردن بکڕین کە جگە لە ناخۆشی خواردنەکە و گرانی نرخی، ئەو سەربازەی دەچوو بۆی دەکڕین هەموو جارێ کرێی ڕێگای خۆی لێ دەگێڕایەوە، نزیکەی حەفتا دینار پارەم مابوو کە وردە وردە بەخواردن کڕین توایەوە و وشکاوی هات.

***

دوو مانگ زیاتر لەم شوێنەدا ماینەوە، جارێک سەرهەنگی پۆلیسی مەهاباد و جارێک لێپرساوی ساواکی ڕەزائیە هاتن بۆ تێوەڕوانین و دواندنم، سەرۆک ساواکی ڕەزائیە گۆوارێکی کوردی دامێ کە ئەوسا لە تاران دەردەچوو و گوتی ئەگەر بتەوێ لە ئێران بمێنیتەوە، دەتنێرین بۆ تاران تا لەگەڵ دەستەی نووسەرانی ئەم گۆوارەدا هاوکاری بکەیت و مووچەییێکی باشت بۆ دەبڕینەوە، بەڵام من سوور بووم لەسەر ئەوەی کە دەمەوێ بگەڕێمەوە بۆ عێراق.

چەند کەسێکی کوردیشیان هێنا بۆ ناسینەوەم، یەک لەوانە (جەعفەری کەریم ئاغا) کە لە سەردەمی کۆماریدا وەزیری بەرگریی کۆمارمان بوو و زۆر برادەر بووین، دیاربوو کە ئەم گیران و لێقەومانەی منی پێ ناخۆش بوو بەڵام خۆی نەناس کرد، لە وەڵامی سەرهەنگدا گوتی: «بەڵێ ئەمە یەکێکە لەو عێراقییانەی لە سەردەمی کۆماریدا هاتبوون وابزانم لە

ڕۆژنامە و چاپخانەدا کاری دەکرد، وەکو دەمبیست عێراقییە و نەمزانیوە ئێرانی بێت».

جارێکیش (هێمن)ی شاعیریان هێنا، ئەو کە خۆی گومان لێکراو و دزێوی بەرچاوی ساواک بوو، بەدیتنی من لێرەدا ئەوەندە ترسا نەبێتەوە، کاتێ سەرهەنگ بەفارسی لێی پرسی: ئەم پیاوە دەناسی؟ گوتی: ئەمە (سەعید ناکام) یا (عەبدوڵڵای موستەوفی)یە، کە سەردەبیری ڕۆژنامەی کوردستان بوو، سەرهەنگ گوتی: بەڵێ ئەم خۆیشی ئەوە دەڵێ، بەڵام وەکو تۆ بزانی ئێرانییە یا عێراقییە؟ هێمن گوتی: ئەوەی من بیزانم لە حکوومەتی کوردستاندا فرمانی میری تەنیا بەکوردەکانی ئێرانی دەدرا، بەتایبەتی فرمانێکی قورسی وەکو سەردەبیری ڕۆژنامەی میری. سەرهەنگ گوتی: کەواتە دەتوانی یەکێک لە خزمەکانیمان پێ بڵێیت تا بیهێنین بۆ ناسینەوەی؟ وا دیار بوو هێمن تازە تێدەگەیشت کە من دیلی بەردەستی ساواکم، بۆیە هەناسەی هاتەوە بەر و لە وەڵامدا گوتی: ئەوەیان نازانم چونکو بەدرێژایی ئەو ماوەیەی لێرە بوو نەمبیست خزم و کەسوکاری لێ پەیدا بووبێ... ئەمجار سەرهەنگ بەتورکی لە منی پرسی، تۆ ئەم پیاوە دەناسیت؟ گوتم بەڵێ ئەمە شاعیری نیشتمانی کورد هێمن موکریانییە کە زۆر ڕێزم بۆی هەیە.

ڕۆژێک (برایماغا) کوڕی عەلیاغای ئێلخانییان هێنابوو، سەرهەنگ بانگی کردم و لە برایماغای پرسی داخوا دەمناسێ؟ گوتی: بەڵێ ئەمە دە دوازدە ساڵ لەمەوپێش مامۆستای کوڕەکانی (وسێن)ی برام بوو لە وشتەپە و ناچیت، دەشمانزانی کە پێشتر لەگەڵ دیمۆکراتەکاندا بووە، بەڵام لە ڕاستیدا نازانم ئێرانی یا عێراقییە. ئەوەی سەرنجی برایماغای ڕاکێشا ئەوەبوو کە سەرهەنگ بەتورکی لەگەڵ من دەدوا و بەفارسی لەگەڵ برایماغادا، بۆیە لە منی پرسی: ئەرێ میرزا پێم وایە تۆ ئەوسا فارسیت باش دەزانی دەڵێی بیرت چۆتەوە؟ گوتم بەڵێ کەمێکم دەزانی بەڵام ئەوەندە نەبوو بتوانم پێی بدوێم.

***

زیاتر لە دوو مانگ لە سازمانی ساواکی مەهابادا هێشتیانمەوە، هەرچەندە زۆر دەستم بەو پارە کەمەوە دەگرت کە پێمان بوو دیسان بەکڕینی ناچاری پەنیر و ترێ و چا وشکاوی هات.

ڕۆژی ١٨/ ١٠/ ١٩٦٠ یادی سێیەمین ساڵی لەدایکبوونی (شەرمین)ی کچم بوو، ناردم سێ مۆم و کەمێک نوقڵ و میوەیان بۆ هێنایین و لە ژوورە کەساسەکەی زیندانا ئاهەنگێکی بچکۆلانەمان بەچەپڵە و گۆرانی ساز کرد، یەک لەو گۆرانییانەی منداڵەکان دەیانگوت سروودی «عەبدولکەریم ئەی پاڵەوانەکەم...» بوو، ساواکییەکانیش لەبەر دەرگای ژوورەکەماندا وەستابوون کە هەندێکیان کوردیش بوون و تێدەگەیشتن و

پێدەکەنین، بەڵام ئەفسەرێکی ئازەرییان تێدابوو بەناوی (ئیسلاحی) ئەم گۆرانییەی زۆر پێ ناخۆش بوو و نەشیدەتوانی ڕێمان لێ بگرێ، بۆیە کە منداڵەکان دەیانگوت... ئەی پاڵەوانەکەم ئەو لەبەر دەرگاوە دەیگوت «پەهلەوان پەمبە» واتا فس فس پاڵەوان.

بۆ ڕۆژی دوایی سەرهەنگم ئاگادارکرد کە لەبەر ئەوەی پارەمان نەماوە و خواردنی سەربازخانەشمان بۆ ناخورێ، لەمڕۆوە تا دەماننێرنەوە من مانم گرتووە و نان ناخۆم، سەرهەنگ دیسان پاکانەی کرد گوایە زۆر تەقەلای داوە ئێمە لێرە نەمێنین، بەڵام هێشتا دەوڵەتی عێراق ئامادە نییە وەرمان بگرێتەوە، ئێستا کێشەکەی ئێمە گەیشتۆتە باڵوێزی عێراق لە تاران و لەوانەیە بەم زووانە کۆتایی بێت. بەڵام من لەسەر مانگرتنەکەم سوور بووم و نێوانم لەگەڵ سەرهەنگ تێکچوو، فەرمانی دا ئەو حەسیر و پەتووە شڕانەی لە ژوورەکەماندا بوو لێیان سەندین و دەرگای ژوورەکەشمان داخرا تا منداڵەکان نەتوانن بچنە حەوشە. مانگرتنەکەم پێنج ڕۆژ درێژەی کێشا، ڕۆژی ٢٣/ ١٠/ ١٩٦٠ سەرهەنگ خۆی هات و مزگێنی بۆ هێنام کە ئیشەکەمان بڕایەوە و فەرمان هاتووە بماننێرنەوە بۆ عێراق.

ڕۆژی ٢٧/ ١٠/ ١٩٦٠ سواریان کردین، ماڵاواییمان لە ساواک کرد و کەوتینە ڕێ، لەسەر سنووری حاجی ئۆمەران دایانینە دەست پۆلیسی عێراق و کۆتاییمان بەهەشتا و دوو ڕۆژ گیران و ئەمسەرە و سەری پڕ لە ئازاری نێوان سنووری دوو داگیرکەری عێراق و ئێران هێنا.

٢٨- دوورخرانەوەمان بۆ ناسریە

یەک هەفتە لە پۆلیسخانەی ڕەواندز ماینەوە تا دەستووری حاکمی عەسکەری لە بەغداوە هات کە بەناوی (دوورخراوە) بماننێرن بۆ ناسریە، لە ٩/١١/ ١٩٦٠دا گەیشتینە ناسریە، خانووێکم بەکرێ گرت و منداڵەکانم ناردنە قوتابخانە. جگە لە من چەند کوردی دیکەش بۆ ئەم شارە دوور خرابوونەوە کە یەک لەوان (ساڵح یوسفی) بوو. پاشتر (مەلا جەمیل ڕۆژبەیانی)شیان هێنا.

دوورخراوەکان یەکی حەوت دینار و نیو مانگانەیان دەدرایێ، ئێمە کە خێزانێکی حەوت کەسی بووین ئەم پارەیە بەشی نەدەکردین، داوام لە حکوومەت کرد کە یا ڕێگا بدەن منداڵەکانم بڕۆنەوە سلێمانی یا ئەگەر ئەوانیش دوورخراوەن مانگانەیان بدرێتێ، وەزارەتی نێوخۆ وەڵامی داینەوە کە پێویستە خێزانەکەشی لە لا بێ و بۆیشی زیاد ناکەین! نامەم بۆ سلێمانی نارد کە کەلوپەلی ماڵەکەمان بفرۆشن و پارەکەیان بۆ بنێرن پێی بەڕێ بچین.

بەرێکەوت ناسیاوێکی ئەندازیارم تووش هات کە سەرپەرشتی خانوسازیی میری دەکرد، ئەو گوتی ئەگەر (ئەمن) ڕێگا بدا دەتوانێ لە پرۆژەکەی خۆیدا کارێکم بۆ بدۆزێتەوە، ئەمەم بەمعاونی ئەمن (مارف عوسمان) گوت - ئەم مارفە کوردێکی هەولێری و هەمان کەسە کە لە ساڵی ١٩٥٥ لە سلێمانی ماڵەکەمانی پشکنی- ئەو ئەمەی پێ خۆش بوو و بەتەلەفۆن پێی گوت: (کە سوپاسی دەکا ئەگەر دام بمەزرێنێ)، بەم جۆرە بوومە سەرکاری کرێکاران ڕۆژی بەنیو دینار، چونکو دەسەڵاتی ئەو ئەندازیارە لە ڕۆژانە نیو دینار تێ نەدەپەڕی.

***

ساڵێک زیاتر لە ناسریە ماینەوە، جگە لە من نزیکەی پازدە کوردی دیکەیش لە هەموو لاییکەوە بۆ ئێرە دوور خرابوونەوە، ئێواران لێکتر کۆ دەبووینەوە و بەپیاسە بەسەر شەقامەکانی قەراخی شاردا دەڕۆیشتین.

سەرکردەی شۆڕشی چواردەی تەمموز (عەبدولکەریم قاسم) پیاوێکی پاک و دڵسۆز و ئازا بەڵام کەم ئەزموون بوو، پاش ڕووداوی پەلاماردران و بریندارکرانی لەلایەن بەعسییەکانەوە جۆرە ترسێکی لێ نیشتبوو و لە هەنگاوە دیموکراتییەکانی پێشووی خۆی پەشیمان بووبۆوە، کەسانی ناڕاست و مەرایییکەری کۆنەپەرست لە دەوری کۆبوونەوە و ڕێگای خراپییان دەخستە پێش، لە پێشدا کەوتە لێدانی کۆمۆنیستەکان و تەنگی پێ هەڵچنین، پاشتر بەگژ پارتی دیموکراتی کوردستانیشدا چوو، ڕۆژنامەی خەباتی داخست و کۆمیتەی ناوەندی پارتی پەرەوازە کرد و بەجۆرێک شالاوی بۆ هێنان کە ناچاربوون ڕۆژی ١١/٩/١٩٦١ جاڕی شۆڕشی چەکدارانەی گەلی کوردیان دا، دەوڵەت سوپای عێراقی بەرەو کوردستان نارد و شێخ و دەرەبەگەکان دنە دران بۆ مەبەستی بەربەرەکانێی کوردایەتی بجوولێن.

لە دوا مانگی ساڵی ١٩٦١ ڕێگا درا دوورخراوەکان بگەڕێنەوە، کاک ساڵح یوسفی لە کاتی ماڵاواییدا زۆر بەگەرمی داوای لێ کردم کە پاش گەڕانەوەم بیبینمەوە، چونکو لەوانەیە بۆ نێو ڕیزی شۆڕش بچێتە کوردستان و لەوێش دەگاتە لای مەلا مستەفا بارزانی، منیش کە ناسیاوی کۆنم لەگەڵیا هەیە دەتوانم بەشداری شۆڕش بکەم و پێکەوە دەزگاییکی ڕاگەیاندنی کوردی پێکەوە بنێین.

لە ناسریەوە هاتمە بەغدا بۆ ئەوەی خانوویێک پەیدا بکەم ماڵەکەمی تێدا دانێم و پاشان تەقەلای ئیشێک بدەم، بەڵام خانووم دەست نەکەوت، منداڵەکانم ناردەوە بۆ سلێمانی و خۆم بەدوای کارێکدا دەگەڕام، برادەران لە ڕۆژنامەی (الثورة)ی عەرەبی کە (حاجی یونس

تائی) دەری دەکرد کاری نووسەرییان بۆ دۆزیمەوە و چووم مانگی بە سێ دینار دامەزرام، بۆ خۆیشم چووم لەگەڵ مامۆستا گۆراندا جێگیربووم.

گۆران لە کۆلیجی ئەدەبیاتی بەغدا -بەشی کوردی- دەرسی دەدا، شوقەییێکی لە شەقامی سەعدون بەرامبەر مەیدانی نەسر گرتبوو کە نهۆمی چوارەم بوو و هەموو جارێ دەبوایە زیاتر لە شەست پلەکان سەرکەوین: ئەو ئامێری چێشت و چاڵێنانی هەبوو، منیش دەستە نوێنی خۆمم برد و چووم. وامان بڕیاردا کە چواریەکی خەرجی خواردن لەسەر من بێت، چونکو گۆران دوو کوڕی مێرمنداڵی لە ژنە عەرەبەکەی لەگەڵ بوون. بەم جۆرە ژیانێکی دوو قۆڵی هێجگار بەتاممان دەست پێ کرد.

٢٩- نەخۆشی و دوارۆژەکانی (گۆران)ی شاعیر

گۆران لەمێژوو بوو تووشی برینی گەدە هاتبوو کە هەندێ جار ئەو برینە دەهاتە ژان و پاشان دەنیشتەوە، ئەویش کەمتر بایەخی دابوویە و پارێزی خواردنی نەکردبوو، ئەوەبوو لەو ڕۆژانەدا کە پێکەوە بووین بەچەشنێکی خراپ کەوتە ژان و وای لێ کرد پەکی گەڕان و خواردنی خست و لە جێگادا کەوت، دوا بڕیاری دوکتۆرەکان هاتە سەر ئەوە کە پێویستە پارچە خراپ بووەکەی گەدەی بەنەشتەرکاری ببڕدرێ، بۆ ئەم مەبەستە دوکتۆر ڕافید برینکاری شارەزا و لێهاتووی کورد لەبەرچاو گیرا.

ڕۆژی دیارکراو گۆرانمان بردە نەخۆشخانە تایبەتییەکەی فەیزی لە نزیک کۆشکی سپیی بەغدا، ئەویان بردە ژووری عەمەلیات و من لەبەر دەرگا چاوەڕوانیم کرد، نزیکەی دوو سەعاتی خایاند تا دوکتۆر ڕافید هاتە دەرەوە، دەستی خستە سەرشانم و گوتی دڵنیابە سەرکەوتین، قاپێکی پڕ لە گۆشتی براوی پیشان دام و گوتی ئەمە هەمووی لە مەعیدەی بڕیوە و لە ڕیخۆڵەی گەدەی تازەم بۆ دروست کردووە.

گۆرانیان نواند و منیش بەدیاریەوە مامەوە. پێویستە بیڵێم کە نە لە کاتی عەمەلیات و نە لە ڕۆژەکانی نوستنی لە نەخۆشخانەدا، جگە لە سەردانی سەرپێیی یەک دوو کەس، لە من زیاتر کەسی بەدیارەوە نەبوو، تەنانەت ئەو دوو کوڕەی خۆی کە دەبوایە لەلای بن، شەوانە خۆیان دەدزییەوە و بەجێیان دەهێشتین، ئەمە سەرەڕای دۆستایەتی دێرینە وای لێ کردین کە جۆرە پەیوەندییێکی گیانی لە نێوانماندا بەدی بێت و پتر هەستی دڵسۆزیمان تێکەڵاوکەین.

گۆرانمان هێنایەوە ماڵ. بەرواڵەت زۆر لە جاران باشتربوو، بەڵام وا بەپێویست زانرا کە بۆ چارەی تەواو بچێتە دەرەوەی عێراق، پێویستییەکانی سەفەرمان بۆ ڕێکخست و ڕۆیی

بۆ مۆسکۆ، یەکەم نامەیم لە مۆسکۆوە بۆ هات لەگەڵ وێنەی پێشوازیکرانی لە فرۆکەخانەی مۆسکۆ، پیرێژنێک ڕاسپێرابوو بەخێرهاتنی بکا کە بەڕاستی زۆر پنتی و ناشیرین بوو، بەنامەیێک وەڵامم دایەوە و هەتا توانیم گاڵتەم بەخانەخوێ ناشیرینەکەی کرد و نووسیم کە ئەوان گۆرانیان نەناسیوە و ناشی ناسن، ئەو گۆرانەی بەدرێژایی ژیانی حەزی لە جوانی و خۆشی و شادی کردووە و نرخی جوانییەکانی سروشتی زانیوە و پیای هەڵداون، هاتوون دایکی دێویان کردووە بەهاودەمی و ڕابەری!... پاش گەڕانەوەی لە مۆسکۆ نامەکەمی هەر لەگیرفاندابوو و پیشانی دام و پێکەوە -لەداخان- زۆر پێکەنین.

***

لەمەڕ چۆنێتی بیرکردنەوەی سیاسی و هەستی گۆران، گەلێک شت نووسراوە و بیروباوەڕی جیاجیا دەربڕاوە کە کەمیان ڕاستییان پێکاوە، بەئاواتەوەم لە دەرفەتێکدا ڕاستەقینە ڕوون بکەمەوە، لێرەدا ڕووداوێکم بیرکەوتەوە کە دەیگێڕمەوە:

ڕۆژێک لەگەڵ گۆران بڕیارمان دا لە کاتێکی دیاریکراودا لە باخچە بچکۆلانەکەی (یانەی سەرکەوتن) چاوەڕێی یەکتر بکەین، من لەو زووتر گەیشتمە ئەوێ و چوومە پشت یەکێ لەو مێز و کورسییانەی لەنێو چیمەنەکەدا داندرابوون، لەسەر هەر یەکێ لە مێزەکان گۆڤارێکی (هیوا)ی ژمارە (٣٧) داندرابوو کە ئەو ڕۆژە بڵاوکرابۆوە، سەروتاری گۆوارەکە نووسینی من بوو بەناوی (هەردەبێ بنووسین)، لە مێزێکی پشتمەوە سێ لاوی خوێندکار دانیشتبوون کە نەمدەناسین و ئەوانیش منیان نەدەناسی، گوێم لێ بوو یەکیان پاش ئەوەی نووسینەکەی منی خوێندبۆوە بەبرادەرەکانی خۆی گوت: «ئای کە جوانی نووسیوە»، ئەوی ئەو لای گوتی: «جا بەچی دەچێ، خۆ کوردێک نەینووسیوە»، هاوڕێیەکەی بەسەرسوڕمانەوە پرسی «بۆچی ئەم ناکامە کورد نییە؟» وەڵامی دایەوە «ناوەڵڵا کورد نییە، کۆمۆنیستە»!

پاش ماوەیێک ئەوان ڕۆیشتن و گۆران هات، دەمەتەقێی لاوەکانم بۆ گێڕایەوە، گۆران زۆر پێی تێکچوو و گوتی: «تۆیش دەردەکەی منت بەسەر هاتووە و لە کوردایەتی شۆڕاویتەوە، شتیش لەوە ناخۆشتر نییە کە ئەوەی بەرزترین ئاوات و ئامانجی ژیانتە و لە گشت شتێکت لا پیرزۆترە پشتت تێ بکا و بەئاوەکیت دابنێ»!!

٣٠- لەگەڵ ڕۆژنامەی (الثورة)دا

(حاجی یونس تائی) مامۆستایێکی قوتابخانە بوو کە لە پێش چواردەی تەمموزدا دۆستایەتییێکی گەرمی لەگەڵ (عەبدولکەریم قاسم)دا بووە و پەیوەندیی برادەرییان زۆر

قایم بووە، پاش شۆڕشی تەمموزیش ئەم دۆستایەتییە هەر ما و بگرە توندتریش بووبوو، خەڵک کە ئەم نزیکییەیان دەزانی زۆر جار کاروباری تایبەتی و گیروگرفتەکانیان بەهۆی حاجی یونسەوە لە دەزگاکانی میری ڕادەپەڕاند.

حاجی پلەی خوێندەواری و نووسینی ئەوەندە نەبوو بێتە مەیدانی ڕۆژنامەنووسییەوە بەڵام لێهاتوویی بەڕێوەبردن و هەڵسووڕاندنی تێدابوو، وەکو پرۆژەیێکی بازرگانێتی بەسوود چاپخانەیێکی گەورەی کڕی و ڕۆژنامەیێکی ڕۆژانەی بەناوی (الثورة) دامەزراند، نووسەر و کرێکاری بۆ گرت و ڕۆژنامەکەی بڵاوکردەوە کە برەوێکی باشی پەیدا کرد، وەکو پاشتر دەرکەوت ئەم ڕۆژنامەیە لەلای لابەلاوە بیر و ویستی سەرۆکی شۆڕش عەبدولکەریم قاسمی بڵاودەکردەوە و خەڵک پێیان وابوو کە سەورە ڕۆژنامەی عەبدولکەریمە.

ساڵی ١٩٦١ کە ناکۆکی نێوان (عەبدولکەریم قاسم) و (مەلا مستەفای بارزانی) خەست بوو و پارتی دیمۆکراتی کوردستان تەنگی پێ هەڵچنرا و ناچار کرا لە ئەیلوولی ئەو ساڵەدا شۆڕشی کورد دژی ڕژێمی بەغدا ئاشکرا بکا و میری سوپای عێراق و فڕۆکەکانی ناردە سەر کوردستان، ڕۆژنامەی (الثورة)ی حاجی یونس تائی بەهەموو هێزیەوە دژی نەتەوەی کوردی دەنووسی و بەئاشکرا داوای تواندنەوەی کوردەکانی عێراقی دەکرد، بەڵام گەلێک لەوانەی کاری نووسین و دەرکردنی ڕۆژنامەکەیان بەڕێوە دەبرد لەگەڵ ئەم ڕێبازە نەبوون چونکو یا کۆمۆنیست یا سەر بەکۆمۆنیستەکان بوون، منیش کە لەوێ دامەزرام چوومە پاڵ ئەوانەوە.

یەکەم جار کرام بەبەرپرسی لاپەڕە ٣ و ٤ واتا هەواڵەکانی نێوخۆیی، چەند کەسێک هەبوون لە دەزگاکانی میری دەنگوباسیان کۆ دەکردەوە و بۆیان دەهێنام و منیش ڕێکم دەخست و بڵاو دەکرایەوە.

کاتی شەڕ لە کوردستاندا گەرم بوو، هێزە سیاسییەکان بەئاشکرا ناڕەزاییان دەربڕی و داوای وەستانیان کرد، خوالێخۆشبوو (کامیل چادرچی) سەرۆکی حزبی وەتەنی دیمۆکراتی کۆنگرەیێکی ڕۆژنامەنووسی لە ماڵی خۆیدا پێکهێنا کە منیش لەلایەن ڕۆژنامەی سەورەوە بەشداریم کرد. مامۆستا چادرچی گوتی لە زمانی منەوە بەئاشکرا بنووسن کە بارزانی خاین نییە و داوای جیابوونەوەی کوردستان لە عێراق ناکا. بانگکراوەکان پرسیاریان کرد و وەڵامی دانەوە، منیش دوای هەمووان گوتم مامۆستا من وەکو نوێنەری ڕۆژنامە نا بەڵکو وەکو کوردێک زۆر سوپاسی ئەم هەنگاوەتان دەکەم. پرسی :تۆ نوێنەری کام ڕۆژنامەیت؟ گوتم ڕۆژنامەی (الثورة). چادرچی پێکەنی و ئەمەی بەلاوە سەیر بوو کە کوردێک نوێنەری ئەو ڕۆژنامە بێت.

داواکارییەک لەلایەن نووسەر و ڕۆشنبیرانی بەغداوە ڕێکخرابوو کە زیاتر لە دوو سەد کەس مۆریان کردبوو تێیدا داوا لە میری دەکرا شەڕ لە کوردستان بوەستێنێ، لەسەر ئەمە زۆر کەس گیران و دران بەدادگا، پێنج کەسیان لە ناسراوەکان بڕیاری بەندکرانیان بۆ دەرچوو، یەک لەوانە (حەمید ڕەشید) سکرتێری ڕۆژنامەی (الثورة) بوو، (حاجی یونس) تا بەربوونی سکرتێر یا هاتنی سکرتێرێکی دی ئیشەکەی بەرەو ڕووی من کردەوە. ئەم کارە زۆرگران نەبوو و پێم وابوو دەتوانم بەجێی بێنم، تاکە ئەرکی دیار نووسینی گوتاری یەکەم واتا سەرگوتاری ڕۆژانە بوو کە من نەمدەزانی باسی چی بکەم و چی بنووسم، بەڵام حاجی تێیگەیاندم کە هەموو ڕۆژ خۆی بابەتەکەم پێ دەڵێ و ئەگەر ئەوم نەدی لە بابەتی سیاسەتی ڕۆژانە شتێک بنووسم.

دوو ڕۆژ بوو کاری سکرتێریم درابوویە کە ئێوارەییێک بەتەلەفۆن داوای حاجی یونس کرا و من وەڵامم دایەوە، قسەکەرەکە کە زانی من لە جێی سکرتێرم گوتی هەر ئێستا وەرە بۆ وەزارەتی بەرگری و لەبەر دەرگا بەپاسەوانەکان بڵێ من لە ڕۆژنامەی (الثورة)وە هاتووم و دەچم بۆ لای سکرتێری زەعیم (جاسم عەزاوی).

بەم پێیە گەیشتمە وەزارەت و ئەفسەرێک گەیاندمیە ژووری عەزاوی کە پاش یەکترناسین داوای لێ کردم سەرگوتاری بەیانیی ڕۆژنامەکەمان لە بارەی فلانە بابەتەوە بێ. ئەوەشی تێگەیاندم کە لە مەوپاش ئەگەر پێویست بوو یا بانگم دەکاتە ئێرە، یا بەتەلەفۆن بابەتی سەرگوتارەکانم پێ دەڵێ.

تێکڕا چوار جار بانگ کرامە وەزارەت کە جارێکیان لای جاسم عەزاوی بووم (عەبدولکەریم قاسم) هاتە ژوورەوە. تەماشاییێکی کردم، عەزاوی گورج گوتی گەورەم ئەمە سکرتێری نووسینی ڕۆژنامەی (الثورة)یە، بەخێرهاتنی کردم و گوتی: ڕۆژنامەکەتان باشە و پتر هەوڵ بدەن خزمەتی گەل بکەن.

***

لەو ڕۆژانەدا دایرەکانی میری دابێکی تازەیان داهێنابوو، هەر کوردێک کاری بکەوتایەتە یەکێ لە دایرەکان، پێش هەموو شتێک داوای برووسکەی پشتگیریی میرییان لێ دەکرد و دەبوایە لە یەکێک لە ڕۆژنامەکاندا بەناوی خۆیەوە بڵاوبکاتەوە کە دڵسۆزە بۆ زەعیم، شێوەی ئەم برووسکانەش هەموو یەک کلێشە بوو: (من لەگەڵ زەعیم عەبدولکەریم قاسم دام بۆ پانکردنەوەی سەری کوردە یاخیبووەکان... ئیمزا: لە کوردە نەجیبەکان فلان). ئەم برووسکە بڵاوکردنەوە لە ڕۆژنامەکاندا بەجۆرێک پەرەی سەند کە هەموو کوردێکی نێو عێراقی گرتەوە.

وێڕای کوردەکان هەندێ هۆز و تیرەی عەرەبیش بەمەبەستی خۆ بردنە پێش برووسکەی ئامادەیی خۆیانیان دەنارد بۆ لەنێوبردنی کورد. منیش هەر برووسکەییێکی عەرەب دەهات لە داوێنەکەیەوە وشەی «لە عەرەبە نەجیبەکان...»م لێ زیاد دەکرد و دەمنارد بڵاو بکرێتەوە. ڕۆژێک (حاجی یونس)ی خاوەنی ڕۆژنامە بەهەڵەداوان هاتە سەرم و بەتووڕەیی گوتی: «ئەم وشەی نەجیبە چییە لەپاڵ ناوی عەرەبەکاندا دەنووسرێ، خۆ ئەمانە کوردنین؟» گوتم: «بێ قەزابی، دەستووری کاتیمان دەڵێ کورد و عەرەب لە عێراقدا هاوبەشن، ئێستاش هەردوو لا برووسکەی پشتگیری دەنێرن، جا ئەگەر کوردی برووسکەنووس نەجیب بێ عەرەبی برووسکەنووس بۆچ نەجیب نەبێ؟»... حاجی نەیزانی چی بڵێ جنێوێکی بەخۆیان دا و گوتی: «پێت دەڵێم لەمەولا هیچ برووسکەییێکی پشتگیری لە ڕۆژنامەی مندا بڵاوناکرێتەوە»، داوام لێ کرد ئەم فەرمانەم بەنووسین بداتێ، ئەویش دەزبەجێ بۆی نووسیم و ئیدی وازمان لە بڵاوکردنەوەی برووسکەی پشتگیری هێنا.

***

چین و هیندستان لەو ڕۆژنەدا لەسەر دیاریکردنی سنوور ناکۆکییان لێ پەیدابووبوو و چەند جارێک بەگژیەکتردا چووبوون، زەعیم کە لایەنگری هیندستان بوو داوای لە ڕۆژنامەکان دەکرد لایەنی هیندستان بگرن و چین بەدەسدرێژکەر بناسێنن، حاجی فەرمانی دامێ کە لە ڕۆژنامەدا هەر جارێک ناوی چین هات دەبێ وشەی دەسدرێژکەری لەپاڵدا بنووسرێ، هەرچی ویستم پێی بسەلمێنم کە ئەم وشەیە بۆ هەموو شوێنێک دەست نادا قایل نەبوو و کردی بەبڕیارێک، ئێمەیش بەناچاری ئەم فەرمانەمان بەجێ گەیاند، لەسەر ئەمە تووشی هەندێ هەڵوێستی گەماوی بووین کە شیاوی گێڕانەوە و پێکەنینە:

– «کۆماری چینی دەستدرێژکەر سەنگێکی گرانی داوە بەهێزی وڵاتە بێ لایەنەکان و بۆتە لەمپەرێک کە ئیمپریالیستەکان ناچارن حیسابی بۆ بکەن».

– «شوئین لای سەرۆکی کۆماری چینی دەسدرێژکەر، ئامادەیی وڵاتە دەسدرێژکەرەکەی خۆی بۆ پشتگیری وڵاتە بێ لایەنەکان پیشان دا و گوتی حەوسەد ملیۆن چینی دەسدرێژکەر دیوارێکی پۆڵایین لە بەرامبەر ئیمپیریالیستەکاندا».

– «ئەمڕۆ وەزیری دەرەوەی کۆماری عێراق پێشوازی لە باڵوێزی کۆماری چینی دەسدرێژکەر کرد و بۆ ماوەی دوو سەعات پێکەوە دوان، کۆبوونەوەکە لە بارێکی گەرمی دۆستانەدا پێکهات و سەلماندی کە پەیوەندی و هاوکاری لە نێوان هەردوو کۆماری عێراق و چینی دەسدرێژکەردا پتەو و لە پچڕان نەهاتووە».

٣١- کودتای شوبات و گیرانم

دەزگای دەسەڵاتی (عەبدولکەریم قاسم)، بەهۆی بێ پرۆگرامی و لەژێرەوە دەم تێژەندنی نەیارەکانی، لەم دواییانەدا وەکو قاوخێکی بێ ناوەرۆکی لێ هاتبوو، لە هەموو لایێکەوە وێنەی زەعیم بەدار و دیوارەوە درابوو و لە بنەوە پلانی ئاوەژووکردنەوەی دەکێشرا، زەعیمیش کە لە خۆشەویستی خۆی لەنێو گەلدا دڵنیابوو بیری بەلای دوژمنانیدا نەدەچوو کە بوێرن دەستی لێ بوەشێنن، بەگژ پارتی دیمۆکراتی کوردستاندا چووبوو، پشتی کردبووە حزبی کۆمۆنیست، ڕاوێژ و پێشنیاری ئەفسەرە دڵسۆزەکانی دەوروپشتی خۆی بەڕاستەقینە وەرنەدەگرت، پێی وابوو تەنیا بوونی خۆی بەسە بۆ هەسدانەوەی دوژمنان و ئامادە ڕاگرتنی گەل... لەبەر ئەمە هەموو کەس هەستی بەمەترسییێکی نەزانراو دەکرد و چاوەڕوانی گۆڕانکارییێکی ناخۆش دەکرا، کە ئەویش لە بەرەبەیانی ڕۆژی ١٩٦٣/٢/٨دا ڕووی دا.

ئەو ڕۆژە هەینی بوو، ئەفسەر و دڵسۆزەکانی زەعیم کەسیان لە سوپاگاکان نەبوون، دەستەی بەعس و گرۆی سەلام کوڕی عارف دەرفەتیان هێنا، چەند فڕۆکەییێکیان دەست بەسەردا گرت و پەلاماری وەزارەتی بەرگرییان دا کە شوێنی زەعیم بوو، پەلامارەکە ئەوەندە کتوپڕ و ناکاو بوو کەس فریای هیچ نەکەوت، پاش چەند سەعاتێک وەزارەت و دەزگاکانی ڕادیۆ و تەلەفزیۆن داگیرکران، زەعیم و ئەفسەرەکانی هەواڵی درانە بەر گوللە و بەتەواوی دەست بەسەر بەغدادا گیرا، ئەمجار کودەتاچییەکان وەکو سەگی هار پەلاماری خەڵکیان دا و ئەوەندەیان کوشت کە لە ژمارە نایێت. نموونەیێک لەو دڕندایەتییە ئەوەبوو کە چوونەماڵی تۆفیق مونیر سەرۆکی نەقابەی پارێزەران، لە ناوەڕاستی حەوشەدا خۆی و باوکی پیری و کوڕی لاویان لە یەک شوێنا کوشت.

نزیکەی هەشت ڕۆژ لە ماڵ نەچوومە دەرەوە، بەڕادیۆ دەنگوباسی ناخۆش و زاڵبوونی ئەو دڕندانەم دەبیست کە چییان بەسەر ئەو خەڵکە دەهێنا، چاوەڕوانی کەمێک ڕەوینەوەی ئەم تەمەبووم تا بتوانم دەربازبم و بگەڕێمەوە سلێمانی. یەکێک لە کرێکارانی چاپخانە کە من دەمناسی، سەر بە(ئەمن) بوو، ئەو بەشی زۆری نووسەر و کرێکارەکانی ڕۆژنامەی بەگرتن دابوو، بەڵام ماڵی ئێمەی پێ نەدەزانی لە گەڕەکی (دەباش)ین. ڕۆژێک پۆلیس دەچنە قوتابخانەی ناوەندی کە شێرکۆی کوڕمی لێیە، لەگەڵ خۆیان سواری جێبی دەکەن و هاتنە بەردەرگا... بەم جۆرە دۆزیمیانەوە و بردیانم.

یەکەم جار بردیانمە پۆلیسخانەی حوڕیە و پاش تاریک داهاتن گەیاندیانمە (یانەی ئەعزەمییە). ئەم شوێنە کە دەیانگوت جێگای لێکۆڵینەوەی سەرەتایی گیراوەکانە، زیاتر لە کوشتارگەی قەسابخانە دەچوو، شتی وام بیست و دی کە لە گێڕانەوە نایێت. لەبەر دەرگا لە پۆلیسەکانیان وەرگرتم و ناوونیشانمیان نووسی و (ئالوسی) ناوێک ناردمی بۆ ژوورێک ئەو ژوورە نە کەسی لێ بوو و نە هیچی تێدابوو، دەرگایان پێوەدا و بێ ئەوەی دای بخەن ڕۆیشتن. پەنجەرەی ژوورەکە بەرز و تەلبەند نەبوو و دەمتوانی بەباشی بەشی زۆری حەوشەکە ببینم. چەند داری مەتر و نیویم بینی چەقابوون وادیاربوو پاشماوەی ئامرازی یاریکردنی یانەکەیە، لە بن یەکێک لەو دارانە زەلامێک کەوتبوو لە پێشا وام زانی مردووە کەچی دیتم جار جارە دەستی دەجوولایەوە و هێشتا زیندوویی خۆی دەسەلماند، بەڵام نەبەسترابۆوە و نە کەسی بەدیارەوەبوو، دوایی سێ کەس پەیدابوون هەڵیان گرت و بردیان بەجۆرێک کە لاقی تەکەتەک لە زەوی دەخشا. ناو بەناو گوێم لە دەنگی زریکە و قیڕاندن و هاوار دەبوو کە نەمدەزانی چییە و لە کوێ دێت. خەڵک بەپەلە دەهاتن و تێدەپەڕین. ئافرەتێکم دی هێنایان. نازانم پیربوو یا لاو، بەچوار کەس لەنێوخۆیان گرتبوو، عەباکەی لەسەری هاتبووە خوارێ و لە کەمەری خۆی ئالاندبوو، دووان لە زەلامەکان قۆڵیان گرتبوو دووانیان لە پشتەوە دەڕۆیشتن. هەر وا ڕاوەستابووم و دەمڕوانی، زەلامێک دەڕۆیی چاوی پێم کەوت نەڕاندی بەسەرما و لەگەڵ یەک دوو جنێوی عارەبی گوتی: «دانیشە... هەڵنەستی». ئەمجارە پەکی ڕوانینم کەوت بەڵام هاوار و قیڕەم هەر دەبیست.

لەسەر عەردە ڕووتەکە قاچم لێ ڕاکێشا و بیرم لە بەسەرهات دەکردەوە، هەر چەندە هەستم بەبرسێتی و تێنوێتی نەدەکرد بەڵام دەمگوت ئاخۆ ئەگەر تینووبم ئاوم دەست دەکەوێ؟... نزیک نیوە شەو دەرگا کرایەوە و بەدووکەس یەکێکی نیوە مردوویان بەپاڵ فڕێدایە ژوورەوە، پێش ئەوەی بگەڕێنەوە هەستیان کرد منیش لێرەم، یەکیان لێی پرسیم «تۆیان لە کوێ هێناوە؟»، گوتم لە حوڕیەوە، ئیدی بێ ئەوەی هیچ بڵێن هەردووکیان ڕۆیشتن و دەرگاکەیان پێوەدا، چووم بەلای کەوتووەکەدا کە بێ جوولە لرخەی دەهات و چاوی نوقابوو، پیاوێکی ٣٠-٣٥ ساڵە دیاربوو، چاکەت و پانتۆڵێکی خاکی لەبەربوو، قژی بژ و دەموچاوی شێواو بەڵام خوێناوی نەبوو، دەستم تێوەژەند و گوتم ناتوانی هەستی پاڵ بەدیوارەوە دانیشی؟ لە دەنگی من کەمێک وریا بۆوە و چاوی کردەوە تەماشای کردم، بێ ئەوەی هیچ بڵێ هەناسەیێکی قووڵی هەڵکێشا و چاوەکانی لێکنایەوە. لەم کاتەدا دەرگا کرایەوە و یەکێک هاتە ژوورەوە قەڵەم و پەڕە قاقەزێکی پێ بوو، ناو و ئیش و ڕۆژی گیرانمی پرسی و ڕۆیی.

دیتم کابرای کەوتوو تەکان دەدا ڕاست بێتەوە چووم لە دواوە شانیم گرت و هەڵم ئەستاند تا پاڵی بەدیوارەوەدا، بەهەناسەبڕکێ گوتی من ناوم (عەبدوزەهرە)یە و خەڵکی حیللەم، ئەوە سێ ڕۆژە لەژێر ئەشکەنجە و جەزرەبەدام، کاتی خۆی سەرۆکی نەقابە بووم بەڵام سێ ساڵە وازم لە نەقابە و لە حزبایەتی هێناوە، وا ئێستا داوای ئیعتیرافم لێ دەکەن، گوتم بەڵام نابینم بریندارکرابی یا خوێنت لێ هاتبێ، گوتی وەرە ئەم چاکەتەم لەبەر داکەنە، خۆیشی دوگمەی کراسەکەی کردەوە و نیشانی دام سەر پەراسوەکانی ڕەش و شین هەڵگەڕابوون، هەردوو بن هەنگڵی ئەو شوێنەی مووی لێ هاتووە سووتاوە، مووەکانی هەڵپڕووزاون و زنجکاوی لێ دێ، گوتی نێولینگیشمیان هەر بەم جۆرە سووتاندووە.

ئەو شەوە خەو نەچووە چاوم، جگە لەو بارە ناخۆشەی تێی کەوتووم و بیری دواڕۆژی تاریک. قیڕە و هەرا و زرمەکوتی هاتن و ڕۆیشتنی بێ پسانەوە هەراسیان پێ هەڵگرتبووم بیرم بەلای خەو و خواردندا نەدەچوو، هاوژوورەکەم سەری بەگۆشەی دیوارەوە نابوو و لرخەی دەهات، تازە هەتاو کەوتبوو چەند کەسێک هاتنە بەر دەرگاکەمان و یەکێک هاتە ژوورەوە، کە ئێمەی بینی لەوانی بەر دەرگای پرسی ئەمانە کێن؟ گوتیان ئەمەیان عەبدوزەهرەیە و ئەمەشیان ئەمشەو هێناوە، لە خۆمی پرسی لێیان کۆڵیوێتەوە؟ گوتم نا، گوتی بیبەنە دەرێ، منیان لە دەرەوە ڕاگرت و یەکێکی تازەیان هاویشتە ژوورەوە و دەرگایان پێوەدایەوە. بردیانم لەبەر ژوورێک ڕایانگرتم و گوتیان ڕاوەستە تا بانگت دەکەن. ئاودەستێک نزیک بوو چووم بەپەلە میزم کرد و هاتمەوە.

بانگ کرامە ژوورەوە، ناوونیشانیان پرسیم و هیچ نووسراوێکیان لە سەرم نەدۆزییەوە، تەلەفۆنی لەگەڵ پۆلیسی حوریە کرد، دەرکەوت کە من دائیرەی (ئەمن) داوای کردووم، بۆیە بەپەلە ناردیانم بۆ ئەمنی گشتی. لێرە بردیانمە ژوورێک چوارکەس ئەفسەری ئەمن خەریکی نووسین بوون. ئەوی سەروویان بانگی کردم، هێشتا هیچی لێ نەپرسیبووم یەکێک هاتە ژوورەوە و گوتی گەورەم ئەوا دوکتۆر عەبدولحەمید فەیزیمان هێنا، بەڵام با پێت بڵێم دوکتۆر لە ماڵی خۆی کتێبخانەیێکی پڕ و قەڵەباڵخی هەیە، من خۆم سەرانسەری ئەو کتێبخانەم پشکنی خوا دەزانێ یەک کتێبی عەرەبی تێدا نەبوو هەمووی ئینگلیزی بوو، تەنانەت تاقە یەک قورعانیش لە ماڵەکەیدا نەبوو، کەچی ڕەنگە خۆیشی بەموسڵمان بزانێ.

دەست کرا بەپرسیار و گوتی: «تۆ کە کوردی چۆن لە ڕۆژنامەی (الثورة)ی یونس تائیدا دامەزراوی و پەیوەندیت لەگەڵ لیژنەی ڕۆژنامەنووسانی کۆمۆنیستدا چییە و چۆنە و هاوڕێکانت کێن؟»، خەریکی وەڵامدانەوە بووم کە یەکێک هاتە ژوورەوە و بەگەرمی

ڕۆژباشی لە دانیشتوان کرد و چوو دەمی نا بەگوێچکەی کابرای سەروو و چەند چپەیێکی بۆ کرد، پاشان گەڕایەوە کە بڕوا چاوی پێم کەوت، وێستێکی کرد و لێم هاتەپێش بەبزەیێکی پێخۆشبوونەوە گوتی: «ها... هێناتیانی؟» لەگەڵ پرسیارەکەیدا تا هێزی تێدابوو یەک زللەی لە بناگوێم سرەواند کە مێشکم زرنگایەوە و یەک دوو هەنگاو پاشەوپاش چووم، ئەمجا بەپێکەنینەوە پێی گوتن: «ئاگاتان لەمەبێ» و ڕۆیشتە دەرەوە!

ئەم کردەوەیە بوو بەهۆی سەرسوڕمان و تووڕەبوونی دانیشتوان، لێکۆڵەرەوەکەی من قەڵەمەکەی دانا و سەیرێکی من و هاوکارەکانی کرد و گوتی: «جا توخوا ئەمە ئیشە؟ تاوانبار لەبەردەمی مندایە لێی دەکۆڵمەوە، تۆ بۆچی خۆتی تێ هەڵدەقوتێنی و لێی دەدەی؟». ئەمجا لە منی پرسی دەیناسی؟ گوتم یەک جارم دیوە بەڵام نازانم ناوی چییە و لە کوێ ئیش دەکا، گوتی لە کوێت دیوە؟ گوتم پار کە سەرۆکی جەزایر (ئەحمەد بن بێللا) هاتە بەغدا، لە زەعفەرانیە بۆ میهرەجانی ساڵانەی وەرزین بانگ کرابوو، منیش لەلایەن ڕۆژنامەی (الثورة)وە نێردرابووم، کاتێ گەیشتم یاری دەستی پێ کردبوو و کورسی خاڵی نەمابوو، نیازی گەڕانەوەم هەبوو کە ئەم پیاوە هاتە لام بەگەرمی بەخێرهاتنی کردم و گوتی بۆ لێرە ڕاوەستاوی؟ گوتم درەنگ هاتووم و وا دیارە جێگای بەتاڵ نەماوە. ئەو گوتی نا، چۆن دەبێ نوێنەری ڕۆژنامەی (الثورة) کە ڕۆژنامەی زەعیمە جێگای نەبێ، فەرموو وەرە لە ڕیزی پشتەوەی زەعیم و سەرۆک بن بیللا کورسیێکم بۆ هەڵگرتووی... بەم جۆرە جێگای بۆ کردمەوە و منیش سوپاسم کرد.

کابرای لێکۆڵەرەوە سەری لەقاند و هەندێ پرسیاری لەمەڕ نووسینەکانی دژی سەرۆک جەمال عەبدولناسر لێ کردم و پاشان گوتی: لە داخی ئەو کابرایە بڕیارم دا ئیشەکەت بۆ سانا بکەم. پۆلیسی بەردەرگای بانگ کرد و گوتی بیبەن، هێنایانم بۆ گرتووخانەی ئەمن. ئەم گرتووخانەیە دوو ژووری بەرامبەری یەکتر و پێم وایە ٣×٤ مەتر بوون، ئەوەندە پڕ و پەستێوراو بوون ئەوانەی بەردەرگا پاڵیان بەیەکتر نا تا توانیم بگەمە ژوورەوە، ئەو کاتە کە دواڕۆژەکانی مانگی شوبات و لە دەرەوە دنیا ساردبوو، لەم ژوورەدا بۆنی ئارەقە و هاڵاوی هەناسە پڕی کردبوو بەزەحمەت هەناسەمان بۆ دەدرا، بۆیە ڕاوەستانی بەردەرگای دەرەوەیان کردبوو بەنۆرە بۆ نەگبەتی زۆربەی ئەو خەڵکە جلکی زستانییان لەبەردابوو و هەندێکیان پاڵتۆشیان پێ بوو، بەجۆرێکی وا تێک ترنجابووین ڕێگای جووڵانەوە و خۆ خوراندنمان نەبوو. لە دوێنێ نیوەڕۆوە هیچم نەخواردبوو، بێ هێز و داهێزراو بووم، حەزم لە دانیشتن و پاڵدانەوەبوو، کەسم لەو خەڵکە نەدەناسی، کەسیش یەکتری نەدەدواند، دوانی دیکەشیان لە دەرەوە هێنا و فڕێیان دانە ژوورێ و پەستانەکەمانیان سفتتر کرد. یەکێک

هاواری لێ هەستا «کوڕە بۆ خاتری خوا میزم بەخۆمدا کرد»، لە دەرگاوە بانگی عەریفیان کرد، عەریف دەرگای نەکردەوە بەڵام گوتی کەمێک خۆ بگرن، هەندێکتان دەڕۆن و سووکتر دەبن. پاش ماوەیێک هاتن ناویان خوێندەوە بیست و دووکەسمان لێ برایە دەرەوە، کەمێک شانمان حەسایەوە بەڵام هێشتا زۆر چڕ بووین. بۆ نیوەڕۆ دەرگا کرایەوە تا چوار چوار بچن بۆ سەراو، زۆر کەس نیازی پاڵەپەستێ و پێشبڕکێیان هەبوو بەڵام پێشنیارکرا زۆر تەنگاوەکان پێشکەون. پاشان یەکی یەک سەموونیان داینێ و سەتڵێک ئاویان هێنا لەودیو دەرگاکەوە دایان نا بۆ ئەوەی لەنێو شیشە ئاسنەکانەوە دەست بەرین جامە فافۆن لای لێ پڕ کەین و بیخۆینەوە، لای ئێوارە ١٢ کەسیان لێ کەم کردینەوە، کەمێک باشتربووین بەڵام هێشتا زۆر چڕ بووین، لەنێو خۆماندا بڕیار درا گۆشەیێک تەنک بکەین و بەنۆرە شەش کەس بچن دوو سەعات ڕابکشێن، ئەوانی دی دەمانتوانی لە ئاستی خۆمان دانیشین یا هەڵترووشکێین. یەکێکی بەساڵاچوومان تێدا بوو وابزانم ناوی عەبدولهادی بوو باڵوێز یا قونسوڵ بووە لە ئیتالیا، ئەو کۆڕێکی خۆشی پێکەوەنا بوو قسەی خۆش و بەسەرهاتی گەماوی بۆ دەگێڕاینەوە، سەیر لەوە دایە کە بەو حاڵەشمانەوە پێکەنینمان دەهات و دەتریقاینەوە.

ڕۆژی دوایی من و چەند کەسێک بانگ کراین، خراینە لۆری و لە (پشتی سەددە) هەڵیان ڕشتین. ئەم شوێنە ئۆردووگای پۆلیسی گەڕۆکی عێراق بووە و بریتییە لە ١٢ قاوشی گەورە کە هەر قاوشە بۆ سەد پۆلیس دانراوە، بەڵام ئێستاکە کراوە بەگرتووخانە، قاوشەکانی دووسەد تا سێ سەد کەسیان تێ ئاخنراوە، ئێرە کە چۆڵ و دوور لە بەغدایە ئەو گیراوانەی تێدا کۆ دەکرێتەوە کە تاوانەکانیان قورس نییە یاخود هێشتا تاوانی زلیان لەسەر نەدۆزراوەتەوە. لەو ڕۆژانەدا جگە لە سینەما و قوتابخانەکان هەرچی شوێنە گشتییەکانیش هەن کرابوون بە گرتووخانە. وا دیاربوو کودەتاچییەکان جگە لە خۆیان گومانیان لە هەموو کەس هەبوو و دەیانگرتن تا پاکانەی خۆیان دەکەن.

من بەر قاوشی ژمارە یازدە کەوتم کە هێشتا نەئاخنرابوو، ئێرە ژمارەیێک پارێزەر و پرۆفیسۆر و دکتۆری لێ بوو و چەند برادەرێکی کوردی ناسیاویش وەکو (حەمە سەعید کانی مارانی) حاکم مەعاونی پۆلیس (عیزەدین جەباری) و ئەندازیار (عەبدوڕەحمان)، ئەوان پێش من هاتبوون و گوایا چاو و گوێیان کرابۆوە، جار جارە ئەو نان و خواردنەی لە ماڵەوە هەموو ڕۆژێ بۆیان دەهات دەگەیشت و هەندێ جار نەدەگەیشت، لێرە هەناسەیێکم هاتەوەبەر و ئاگاداری هەواڵەکانی دەرەوە بووم و پتر لە کوشتن و بڕینی نێو بەغدا گەیشتم.

هەر لەو ڕۆژانەدا سی کەسێک کوردی ناوچەی شارەزووریان هێنایە لامان و قاوشەکەمانیان پێ پڕ کردنەوە. هێشتا دە ڕۆژێکی بۆ نەورۆز مابوو دەستمان کرد بەئامادەیی و خۆ ڕێکخستن بۆ ئاهەنگگێڕان، کوردەکان کە لادێیی بوون مەشقی گۆرانی (ئەمڕۆژی ساڵی تازەیە نەورۆزە...)مان پێ کردن تا باش فێری بوون، مامۆستا عەرەبەکانیش تێکەڵاوبوون گوتار و شیعریان ئامادە کرد، ئێوارەی ٢٠ی ئازار ئاهەنگ دەستی پێ کرد، ئەو چوکلێت و نوقڵانەی لە ماڵانەوە هاتبوو دابەش کرا، لە چەقی ژوورەکەدا هەندێ قاقەز و مقەبامان ئاگر تێ بەردا و بەتێکڕایی سروودی نەورۆزمان خوێندەوە، بەگوتار و بەشیعری کوردی و عەرەبی باسی ئاکامی ئەژدەهاکمان کرد کە سەری بەکوتکی ئاسنگەرێک پان کرایەوە.

گۆرانیبێژێکی بەغدایی بەناوی (سەعید عەجلاوی) تازە لە لبنان گەڕابۆوە و گیرابوو، دەنگی خۆش بوو. هەندێ گۆرانی تازەی لبنانی بۆ دەگوتین، منیش یەکێ لەو گۆرانییانەم شێواندبوو وشەکانی نەورۆز و کاوە و ئەژدەهاکم تێکەڵاو کرد، کاتێ سەعید عەجلاوی بەدەنگە خۆشەکەی ئەم هەڕەمە کوردی و عەرەبییەی بەئاوازی لبنانی دەچڕی، شتێکی زۆر خۆش دەردەچوو.

٣٢- دیسان بەرەو سنوور

ئۆردووگای پشتی سەددە کە لە قەراخ شارە و ئێستا بۆتە گرتووخانە، چوار دەوری تەلبەندکرابوو و دەروازەیێکی زلی لە خوارەوە بۆ هاتوچۆ لێ هێڵرابۆوە. بەیانیان تا نیوەڕۆ خەڵکیان دەهێنا و دەبرد ئاسایی بوو، بەڵام ئێواران و شەو هەر کاتێ جێبی حەرەس قەومی دەردەکەوت و داوای یەکێکیان دەکرد، نیشانەی مەترسی و ئاکامی خراپی داواکراوەکە بوو کە دەبرا بۆ بەردەمی یەکێ لە لیژنە دڕندەکانی کوشتن و بڕین.

پەنجەرەی قاوشەکەی ئێمە ڕێگای دەرەوەی لێ دیاربوو، ڕۆژێک دیمان جێبی گۆڕین پەیدابوو، هەموو گوتمان داخوا ئەمڕۆ سەرەی چ کلۆڵێ بێت؟ پاش ماوەیێک عەریفی پاسەوان گەیشتە بەر دەرگای قاوشەکەی ئێمە و لە دەلاقەکەوە بانگی کرد (سەعید ناکام)، کە وەڵاممان دایەوە گوتی ئامادەبە و کەلوپەلت بێنە هاتوون بەدواتا... هاوقاوشەکانم وەکو چاویان لەو پەتی سێدارە بێ کە بۆم هەڵخراوە ماتەمینی دایگرتن و هەندێکیان ئاو بەچاویاندا هاتە خوار. من پێشتر زۆر جار کەوتوومە هەڵوێستی نالەبار و مەترسیدارەوە و بەرەو ڕووی ناخۆشی زۆر گەورە بووم، وا لە خۆم ڕادەبینم کە بتوانم بەرامبەر بەپێشهاتی جەرگبڕیش خۆ ڕاگرم و نیشانەی شپرزەیی و شڵەژانم لێ

دەرنەکەوێ، کەچی ئاخ و ئۆفی هاوڕێکانم وورەی منیشی دابەزاند و لە پەلوپۆی خستم، نوێنەکانیان بۆ پێچامەوە و کەمێک خواردنیان بۆ دانام و بەگریانەوە ماڵاواییان لێ کردم و لە دەرگای قاوش چوومە دەرێ و دانیشتم تا جێبەکە دێ، لەو کاتەدا مەعاون (عیزەدین جەباری) کە لە قاوشی (٩) دەگەڕایەوە -جار جار ڕێگا دەدرا قاوشەکان هاتوچۆی یەکتر بکەن- چاوی بەمن کەوت لەسەر نوێنەکانم دانیشتووم، پرسیاری لێ کردم، گوتم هاتوون ببەن، زۆر بەشێنەیی گوتی: «جا چی تێدایە، تۆ هەموو ژیانت لە خەبات و بەربەرەکانێدا ڕابواردووە و ناوێکت بۆ خۆت تۆمار کردووە، ئێستاش یا بەسەربەرزی ڕزگارت دەبێ یا ژیانت بەشەهیدی کۆتایی دێت»، ئەمەی گوت و ماڵاواییێکی پیاوانەی لەگەڵ کردم و بردیانەوە ژوورەوە... ئەم گوتەیەی کاک عیزەدین بەپێچەوانەی هەڵوێستی برادەرانی ژوورەوە، بەڕاستی زیندووی کردمەوە و وورەم لە جاران بەرزتر بۆوە، ئازایانە خۆم بۆ هەر چەشنە پێشهاتێک ئامادە کرد.

لە پشتی سەددەوە هێنایانمە گرتووخانەی گشتی و خستیانمە حەوشەی ژمارە (٤)، لێرەدا (کازم سەماوی) خاوەنی ڕۆژنامەی (ئینسانیە) و (ئەحمەد خەلیل) ئاوازساز و گۆرانیبێژی کوردم ناسییەوە، بردیانمە لای خۆیان و چەند ڕۆژێک لێرە مامەوە، ئێوارەیێک بەڕێوەبەری گرتووخانە (محەمەد حەسەن تائی) بۆ سەردان و ڕوانینی حەوشە هات، لە بیست ساڵ پێشترەوە ئەم پیاوەم ناسیوە، واتا ئەو کاتەی بەڕێوەبەری گرتووخانەی سلێمانی بوو. بانگی کردمە لاوە و گوتی: «نهێنییێکت پێ دەڵێم، ناوت هاتووە و دێن دەتبەن و نازانم چیت لێ دەکەن، ئاگاداربە و خۆت ئامادە بکە»، ئەو شەوە لەگەڵ کازم سەماوی و ئەحمەد خەلیلدا قسەم کرد، هیچم نەبوو لایان دابنێم یەک دوو کوتە قاقەز نەبێ کە شیعرم تێدا نووسیبوون، بەئەحمەد خەلیلم گوت ئەگەر بۆی لوا با منداڵەکانم لە سلێمانی ئاگادار بکا کە منیان برد بۆ ئیعدام.

ڕۆژی دوایی پاش نیوەڕۆ دەستەیێک حەرەس قەومی هاتن و لە دەرەوە دانیشتن، گیراوەکانیش لەنێو تەلبەندەکاندا کۆ کرانەوە، بەڕێوەبەر لەوێ نەبوو، جێگرەکەی دەفتەری ناوەکانی دانابوو دەیخوێندەوە و حەرەس قەومییەکان لیستەکەی خۆیانیان دەڕوانی، ئەگەر ناوێکی خوێندراوە لە لیستەکەی ئەواندا ببوایە دەیانبردە دەرەوە بۆ ئیعدام گومانم لەوەدا نەبوو کە هاکا سەرەم دەگاتە سەر و دەمبەنە دەرێ، لەم بیر و دڵەکوتێیەدا بووم کە بانگیان کرد (محەمەد سەعید کازم)، لە خۆمەوە بەبێ ڕاوەستان (بەڵێ)یێکم گوت، گوتیان ئیشت؟ گوتم فەرمانبەر، حەرەس قەومی قسەیان نەکرد، بۆیە بەمنیشیان گوت (بڕۆ)؟ ڕاست گەڕامەوە جێی خۆم.

خۆم و برادەرەکان سەرمان سوڕمابوو نەماندەزانی بۆچ نەیانبردم، لای ئێوارە دیسان (محەمەد حەسەن تایی) سەری لە حەوشەکەمان دا و بەچاوپێکەوتنی من سڵەمییەوە و پرسیاری کرد چۆنە ماوم؟ گوتم چونکو ناوی منیان پێ نەبوو. سوێندی خوارد کە بەچاوی خۆی (سەعید ناکام)ی لە نێو لیستەی داواکراواندا دیوە، گوتم بەڵام من لە دەفتەرەکانی ئێوەدا بە(محەمەد سەعید کازم) نووسراوم، تائی ئەمەی پێ خۆش بوو و گوتی وا دیارە بەختت یارمەتی داوی کە جێگرەکەی من ناکامی لێ بۆتە کازم.

***

لە گرتووخانەی گشتییەوە بردیانم بۆ پۆلیسخانەی (سەفەر)، مودیری ئەم دائیرەیە گوتی کە «نامەوێ تۆ لە عێراقدا بمێنی، ئێرانیش وەرت ناگرێ، باشتر وایە خۆت بەلایێکدا بڕۆیت و نەگەڕێیتەوە، کام سنوورت پێ باشە دەتبەین لەوێ بەرەڵڵات دەکەین»، گوتم لە جیاتی ئەوە ڕێگام بدەن خۆم سەر لە باڵوێزخانەکان بدەم بەڵکو لایێک وەرم دەگرێ، گوتی باشە بەڵام ناوی ئەو باڵوێزخانانەم پێ بڵێ کە دەتەوێ سەریان لێ بدەیت، گوتم سۆڤێت و چیکۆسلۆڤاکیا و هیندستان و کۆریای ژوورو، هۆی ئەم هەڵبژاردنەی پرسی، گوتم چونکو ناسیاویم لەگەڵ پاشکۆی ڕۆشنبیرییاندا هەیە، مودیر ئەم داواکارییەمی پەسندکرد و بۆ ڕۆژی دوایی یەک پۆلیسیان لەگەڵ ناردم، یەکەم جار چوومە باڵوێزخانەی هیندستان و داوای میستەر (ساردار)م کرد کە ڕیشدارێکی ئیسلام بوو زمانی فارسی باش دەزانی، لە ئاهەنگی باڵوێزخانەکاندا ناسیاریمان پەیدا کردبوو، بەسەرهاتی خۆمم بۆ گێڕایەوە و گوتم تەنیا یارمەتی ئەوەم بدەن کە بەناوی پەنابەر لێرە دەرچم پاشان ئەگەر ویستتان لە هیندستانەوە بۆ وڵاتێکی دی دەڕۆم. ساردار چوو قسەی لەگەڵ باڵوێز کرد و هاتەوە گوتی باڵوێزی قایل کردووە بەڵام پێویستە من جارێ چاوەڕوان بم تا وەڵامی دەلهی دێتەوە، ئەمەیش لانی کەم پتر لە مانگێک دەخایەنێ.

ئەمجار ڕووم کردە باڵوێزخانەی چیکۆسلۆڤاکیا کە چۆل و هۆڵ دەهاتە بەرچاو، بەهۆی باخچەوانێکی بەغداییەوە پاش کون و کەلەبر گەڕان، پیاوێکی چیکیمان دۆزییەوە کە هیچ زمانێکی نەدەزانی، پێم گوت من (میرۆسلاڤ هۆسکا)م دەوێ، کابرای زمان نەزان بەبیستنی ئەو ناوە بەتەلەفۆن قسەی لەگەڵ شوێنێک کرد و پاشان تەلەفۆنەکەی دایە دەستم، یەکێک لەو سەرەوە بەعەرەبی وەڵامی دامەوە و پرسی چیت دەوێ؟ گوتم هۆسکا دەناسم و دەمەوێ یارمەتیم بدات بگەمە چیکۆسلۆڤاکیا، گوتی تەلەفۆنەکە بدەوە بەو پیاوەی لەلاتەوەیە، پێکەوە قسەیان کرد و دیسان تەلەفۆنیان دایەوە دەستم، ئەوی ئەوسەر گوتی هۆسکا لێرە نەماوە، باڵوێزخانەیش کەسی وای تێدا نەماوە، ئەم داخوازییەی تۆیش

ڕێگای بەجێهێنانی نییە. لەوێ هاتینە دەر و ڕوومان کردە باڵوێزخانەی سۆڤێتی.

لێرە ئەو ناسیاوەی داوام کردبوو زوو بەدەنگمەوە هات، پاش ئەوەی بەسەرهاتی خۆمم بۆ گێڕایەوە بەڵێنی یارمەتی دا و بەرە و ڕووی کۆنسوڵخانەی کردمەوە، لەوێش پاش لێکۆڵینەوە و پڕکردنەوەی چەند ئیستیمارە، گوتیان پاش یەک هەفتەی دی سەریان لێ بدەمەوە بەمەرجێ (١٢) وێنەی فۆتۆگرافی خۆم و نامەییەکی میریم پێ بێ کە من عێراقی نیم و میری ڕێم لێ ناگرێ بۆ هەر کوێ بچم، کاتێ لە کۆنسوڵخانەی سۆڤێتی هاتمە دەرەوە لە دڵی خۆمدا دڵنیابووم کە ئیشەکەم بڕاوەتەوە، بۆیە لە ئوتێلەکان گەڕام تا ناسیاوێکم دۆزییەوە، تکام لێ کرد کە لە گەڕانەوەیدا سەری ماڵی ئێمە بدات و پێیان بڵێ من ئەوا ڕۆیشتم بۆ سۆڤێت و پاشان ئەگەر توانیم لەوێوە پەیوەندییان پێوە دەکەم.

کاتێ ئەم ئاکامەم بۆ مودیری سەفەر گێڕایەوە ئەو قایلبوونی خۆی دەربڕی و منیش بەچاوەڕوانیی ڕۆژی دووشەممە دانیشتم. گەیشتمە دووشەممە و خۆم گورج کرد و بەپاسەوانم گوت مودیر ئاگادار بکا، پاسەوان هاتەوە و گوتی مودیر ئیشی هەیە، ئەو ڕۆژە و ڕۆژی دوایی و هی دواتریش چەندی هاوارم کرد سوودی نەبوو، پاش چوار ڕۆژ توانیم بگەمە لای مودیر، پێش ئەوەی من هیچ بڵێم گوتی چوونت بۆ سۆڤێت پەسند نەکرا، چونکو ئاشکرایە یەکی وەکو تۆ بگاتە ئەوێ پڕوپاگەندەی خراپمان لەسەر بڵاودەکەیتەوە، گوتم ئەوانەی ئێستا لە دەرەوەن و لێتان دەدوێن زۆرن، گوتی بەڵام وەکو دەڵێن گوایە زمانی تۆ لەوان درێژترە، لەگەڵ ئەوەشدا دڵنیابە ئێمە دەتنێرین لەسەر سنوور بەرەڵات دەکەین، جا کوێ ئارەزوو دەکەی ڕووی تێکە.

پاش چەند ڕۆژێک ناردیانم بۆ باقوبە و لەوێشەوە بۆ خانەقین. برادەرێک خۆی گەیاندە لام و گوتی نیازیان وایە بتبەن لەسەر سنوور بەرەڵات بکەن، وا منیش دەچم لەگەڵ مەعاونی پۆلیسدا ڕێکدەکەوین بۆ چۆنێتی ڕۆیشتنت، ئەو ڕۆژەی بڕیاری ناردنم درا برادەرەکەم هاتەوە لام و گوتی ئەم نیوەڕۆیە لە پشت مەرکەزی (مونزرییە) بەرت دەدەن، بچۆرە سەر پیادە ڕێیەکە و لەوێ چاوەڕوان بە، زەلامێک و وڵاخێکی سواریت بۆ دەنێرم تا بتهێنێتە ئەو شوێنەی خۆم چاوەڕوانتم.

وەکو ئەو گوتبووی گەیاندیانمە مونزرییە و لەوێ پۆلیسێکیان لەگەڵ ناردم تا لە گردۆڵکەی پشتی مەرکەز ئاوابووین، پۆلیس گەڕایەوە و منیش چووم لە قەراخ ڕێگاکە لێی دانیشتم، زیاتر لە دوو سەعات چاوەڕوانیم کرد کەس نەهات، لەو قەراخ ڕێگایە و بەقرچەی گەرمای نیوەڕۆ تەواو شپڕزە بووبووم کە دوو سوار لە دوور دەرکەوتن بەرەو خانەقین دەڕۆیشتن، کە گەیشتنە لامەوە دیتم پیاوێکی کاکەیی و منداڵێکی ١٠-١٢

ساڵانەن، کابرا سەرنجی دامێ جانتاییێک و ترمۆسێکی ئاوی ساردم پێیە و دانیشتووم، پرسی بۆ لێرەم؟ گوتم چاوەڕوانی هاوڕێییێکم دەڕۆین، گوتی ئاوا یا ئاوا، دەستی بۆ ئێران و عێراق درێژ کرد؟ گوتم ئاوا، واتە بۆ ئێران، گوتی چەندم دەدەیتێ بەسواری بتگەیێنمە ئێران؟ وەکو بیرم لێ کردەوە مانەوەم لەم سەر چەقی ڕێگایە بەرامبەر بەبنکەی پۆلیس یا گەڕانەوەم بۆ خانەقین و دووبارەبوونەوەی گاڵتەکاری هێنان و بردن، ڕاست نییە، بۆیە لەگەڵ کابرا کەوتمە سەودا و بەدینار و نیوێک پێکهاتین، کوڕەکەی لەوێ بەجێهێشت و منی خستە پاشکۆی خۆی، نزیکەی کیلۆمەترێک ڕۆیشتین بنکەی ئێرانی سەر سنوور دەرکەوت. کابرا گەڕایەوە و منیش بەجانتا و ترمۆسەوە کوتام تا گەیشتمە بەر قوللەی ئێران و هاوارم کرد پەناهندە، پەناهندە، یەکێک هات بەفارسی بەخێرهاتنی کردم و چووین لە چایخانە دانیشتین تا ترومبێلێک هات پێکەوە سواربووین بەرەو قەسری شیرین، لە دایرەی مەرزبانی دایاننام تا سەرهەنگ دێ، لەو کاتەدا (ڕەزا عەباس)م دی هات (ئەمە لاوێکی فەیلی بەغدایە و لە زانکۆی بەغدا دەیخوێند، دوو برای هەبوو کە نانەواخانەییێکی گەورەیان هەبوو لە بەغدا. پاشتر دەریانکردن بۆ ئێران). کاتێ ڕەزا چاوی پێم کەوت هات چاکوچۆنیمان کرد و چۆنێتی هاتنی خۆمم بۆ گێڕایەوە، گوتی منیش لێرە لە دایرەی مەرزەبانی دامەزراوم، من کە پاسەوان و شتم بەدیارەوە نەبوو. دەستی گرتم و لە مەرزەبانی هاتینە دەرەوە بردمی بۆ میوانخانەییێک ژوورێکی بۆ گرتم و گوتی ئەمڕۆ بەناوشاردا بگەڕێ، سبەی دەچیتە لای سەرهەنگ و کارەکەت بۆ ڕایی دەکەین.

ڕۆژی دوایی چووینە لای سەرهەنگ و گوتم من ڕۆژنامەنووسێکی عێراقیم و لە ترسی پۆلیس پەنام بۆ ئێران هێناوە، سەرهەنگ بەخێرهاتنی کردم و گوتی تۆ کوردیت و ڕەزاش کوردە، پێکەوە تەگبیر بکەن و بڕیار بدەن پاشان وەرنەوە لام چیتان ویست بۆتان جێبەجێ دەکەم، ڕەزا داوای کرد جارێ چەند ڕۆژێک ماوە بدرێم تا دەحەسێمەوە، سەرهەنگ ڕازی بوو.

لە دەرەوە ڕەزا گوتی بەڕای من مانەوەت لە ئێراندا تەواو نییە و باشتر وایە بگەڕێیتەوە بۆ نێو شۆڕشی کوردستانی عێراق، گوتم منیش مەبەستم لە هاتنە ئێرە هەر ئەوەیە، گوتی کەواتە ئیشەکەت سانایە و دەتوانین بەڕەحەتی بتنێرین.

٣٣- بەرەو ناوچە ڕزگارکراوەکان

سێ ڕۆژ لە شاری قەسری شیریندا بەسەربەستی گەڕام، ڕۆژی چوارەم ڕەزا پێی گوتم کە ئەمڕۆ دێن بەدوامدا و بۆ بەیانی دەگەمە ناوچە ڕزگارکراوەکانی کوردستانی عێراق،

جانتاکەم لە ئوتێل هێنا و چووینە پۆلیسخانە، ئەفسەری پۆلیس بەرێزەوە بردمی لە ژوورێک دایانم، ئێوارە پیاوێکی قەڵەوی کورتەباڵا هات کە ناوی (فەیزوڵلاخان) بوو هات و یەکترمان ناسی، بەئەفسەری پۆلیسی گوت ئاغا (واتە من) میوانی ئەوم و دەمبا بۆ ماڵی خۆیان، ئەویش دەفتەرێکی پێ ئیمزا کرد و ماڵاوایی لێ کردم، لەگەڵ فەیزوڵلاخان سواری جێبەکەی بووین و چووینە مەرزەبانی گروبانێکیشمان سوارکرد و کەوتینە ڕێ، تاریک داهاتبوو لە شار هاتینە دەر، بەڕێگایێکی کوێرەڕێدا پاش سەعاتێک گەیشتینە گوندی فەیزوڵلاخان، ئەو پێشتر خواردن و خواردنەوەییێکی زۆری ئامادە کردبوو، جەژنی گروبانی عەجەم بوو هەتا توانی خواردی و خواردییەوە، پاشان موختار و دوو کەسی ئاوایی هاتن کران بەشایەدی ئەوەی کە من بەساخ و سەلیمی درامە دەست فەیزوڵلاخان، گروبان قاقەزی مۆرکراوی خستە باخەڵی و پارەییێکیشی هەقی ماندووبوون وەرگرت و گەڕایەوە بۆ شار، منیش وڵاخێکی سوارییان بۆ ئامادە کردم و فەیزوڵلاخان هەندێ راسپێری تایبەتی پێ گوتم کە بە (مەکتەبی سیاسی)ی پارتی بگەیێنم و ماڵاواییمان لەیەکتر کرد، پیاوێک پێشم کەوت و هاتین، پاش نیو سەعات پیاوەکە گوتی ئێستا لە ئێران دەرچووین و لە خاکی عێراقداین، پێویستە یەک سەعات بێدەنگ و بەئەسپایی بڕۆین تا لە گوندی جاشەکان (حەوشکرو) دەردەچین، بەڵام زۆر نەڕۆیشتین چوار سواری چەکداری کوردمان لێ دەرکەوتن، گەیشتنە لامان، هاوڕێیەکەمیان ناسی و ماندوونەبوونیان لێ کرد و کەمێک بەچپە پێکەوە دوان، پاشان ماڵاواییان لێ کردین و بەجێیان هێشتین، هاوڕێیەکەم گوتی ئەمانە جاش بوون و کە زانیان تۆ بەرەو شۆڕش دەچی گەڕانەوە. لە دوای دوو سەعاتێک ڕێ، گەیشتینە گوندێک لە قەراخ رووباری سیروان، چووینە بەر ماڵی موختار و لە خەو ڕاستمان کردەوە، موختار پاش بیستنی چپەی هاوڕێیەکەم کەوتە نێو ئاوایی و سێ زەلامی لەگەڵ خۆیدا هێنا و بەنێو دار و درەختا لە بن بنچک و چڵوی دار، بەلەمێکی شاراوەیان دەرهێنا، من و سێ زەلامەکە سواربووین، ماڵاواییم لە هاوڕێ و موختار کرد و هاتین، بەبێدەنگی لە سیروان پەڕینەوە، لەوبەر لە سێ کەسەکە دووانیان بەسواری بەلەمەکە گەڕانەوە و سێیەمیان جانتاکەی منی هەڵگرت و هاتین، زۆر نەڕۆیشتین چووینە نێو گوندێک لەسەر جادەی دەربەندیخان -باوەنور - کە ناوی (بەرلوت)ە، دەرگای ماڵێکمان کردەوە، خاوەن ماڵ کە لە سەربان نوستبوو هاتنەخوار لە حەوشە نوێنیان بۆ ڕاخستم و نوستم، نوستنەکەم زۆری نەخایاند خەبەریان کردمەوە و گوتیان هەستە نان بخۆ و دەبێ بڕۆی چونکو (قافڵە) بەڕێوەیە و باش نییە تۆ لێرە ببینن. (لەو ڕۆژانەدا بەهۆی دەسەڵاتی شۆڕش بەسەر زۆربەی

ناوچەکان و ڕێگا گشتییەکانی کوردستاندا، هاتوچۆی ترومبێلی ڕێبواران دەبوایە لەگەڵ کاروانی چەکداری سوپاییدا بێت و بچێ کە پێیان دەگوت قافڵە، ئەم قافڵەیە هەفتەی جارێک یا دوو جار لە بەغداوە بەرەو سلێمانی دەهات). لەگەڵ چەند کەسێکدا چووینە سەر گردەکەی پشتی ئاوایی و سەیری تێپەڕینی قافڵەمان کرد، پاشان وڵاخی سواری و زەلامێکیان بۆ دانام و ڕۆیشتم.

بەچوار ڕۆژ بەسەر گوندەکانی (بیسمیللا) و (خاڵەوەند) و (سۆفی وەند) و (بەکر بایێف) و (زەردەلیسکاو) و (قەڵا)دا گەیشتمە بنکەی پێشمەرگە لە پشتی قۆپی، لە هەموو گوندێک وڵاخی سواری و شارەزام لەگەڵ دەهات، بەدرێژایی ئەو ماوەیە کەس هیچی لێ نەپرسیم، وا دیارە لەسەر ڕاسپێری فەیزوڵلاخان کە گوایا من مامۆستاییێکی زلی شۆڕشم و دەمەوێ بگەمە مەکتەبی سیاسی، ئەو ڕێزەم دەگیرا.

لە بنکە برایان سیامەند و عەزیزم ناسی کە دوو لاوی بارزانی سۆڤیێت دیتو بوون و ناوی منیان بیستبوو، زۆریان ڕێزگرتم و سیامەند گیسکێکی قەڵەوی هەبوو بۆی سەربڕیم و شەوێکی خۆشمان پێکەوە ڕابوارد.

بەیانی لەگەڵ چەند پێشمەرگەیێکدا بەرەو قۆپی سەرکەوتین، لەسەر چیا تووشی کاروانێکی کۆمۆنیستەکان بووین کە لە گەرمیانەوە بۆ قەرەداخ دەچوون، (شێخ حەسەن) و (عەتا تاڵەبانی)یان تێدابوو، دیتنی منیان لەنێو دەستەی پێشمەرگەدا بەسواری و ڕێزی زۆرەوە پێ سەیر بوو، دابەزیم و کەوتینە ئاخاوتن. من تا ئەو کاتەیش وام دەزانی کە پارتی دیموکراتی کوردستان و کۆمۆنیستی عێراق پێکەوە دژی بەعسی هاوپەیمانن و هاوکاری دەکەن، کەسیش لێی نەپرسیبووم چیت؟ بەڵام شێخ حەسەن وریای کردمەوە کە پارتی و کۆمۆنیست نەک هاوکارییان نییە، بەڵکو کۆمۆنیستیش بەلای پارتییەوە وەکو بەعسی بەدوژمن سەیر دەکرێت و جەزرەبە دەدرێت. هەروەها گوتی ئەوان لە قۆپی ژوورێکیان دراوەتێ منیش دەتوانم لای ئەوان بم.

ئێوارە چووم سەری بارەگای پێشمەرگەم دا، بەرپرس (مەلا ناسیح) بەگەرمی بەخێرهاتنی کردم، بەڵام ئەفسەر و پێشمەرگەکان کە زۆربەیان خەڵکی سلێمانی بوون بەچاوپێکەوتنی من سەریان سوڕما، چونکو لە ساڵی ١٩٥٩وە من لەلایەن پارتییەوە بەدوژمنی کورد ناسێندرابووم و پێویست بوو لە هەر لایێ بەردەستی پارتییەکان بکەوم بگیرێم و سزابدرێم. (مەلا ناسیح) لێی پرسیم نیازی کوێت هەیە؟ گوتم بەتەمام بچم بۆ مەکتەبی سیاسی، گوتی کەواتە پێویستت بەپسوولەی ڕێگا هەیە، دەزبەجێ پسوولەییێکی (خۆتێنەگەیاندن)یان بۆ ڕێکخستم.

ڕۆژی دوایی سەرەوخوار بوومەوە بۆ بنکەی گڵەزەرد، یەک دوو لاوی ناسیاوم لەوێ بوون شەو لەلایان مامەوە و خەبەرم بۆ منداڵەکان نارد کە بێن بۆ لام، خۆیشم چوومە گوندی تیمار بۆ ماڵی (سدیق شێخ مەحموود) کە ناسیارم بوو و ئەویش لە شار ڕای کردبوو و لە تیمار کەپرێکی بۆ خۆی و منداڵەکانی پێکەوەنابوو، یەک حەوتو لە ماڵی ئەوان چاوەڕوانیم کرد تا منداڵەکان هاتن، شەوێک لام مانەوە و بۆ بەیانی بەرەو سلێمانی گەڕانەوە.

٣٤- لەگەڵ شێخ لەتیفی حەفیددا

لە چاخانەی (کانی ماسی) ماڵاواییم لە منداڵەکان کرد، ئەوان بەرەو شار ڕۆیشتن و منیش دانیشتم چاوەڕوانی ئەو کاروانییانە بووم کە ئێواران ڕێگای گۆیژە دەگرن و ڕووەو شاربازێڕ سەردەکەون.

لەو ڕۆژانەدا چاخانەی کانی ماسی لە بەندەرێکی قەراخ دەریا دەچوو کە لە زۆر لاوە کەشتی و پاپۆڕی لێ ڕادەوەستێ، بار خاڵی دەکرێ و بار باردەکرێ و لە هەموو چەشنە خەڵک و شێوە ئاخاوتنی جیاجیای تێدا بەرچاو دەکەوت، قاچاخچی دەرەوە کە شت بۆ نێو شار دەبا، قاچاخچی نێو شار کە کەلوپەل دەبا بۆ دەرەوە، ئەوانەی لە دەست میری ڕایانکردووە و ئەوانەی دەیانەوێ بەدزی بچنەوە نێو شار، دەسکیس و جاسوسی هەمەچەشنە بۆ ملۆمۆکردن و... بەکورتی لە هەموو بابەتی چاک و خراپ کە چاخانەی کانی ماسی یەکەمین قۆناخیان بوو! چاودێری و پاراستنی ئەم شوێنە گرنگە لەلایەن شۆڕشەوە درابووە دەست (عوسەی ئامە).

عوسەی ئامە یەکێک بوو لە چەتە و چەقۆکێشەکانی شاری سلێمانی کە سەرانەی لە پارەدارەکان دەستاند و گیران و بەربوونی لە پۆلیسخانەی شتێکی ئاسایی بوو، کەس نەبوو سڵی لێ نەکاتەوە و خۆی لێ لانەدا، ئەو جارانەی من دەکەوتمە گرتووخانەی سلێمانی و چەند مانگێک دەمامەوە، جار جارە ئەم کوڕە لەسەر دەست وەشاندن و بەگژ پۆلیسدا چوون دەگیرا، منیش کە وەکو نیشتەجێی هەمیشەیی گرتووخانەم لێ هاتبوو یەکڕاست دەهاتە تەنیشتمەوە و چۆنێتی گیرانەکەی بۆ دەگێڕامەوە، منیش هەموو جارێ دڵخۆشیم دەدایەوە و ئامۆژگاریم دەکرد کە ئەم ئازایەتی و دژی پۆلیسەی خۆی تێکەڵ بەبڕوای نیشتمانی و باری سیاسی بکات چونکو ئەم دەزگا و دوکانی پاشاییە هەر وا نامێنێ و بۆ خۆیشی ماکی سەربەرزێتی تێدایە. عوسە یەک دوو ڕۆژ دەمایەوە و بەردەبوو، وەکو هەموو جارێ پێش چوونە دەرەوەی دەیگوت: «ڕقت لە کێیە پێم بڵێ تا

دایکی...»، منیش دەمگوت کاکە عوسمان ئەوەی من ڕقم لێیەتی تۆ دەستت نایگاتێ.

کاتێ عوسە منی لە چاخانەی کانی ماسی دی، دڵسۆزانە باوەشی پێداکردم و بردمیە لای خۆی، شوێنی مەبەستمی پرسیار کرد، پێم گوت پسوولەی خۆتێنەگەیاندنم پێیە و دەمەوێ بچم بۆ ماوەت، عوسمان بزەیێکی کزی دەرخست و گوتی: «برووسکەیێکی مەکتەبی سیاسی بۆ من و بنکەکانی دی هاتووە دەڵێ سەعید ناکام لە قەرەداخە، هەر کاتێک کەوتە بەردەستتان بیگرن و بینێرن بۆ ماوەت»، پاشان گوتی: «بەڵام من ئەگەر سەری خۆم دانابێ ناهێڵم لێرە بتگرن، ئێستاش بۆ نێو شار یا هەر لایێ دەچیت خۆم بەڕێت دەکەم»، سوپاسیم کرد و گوتم کەواتە دەچم بۆ ماڵی شێخ لەتیف لە سیتەک، عوسە ئەمەی پەسند کرد و گوتی ماڵی شێخ لە سیتەک نەماوە و چووتە گوندی (پاڕەزان)، ناردی ڕانکوچۆخەیێکی نیوداشیان بۆ هێنام خۆم گۆڕی و ئەو کاروانییانەی ڕاسپارد کە بۆ شاربازێڕ دەچوون ئاگاداریم بکەن و بمنێرن بۆ پاڕەزان، ئیدی ماڵاواییمان لێکتر کرد و جارێکی دی چاوم پێی نەکەوتەوە، چونکو زۆری نەخایاند لەڕێی شۆڕش و کوردستاندا شەهید کرا.

***

زەردەپەڕ لەگەڵ ئەو کاروانەدا کە عوسە ڕاسپێری منی پێ کردبوون بەقەراخ گوندی قڕگەدا سەر گۆیژە کەوتین و شەو ئاوابووینە دیوی بناویلە، لەسەر سەکۆی چاخانەیەک دوو سەعاتێ نوستم و چێشتەنگاو لەگەڵ چەند کەسێکدا ڕێکەوتم تا گەیشتمە (پاڕەزان)، ماڵی شێخ لەتیف کە لە خانووێکی کرمانجی دوو ژووردا بوون، چونکو بەپەلە شاریان بەجێ هێشتبوو، جگە لە کەلوپەلێکی کەم و پێویست هیچیان لەگەڵ خۆیاندا نەهێنابوو، شێخ خۆی لە ماڵ نەبوو، حەلاوەخانی ژنی و کاوە کوڕە تاقانەکەی هاتنی منیان بەدەسکەوتێکی ئاسمانی دانا، ئەوان کە لەو گوندە پەڕەدا هاودەمێکیان نەبوو تەواو وەڕەز بووبوون، یەکێکی وەکو منیان بەئاوات دەخواست.

زۆر زوو پێکەوە سازاین، من شەکەتی و بگرە و بەردەی ئەو هەشت مانگە جەزرەبەیە ٢/١٦ تا ١١/ ١٠/١٩٦٣م دەڕەواندەوە و دەحەسامەوە، ئەوانیش قسەی خۆش و شیعری کوردی و ڕووداوی مێژووییان دەبیست و پێی شاد دەبوون.

هەواڵی هاتنی منیان بۆ شێخ نارد کە بەپەلە گەڕایەوە و لە خۆشیان نەیدەزانی چی بڵێ، دەیگوت مەمنوونی بەعسییەکانم وایان لێ کردی بگەیتە ئێرە و ئەم زستانە پێکەوە ڕابوێرین... بەڕاستیش خۆشمان ڕابوارد، جگە لە ڕۆژەکانی تۆف و کڕێوە بەکۆمەڵ دەچووینە گوێ کانی یا سەر گردی بەرماڵان یا دەم ڕووبار گۆشتمان دەبرژاند و تا ئێوارە دەماینەوە،

شێخ میوانیشی زۆر دەهات کە زیاتریان شێخەکانی دۆڵی بەرزنجە و ئاغاکانی شارباژێڕ و دەوروبەری پێنجوین بوون.

٣٥- لەگەڵ مەلا مستەفای بارزانی

لە زستانا (٦٣-٦٤) بیستمان کە مەلا مستەفا بارزانی گەیشتۆتە ناوچەی پژدەر و ئێستا لە سەنگەسەرە، ناردوویەتی بەدوای کەسایەتی و سەرەک هۆزەکاندا تا چاوی پێیان بکەوێ. شێخ لەتیفیش دەبوایە بچێ، داوای لە من کرد لەگەڵی بچم و ڕۆیشتین.

لەو ڕۆژانەدا -سەرەتای ساڵی ١٩٦٤- ناکۆکی نێو پارتی تەواو خەست بووبوو، گۆڕانکارییەکەی بەغدا کە سەلام عارف توانیبووی حزبی بەعس یەکلا بکات و خۆی هەموو دەسەڵاتێک بەدەستەوە بگرێ، گرژایەتی شەڕی کوردستانی کەمێک خاو کردبۆوە و ئەو قورسایەتییەی جاران لەسەر بەرەی بادینان کەمێک سووکتر بووبوو، بارزانی دەرفەتی ئەوەی بۆ ڕەخسابوو بگاتە ناوچەی سۆران.

بنەمای ئەم ناکۆکییەی نێو پارتی دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ماوەیەی کە بارزانی لە خاکی سۆڤیەت بوو. پاش گەڕانەوەشی ناکۆکییەکان شێوەیەکی دیکەیان بەخۆوە گرت.

لە ئەیلوولی ١٩٦١دا کە شۆڕشی کوردستان جاڕدرا مەلا مستەفا بۆ بەرگری لە مەڵبەندی بارزان کشایەوە بادینان، مەکتەبی سیاسی پارتی لە ماوەت جێگیربوو و ئازادیی هەڵسووڕانی خۆی وەرگرت، لەو کاتەدا شارە گەورەکانی لێ دەرچێ بەشی هەرە زۆری کوردستان ڕزگار و بەدەست پێشمەرگەوە بوو، لە بەمۆوە تا دەگاتە مێرگەسوور و هێڵەکانی سنوور بنکەی پێشمەرگەی تێدا دانرابوو، قەزا و ناحیەکان (قەراخ و پێنجوین و تەوێڵە و بەرزنجە و چوارتا و ماوەت و سورداش و ڕانیە و سەنگەسەر و قەڵادزە و بنگرد و گەڵاڵە و ڕایەت و بلە و مێرگەسوور و مانگێش و بامەڕنی و کانی ماسی و مزووری و شەڕانیش و گولی و...) ڕزگار کرابوون، مەکتەبی سیاسی نیازی وابوو جۆرە ئیدارەیێک لەم ناوچانەدا دامەزرێنێ، بەڵام لەبەر تازە کاری و نەبوونی کادری بەڕێوەبەرایەتی لێوەشاوە، گەلێک کۆسپی نالەباری دەهاتە ڕێ. پارتی ئەوەندەی کادری کارگێڕ نەبوو ئەم بۆشاییانەی پێ پڕ کاتەوە. بەناچاری کەلکی لەوانە وەردەگرت کە لە سلێمانییەوە هاتبوون.

پێشتر گەلێک سکاڵاو هاوار گەیشتبووە مەلا مستەفا لە ناوچەی بارزان و ئەویش فەرمانی لە بارەیانەوە بۆ مەکتەبی سیاسی ناردبوو، بەڵام کەمیان هێنرابوونە جێ و گوێیان درابوویە، ئەم ناکۆکییانە و زۆری دیکە لە کۆنەوە کەڵەکە بووبوون و پێداویستی

ڕەواندنەوە بوون، بارزانی بۆیە هاتبووە ناوچەی سلێمانی و تەقە وەستانی لەگەڵ تاهیر یەحیا سەرەک وەزیرانی بەغدا مۆر کردبوو، تا سنوور بۆ کێشەکان دابنێ.

زۆر بەناڕەحەتی لە پاڕەزانەوە گەیشتینە قەڵادزێ کە هێجگار قەڵەباڵغ بوو، جگە لە پێشمەرگە و دەسوپێوەندی بارزانی میوانێکی زۆریشی تێ ڕژابوو، دووجار چاوم بەبارزانی کەوت، یەکەم لەگەڵ شێخ لەتیفدا کاتی گەیشتنمان و جاری دووەم کە قەڵەباڵغی کەم بوو ئەو ناومی پرسی و منیش بیرم خستەوە کە لە مەهاباد یەکترمان دیوە، جا خۆمانەیی پێکەوە دواین و کەمێک باسی کۆنم بۆ گێڕایەوە.

من بەشداری دانیشتنە تایبەتییەکان نەدەبووم، بەڵام دەمبیست کە ناکۆکی نێوان سەرۆک و کۆمیتەی پارتی زۆر قووڵە و مەترسی بەگژیەکداچوونیان لێ دەکرێ، بەشی هەرە زۆری میوانەکان دەیانویست ئەم دەزگای مەکتەبی سیاسی نەمێنێ و بارزانی خۆی جڵەوی شۆڕشەکە بەدەستەوە بگرێ.

حەزم دەکرد لێرە بمێنمەوە، بەڵام شێخ لەتیف تەقەلای دا کە لەگەڵی بچمەوە تا لەوێ بۆ نووسین و ڕێکخستنی بیرەوەرییەکانی سەردەمی باوکی (شێخ مەحموودی نەمر) یارمەتی بدەم. بۆیە پێکەوە گەڕاینەوە پاڕەزان.

بەهاری ١٩٦٤ کە شەڕ وەستابوو، ماڵی شێخ لەتیف هاتەوە گوندی (سیتەک) لە پشت سلێمانی و پێکەوە درێژەمان بەنووسینەوەی بیرەوەرییەکانی شێخ لەتیف دا. لە هاویندا بارزانی و مەکتەبی سیاسی لێکیان دا، بەڵام لێکدانەکەیان لاسەنگ دەرچوو، جگە لەوەی هۆزەکان و خەڵکی لادێ لایەنی بارزانیان گرت، زۆربەی پێشمەرگەکانیش پشتی مەکتەبی سیاسییان بەردا، بۆیە بەگرۆکفێک ئەوانەی دژی بارزانی وەستان بەزین و نزیکەی پێنج سەد کەسێک ئاوابوونە دیوی ئێران. حکومەتی شا چەکەکانی لێ سەندن و لە شاری هەمەدان نیشتەجێی کردن.

بارزانی بۆ پڕکردنەوەی کەلەبەری حزبایەتی، کۆنگرەیێکی ساز کرد و مەکتەبی سیاسی و کۆمیتەی ناوەندی نوێ هەڵبژێردران.

٣٦- لەگەڵ مەلا ئەحمەدی بانیخێڵانی

هاوینی ١٩٦٤م لە سیتەک لەگەڵ شێخ لەتیف بردە سەر، بەشێکی زۆری بیرەوەرییەکانیمان ڕێکخست و نووسییەوە، لە پاییزدا ئەو سەفەری لای پێنجوینی کرد و منیش هاتمە ڕانیە، بەڕێکەوت چاوم بەعەزیز محەمەد سکرتێری حزبی شیوعی عێراق کەوت، من و هەمزە عەبدوڵڵای بانگهێشتە ماڵی خۆیان لە قەڵادزە و نانی نیوەڕۆمان

لەوێ خـوارد، ئەو دەری بڕی کـە ئەگـەر بێـتـو بتـوانم هەندێ لەو بیـر و باوەڕە توندە نەتەوایەتییانەی هەمە فڕێ بدەم لە حزبا شوێنێکی شیاوم دەست دەکەوێ، پاشان داوای لێ کردم جارێ لە ڕانیە بمێنمەوە تا بارێکی لەبارم بۆ دەڕەخسێنێ.

لەسەر ئەو بەڵێنە لە ڕانیە تێکەڵاوی ئەو خەڵکە هەڕەمەیە بووم کە لە ژوورێکی تاریک و ڕەش و داڕووخاوی بێ پەنجەرەدا دەژیان ناوی (بنکەی کۆمۆنیستەکان) بوو، لێرەدا ئەفسەری ڕاکردوو و مامۆستای ئامادەیی و سەرۆکی نەقابەی کرێکاران و عەریفی فڕۆکەوان و هی دیکەش بەسەریەکدا ترشابوون، یەک دوو مەنجەڵ و قاپی فافۆن و کتری و ئیستیکانی چای لێ بوو، سۆبەیێکی تەنەکەیش لە نێوەڕاستی ژوورەکەدا چەقابوو ئەگەر دار دەست کەوتایە ئاگری تێدا دەکرایەوە، ڕۆژانە نیسکێنە ماشێنە یا ساوەر لێدەنرا و دەخورا، ئەوانەی لە ماڵەوە پارەیان بۆ دەهات تا دەبڕایەوە لە چێشتخانە و چاخانەکان خۆیان تێر دەکرد و شەوانە بۆ نوستن دەهاتنەوە کونە گورگەکە.

زستانەکەی ساردبوو و بەفر باریبوو، یەکێ لە هاوژوورەکانمان عەریفێکی سوپا و خانەقینی بوو کە خزمەتی ماڵی لێپرسراوی حزب مەلا ئەحمەدی بانیخێلانی دەکرد، بانی بۆ دەماڵین و داری سۆبەی بۆ دەشکاندن و ئەگەر ئاو نەهاتایە بەتەنەکە ئاوی بۆ دەهێنان، ئەم خزمەتکردنە شتێک نەبوو گلەیی هەڵگرێ، بەڵام هەندێ جار کە دەهاتەوە یەک دوو پرتەقاڵ یا قاشێک پاقلاوە یا گیرفانێک مێوژ و گوێزی پێ بوو، دەیگوت: «من لە ماڵ باوک سەرباز تێر گۆشت و چێشتم خواردووە و ئەمانەیشم هێناوەتەوە، فەرموون بابخۆین» ، ئەوەی ئەو لە باسی چاکژیانی هاوڕێ مەلای دەگێڕایەوە بۆ دانیشتوانی کونە گورگەکە دەبووە هۆی ناقایلی و تووڕەبوون و قسەلێکردن، چونکو دەمانزانی مەلا لەو خاوەن ملک و پارەدارانە نییە لە بانیخێلانەوە پارەی بۆ بێ و بەڕێچوونی لەسەر حزبە، جا ئەگەر ئەو ژیانە تەسەلە حزب بۆی ڕێکخستبێ و ئەم کۆمەڵەی نێو کونە گورگەکەیش بەئاگاداری حزب ئاوا سەگانەبژین، ئەوە جێی داخە، خۆ ئەگەر ئەم جیاوازییە فراوانەیش کردەی مەلا خۆی بێ، ئەوا خیانەتێکی ئاشکرایە!... بەم جۆرە بۆڵەبۆڵ دەکرا و ناڕەزایەتی دەردەبڕا، کاکەی خانەقینیش ئەم بۆڵەبۆڵەی بۆ هاوڕێ مەلا دەبردەوە.

ڕۆژێک مەلا هاتە لامان و بەشێوەی ئامۆژگاری و بەسەرداهاتن گوتی پێویستە ئێوە باری ئێستای حزب لەبەرچاو بگرن، ئەو نان و چایەی لێرە دەیخۆن بەپارەی ڕەنجی شانی زەحمەتکێشەکانە کە لە دەمی خۆیان و منداڵیانی دەگێڕنەوە کەچی هێشتا ئێوە ناڕازین، ڕاستە خۆش ڕانابوێرن بەڵام خۆ ئێرە ئوتێل نییە، ئێمە فێری ژیانی دژوارین، بێگومان ئەمەیش کۆتایی دێت و هەتا سەر وا نابێ...

کەس قسەی نەکرد، من هەروا لەسەرخۆ گوتم هاوڕێ خواردنەکە خراپ نییە، نان و چامان هەیە، هەندێ ڕۆژ نیسکێنەش لێدەنرێ، خۆ ئەگەر جارجارە سێو یا پرتەقاڵیشمان ببوایە ئیدی هیچ کەموکوڕیمان نەدەما... ئەو لەم قسەیەی من داچڵەکی و تێگەیشت مەبەستم شتێکە، بۆیە بەتووڕەیییەوە گوتی ئەوەی کۆمۆنیست بێ و شوێن حزب کەوتبێ شتی وا ناڵێ، بیر لە خواردن و ڕابواردن کردنەوە شێوەی ماڵە دەرەبەگ و پیاوەکانی میرییە، من کە تەواو تووڕە بووبووم گوتم شێوەی ئەوان و ماڵی ئەندامە بەرزەکانی حزبی کۆمۆنیستیشە!

پاش دەمەقاڵێ و هەڕەشەی توند، مەلا ڕۆیشت و منیش خۆم کۆکردەوە و هاتمەوە سلێمانی، لە ترسی ڕەشەکوژی و کوشتارگەی کانی ماسی ماوەیێک خۆمم شاردەوە، لەو ڕۆژانەدا دەستەیێک لەو کەسانەی سەر بەڕژێمی بەغدابوون و خۆیان لەنێو ڕیزەکانی پارتیدا جێ کردبۆوە، لە شاری سلێمانیدا بەربوونە گیانی هەندێ کەسی سادە کە یا کۆمۆنیستییان بەدڵ بووە یا سەردەمێک ئەندام بوون و ئەمڕۆ وازیان هێناوە، چەند کەسێکیان لە کۆڵان و لە ماڵی خۆیاندا کوشت و هەندێکیان بردە دێی کانی ماسی قەراخ شار گوایا لەوێ دادگایان کردن و کوشتیانن.

لە دەرفەتێکدا سەفەری بەغدام کرد، بەڵام لەوێش نە کەسم دیت و نە توانیم کارێک بدۆزمەوە، بەنیازی ئەوەی بچمە نێو شۆڕشی کوردستانەوە لە بەغداوە هاتمە قەڵادزە کە مەڵبەندی شۆڕشی تێدا داندرابوو، کاربەدەستانی پارتی ڕووی خۆشیان پیشان نەدام و خێسەی دوژمنانەیان لێ کردم، مەلا مستەفاش لێرە نەمابوو کە بیبینم، ڕووم کردە بارەگای کۆمۆنیستەکان کە شوێنێکی باش و هەندێ کەرەسەی چاپ و بڵاوکردنەوەیان پێکەوەنابوو، لێپرسراوان بەگەرمی بەخێرهاتنیان کردم و خستیانمە نێو دەزگای بڵاوکردنەوەکەیان.

لە هاوینی ساڵی ١٩٦٥دا بارەگای سەرکردایەتی شۆڕش گوێزرایەوە بۆ ناوچەی باڵەکایەتی کە شوێنێکی سەخت و شاخاوییە، کۆمۆنیستەکانیش کە دەبوایە لە نزیک ئەوانەوە بن باریان کرد و لە گوندی بەرسیرین سەر ڕێگای ڕەواندز - گەڵاڵە جێگیربوون، ئەم جێگۆڕکێیە بەهۆی هەڵگیرسانەوەی شەڕ بوو، چونکو بارزانی پاش ئەوەی مەکتەبی سیاسی لە کۆڵ خۆی کردەوە، چیدی خۆی بەوتووێژی درۆی بەغداوە نەبەستەوە و شەڕ دەستی پێ کردەوە، قەڵادزە جێگایێکی کراوە و بەرچاو بوو بۆ بارەگای سەرکردایەتی دەستی نەدەدا، بۆیە گواستیانەوە بۆ دەوروپشتی قەسرێ و ماکۆسان بەرامبەری گوندی گەڵاڵە و دەزگاکانی شۆڕش لەنێو دۆڵەکانی ئەو چیایانەدا بڵاوبوونەوە.

٣٧- لە ئێزگەی دەنگی کوردستانی عێراق

شۆڕشی کوردستان ئێزگەییێکی ڕادیۆی پێکەوەنابوو و دەستەییێک نووسەر و بێژەر و وەستای کارەبای بۆ تەرخان کردبوو، مەکینەکان کۆن و چەپرەک بوون و کەڵکی کارکردنیان پێوە نەمابوو، ناردبوویان لە دەرەوە مەکینەی گەورەتر و باشتریان بۆبێ، بەرپرسی دەزگای ئێزگە (ساڵح یوسفی) بوو، بەرێکەوت بیستبووی من لە بەرسیرینم، داوای لە کۆمۆنیستەکان کرد ڕێ بدەن بچم لە ئێزگە کار بکەم، کاربەدەستانی کۆمۆنیستیش دوورکەوتنەوەی منیان پێ خۆش بوو خێرا بەرێیان کردم بۆ گەلاڵە، لەوێ سدیق ئەمینم دی کە بەرپرسی ئەو ناوەبوو و لە ئەشکەوتەکانی خۆرهەڵاتی گەلاڵەدا جێی خۆی کردبۆوە، لای ئێوارە لەگەڵ دوو کەس لە کادرانی ئێزگە عوسمان سەعید و دڵشاد مەسرەف کەوتینە ڕێ، بەقەراخ گوندی مێرگەدا هەڵکشاین بۆ دارستانێکی چڕ بەناوی (گۆڕی گاجوتان) لە نێوان (وەڵاش) و (مێرگە)دا.

شەو گەیشتین و بردیانمە کەپرێک ساڵح یوسفی و کاک سامی (ئەندازیار محەمەد مەحموود)ی تێدابوو، لە تەنیشت گابەردێکی زل زەوییان چاڵ کردبوو و سەرەکەیان بەچڵوو و پووش وا داپۆشیبوو کە شەوانە ڕووناکایی لۆکس نەڕواتە دەرێ، چونکو هەندێ شەو فڕۆکەی دوژمن دەهات و ئەگەر ڕووناکی بدیبا بۆمبای تێ دەگرت. تەنانەت ئەگەر ڕووناکاییشی نەدیبا بۆمباکانی هەڵدەڕشت و دەڕۆیی. ساڵح یوسفی و کاک سامی بەگەرمی بەخێرهاتنیان کردم و لە کەپرەکەی خۆیاندا جێیان کردمەوە.

ئەوانەی لەوێ بوون وەکو بێتەوە بیرم: (سەیدا ساڵح یوسفی)، (کاک سامی)، (هەژاری موکریانی)، (هەردیی شاعیر)، (شێ محەمەدی هەرسین)، (جەلال عەبدولڕەحمان) ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و خەڵکی کەرکووک، (نوری ئەتروشی)، (عوسمان سەعید)، (دڵشاد مەسرەف)، (محەمەد ساڵح ئاکرەیی)، (ئەلبێر خۆری) عەرەبێکی موسڵاوی ڕاکردوو و یەک دووانێکی دیکە.

ئێزگە ئیشی دەکرد و بەرنامەی ڕۆژانەی هەبوو بەڵام دەنگی نەدەڕۆیشت و کەلکی لێ وەرنەدەگیرا، ئێمە لەو دارستانە بەرزەدا بووبووینە سەیرانکەر و بێ ئیش، هەندێ ڕۆژ شۆڕدەبووینەوە بۆ گەلاڵە و ئێواران دەهاتینەوە. لە پاییزدا بڕیار درا ئێزگە بوەستێنین تا مەکینەی تازەمان بۆ دێ، زۆربەی ئەو خەڵکە دابەزینە گوندی مێرگە دوو دوو و سێ سێ خانوویان بەکرێ گرت، منیش لەگەڵ (محەمەد ساڵح ئاکرەیی) کە لە کۆلیجی ئەفسەری پۆلیس ڕای کردبوو و کۆمۆنیست بوو و (ئەلبێر خۆری) کە بەئەبوحارس ناسرابوو،

خانووێکمان گرت و زستانەکەمان بێ ئیش ڕابوارد.

لە بەهاری ١٩٦٦دا ئەندازیاری مەکینەکانی ئێزگە (عەبدولخالق مەعروف) لە دەرەوە گەڕایەوە، ئێزگەییێک و مەکینەی کاروباری لەگەڵ خۆیدا هێنابوو، لە ئەشکەوتەکانی (سەردێمان) دامەزراندن و بۆ ئێمەیش کۆختەی نزم و قوڕین لە نزیک ئەشکەوتەکانەوە دروست کرا چووینە ئەوێ و ئێزگە کاری کرد و دەنگی (ئێرە دەنگی کوردستانی عێراقە) بەهەموو ناوچەکانی کوردستان ڕاگەیشت، ئەو دەنگە بەجۆرێک کاریگەر بوو و خەڵکی ورووژاند کە ڕژێمی بەغدای تەواو هەراسان کرد و ناچاربوو چەند دەزگاییێکی دەنگ شێوێن بخاتە کار بۆ بەرگری لە بیسترانی.

من دوو بەرنامەی تایبەتیم ئامادە دەکرد: یەکەم شیکردنەوە و لێدوانی باری سیاسی و سوپایی، دووەم گێڕانەوەی کوشتار و جەزرەبە و دڕندەییەکانی سەردەمی کودیتای ١٩٦٣ بەناوی «ئەو ڕۆژانەی بیر ناچنەوە»، هەر ئەو بەرنامەیەم دەکرد بەعەرەبی «ئەیام لا تونسا»، بەڵام جگە لەوانە هەموو ڕۆژێک لەگەڵ کرانەوەی ئێزگەدا پاش سروودی ئەی ڕەقیب، چوارینەییێک دەخوێنرایەوە کە من دامدەنا و بەدرێژایی کارکردنی ڕادیۆ پەکم نەخست و هەر ڕۆژە چوارینەییێکی نوێم بۆ دەنووسین کە زۆر بەدڵیان بوو.

ژیانی پێشمەرگانەی ئێرەمان ساکار و خۆش بوو، وەکو خێزانێکی تەبا پێکەوە دەژیاین، یەکەمین پێکهێنەر و ڕاگری ئەم پەیوەندییە (سەیدا ساڵح یوسفی) بوو کە هەمووانی بەچاوی برایەتی و چونیەکی دەڕوانی و ماوەی ناکۆکی و ئاژاوەی نەدەدا. باسی پارە و مانگانە لە گۆڕێدا نەبوو، نان و خواردنمان هەبوو، ڕۆژانە لە بن دارە چڕەکانی سەردێماندا جگە لە ئامادەکردنی ئەو بەرنامەیەی لەسەرمانە، خەریکی خوێندنەوە و نووسین دەبووین و هەندێ جاریش دەچووینە گەلاڵە کە دە کیلۆمەترێک لەوبەرمانەوە بوو.

٣٨- گزی و هەڵگەڕانەوەی حزبییەکان لە شۆڕش

لەم ساڵی ١٩٦٦دا دوو ڕووداوی گرنگ ڕووی دا، سووتان و لەناوچوونی سەرەک کۆماری بەغدا سەلام عارف و یاخیبوونی بەشێک لە دەستەی مەکتەبی سیاسی کۆن دژی شۆڕش.

ساڵی ١٩٦٤ کە هەندی لە ئەندامانی مەکتەبی سیاسی لەگەڵ مەلا مستەفا لێکیان دا و بەزین و ئاوای ئەو دیوی ئێران بوون، ڕژێمی شای ئێران ناردنی لە شاری هەمەدان نیشتەجێی کردن، ماوەییێک لەوێ مانەوە و دیسان گەڕانەوە کوردستانی عێراق، مەلا مستەفا جەبەی کردن و جێگای کارکردنیانی بۆ دیارکرد، پێشمەرگەکانیش بەشی زۆریان

هاتنەوە ڕیزی شۆڕش و کەمێکیان وازیان هێنا و بڵاوەیان کرد.

پاش نەمانی سەلام عارف شەڕ نەوەستا بەڵام باری بەرەکانی شەڕ بەلای شۆڕشدا شکایەوە و لە زۆر شوێندا پێشمەرگە قارەمانانە سەرکەوتن، یەکێک لەو مەیدانارییانەی سەرکەوتنی شۆڕشی تێدا بەدی کرا، شەڕی چیای هندرێن بوو، سوپای عێراق بەپێی نەخشە و خۆئامادەکردن و پێکەوەنانی چەک و کەرەسەی تەواو، لیوای چوارەمی لە ڕەواندزەوە سەر خستە چیای هندرێن کە بەپێی ئاگاداری و زانینیان کزترین سەنگەری شۆڕش بوو، پەلاماری دوژمن لەسەر هندرێن بۆ هێزی پێشمەرگە لێدانێکی ناکاوی بوو، بەڵام ئەو هێزە کەمەی لەوێ بوون خۆیان ڕاگرت و یارمەتی خێرا و گورجیش فریایان کەوت، باری شەڕ هەڵگەڕایەوە و دوژمن شکا و لیوای چوارەم بەپەلەپرووزە و سەرلێشێواوی چەکی فڕێ دا و سەر بەرەوخوار بۆوە، بەشێکی کەم لە سەربازەکان توانیان گیانی خۆیان ڕزگار کەن و ئەوانی دی قەلاچۆ کران.

ئەم ڕووداوە بۆ ڕژێمی بەغدا ئەوەندە جەرگبڕ بوو کە چاوەڕوان دەکرا میری پێشنیاری وتووێژ بکات و شۆڕش بکەوێتە بارێکی لەباری ڕێککەوتنەوە، کەچی ئا لەم کاتەدا ئەو مامۆستا حزبییانەی شۆڕش بەخشیبوونی، لە ژێرەوە لەگەڵ میری پێکهاتن و لە کاتی دیارکراودا خۆیان و هاوبیرەکانیان لە شۆڕش جیابوونەوە و بەشێوەیێکی ناپیاوانە پەلاماری هەندێ بنکە و بارەگای پێشمەرگەیان دا لە ناوچەکانی سلێمانی و ئاژاوەیێکی گەورەیان نایەوە.

مەبەست لەم کارە هەڵەیە و ئا لەم کاتەدا ئەوەبوو کە ئەوان پێیان وابوو (میریش باوەڕی کردبوو) هەر کاتێ ڕاپەڕن و تفەنگ بەشۆڕشەوە بنێن، جگە لەوەی هەموو خەڵکی سۆران پشتیان دەگرێ، لە سەدا هەشتای پێشمەرگەیش پاڵیان پێوە دەدەن، مەلا مستەفا یا بەیەکجاری دەڕووخێ و لەناودەچێ، یا بەلای کەمەوە دەکشێتەوە ژووری بادینان، ئەمانیش پاش پشوودان و خۆ تەیارکردنەوە و پێکەوەنانی چەک و کەرەسەی پێویست، لە کاتێکی لەباردا، شۆڕشێکی نوێ هەڵدەگیرسێننەوە کە شانسی سەرکەوتنی زۆر لە ئێستا پترە.

بەڵام بۆچوون و لێکدانەوەکانیان نەک ڕاست دەرنەچوو بەڵکو ئاکامێکی پێچەوانەی لێ بەرهەم هات، خەڵکی سۆران پشتی نەگرتن و دژیان ڕاوەستان، پێشمەرگەکان پاڵیان پێوەنەدان بەڵکو بەتوندی پەلاماریان دان، تەنانەت لە چەکدارەکانی خۆیشیان هەندێک گەڕانەوە ڕیزی شۆڕش. میریش کە زانی ئەو هیوای بەوانەی هەبوو پووچ دەرچوو، ماوەی دەسەڵاتیانی کەم کردەوە و کێڵگەی (بەکرەجۆ)ی نزیک شاری سلێمانی بۆ دیارکردن

بیکەن بەبارەگای خۆیان. پاشتریش چالاکی چەکدارانەیان نەما و مانەوە سەر ڕۆژنامەیێک و هەندێ وردە شتی ڕۆشنبیری لە شاری بەغدا و هەولێر و سلێمانی.

تاقە ئاکامی ئەم ڕووداوە ئەوەبوو کە شۆڕش و ڕژێمی بەغداش، هەریەکەیان بەمەبەستی تایبەتی خۆی بۆ پشوودان و ئامادەبوونی گوژمێکی نوێ، بیریان لە تەقەوەستان و ماوەیێکی حەسانەوە کردەوە کە ئەویش لە ٢٩ی حوزەیرانی ١٩٦٦دا ڕووی دا، ئەم ڕێککەوتنە کە بە (بەیانی لامەرکەزی) ناوبرا و (عەبدولڕەحمان بەزاز)ی سەرەک وەزیری بەغدا دایڕشتبوو، هیچ سوود و گۆڕانێکی لەمەڕ کێشەی کوردەوە تێدا نەبوو، هەر ئەوەندە بوو کە تەقە وەستا و پێشمەرگە پشووی دا، وەزیری کورد خرایە کابینەوە و ڕۆژنامەی (برایەتی – تەئاخی) زمانی پارتی دیموکراتی کوردستان لە بەغدا بڵاوکرایەوە، پێشمەرگە توانیان هاتوچۆی شارەکان بکەن بەهۆی ئەو پسوولانەوە کە میری دەیدانێ، ئەم نیمچە هێمنایەتییە تا تەمووزی ١٩٦٨ درێژەی کێشا، واتا تا کودیتای بەعسییەکان بەسەر ئەوڕەحمان عارفی سەرەک کۆماردا.

ئەم ئەوڕەحمان عارفە ئەفسەرێکی ئاسایی بوو لە سوپای عێراقدا، پاش ئەوەی سەلام عارفی برای کە سەرەک کۆماربوو لەنێو فڕۆکەدا سووتا و لە بەغدادا هێزێکی سیاسی وا نەبوو خۆی دەرخا، ئەو ئەوڕەحمانە کرا بەسەرەک کۆمار، بەڵام کابرایێکی ئەوەندە گەوج بوو کە دەسەڵاتە لەرزۆک و بێ بناخەکەی بەهاشوهوشێکی درۆزنانەی بەعسییەکان ڕووخا، چەند ئەفسەرێکی سەر بەئینگلیز و دەستەی بەعسی، جێیان گرتەوە.

***

لە بەهاری ئەمساڵ (١٩٦٦)دا، بەهۆی کەمتەرخەمی پێشمەرگەیێکەوە، فڕۆکەی دوژمن شوێنی ئێزگەکەمانی دۆزیبەوە و بەتەواوی هێزی هەوایی خۆیەوە کەوتە داپلۆسینی بەرد و داری سەردێمان. لە بەیانییەوە تا بولێڵی ئێوارە تەمی فڕۆکە و زرمەی بۆمبا لەسەرمان نەڕەوییەوە، بەهۆی قایمی ئەشکەوتەکانەوە هیچ جۆرە زیانێکی وامان لێ نەکەوت، تەنیا لە ئەستوونەکانی ئانتێنی ڕادیۆ. دوانیان کەوتن و تەلەکانیان پچڕا، منیش کە زۆر کەم دەچوومە نێو ئەشکەوت و لە پەنا بەردێکدا مابوومەوە، تەڵەزمە بەردێکی بچووک بەرپشتی چاوم کەوت و برینداری کردم، بەڵام تەنیا ڕووشانێک بوو بەهەفتەیێک چاک بۆوە.

بڕیار درا ئێزگە بگوێزرێتەوە گوندی (ماوەتان)ی سەر سنوور، شەوانە مەکینە و کەلوپەلی خۆمانمان بارکرد و سەردێمانمان بەجێهێشت. لە مەڵبەندی نوێمان کە شوێنێکی تەسک و تەنگەبەربوو، بۆ ئەوەی تەنیابم و دەرفەتی نووسینم پتر بێ، هاتمە گوندی

(شیوەڕەش) لەنێو پەڵەچنارێکدا کەپرێکم دروست کرد و هەتا بڵاوکرانەوەی بەیانی لامەرکەزی ٢٩ی حوزەیرانی ١٩٦٦ کە شەڕ ڕاوەستا لەوێ مامەوە، لەم ماوەیەدا چونکو کەپرەکەم لە شوێنێکی خۆش و فێنکدا بوو و لە قرە و هەرا بەدوور بووم، میوانم زۆر دەهات، بەڵام توانیم ڕۆمانی (ئاگری بن کا) لێرەدا بنووسمەوە.

پاشان دەزگای ئێزگە گەڕایەوە بۆ دۆڵی شیناوێی بەرامبەر بەسەردێمان، چەند خانووێکی کۆختەی قوڕینیان بۆ دروست کردین و ئامادەبووین هەر ساتێ لامەرکەزی دوایی هات، گورج تێهەڵچینەوە.

***

شتێک هەیە دەمەوێ لێرەدا تۆماری بکەم: یاخیبوونی هەندێ لە ئەندامانی مەکتەبی سیاسی لە شۆڕش و پاڵدانیان بەدوژمنی بەغداوە، بووە هۆی پچڕانی یەکجاری و دوورکەوتنەوەم لە حزبی کۆمۆنیستی عێراق.

پاش ئەو ڕووداوە وا چاوەڕوان دەکرا کە حزبی کۆمۆنیستیش وەکو لایەنەکانی دیکەی هاوسەنگەری شۆڕش، تووڕە ببێت و ڕای خۆی لەمەڕ ئەم بزووتنەوەیە بەتاوانبارکردنیان دەرببڕێت، کەچی هیچ شتێکی وا ڕووی نەدا. سێکوچکەی ئێمەیش لە ئێزگە، واتا من و (محەمەد ساڵح) و (ئەلبێر خۆری) کە گوایا ڕووکاری حزبی کۆمۆنیست بووین، بەئاشکرا ڕای خۆمانمان دەردەبڕی و ئەم هەنگاوەمان تاوانبار دەکرد.

ڕۆژێک چووم بۆ بارەگای حزبی کۆمۆنیست و چاوم بە(بەهائەدین نوری) بەرپرسی حزب کەوت و ناڕەزاییم دەربڕی کە تا ئێستا بەیانێک لەمەڕ تاوانبارکردنی ئەم بزووتنەوەیە دەرنەکراوە. بەهائەدین نوری گوتی ئەمە ناکۆکی نێوخۆی پارتییە و نابێ ئێمە خۆمانی تێ هەڵقوتێنین، گوتم ئەمە ناکۆکی نییە بەڵکو هەڵگەڕانەوەی دەستەیێکی کەم لە شۆڕشێکی نەتەوەیی و چوونە ڕیزی دوژمنانە کە بەخیانەتی گەورە دەژمێردرێ. ئەو بەتوندی پێی گوتم: «تۆ ئەندامێکی حزبی کۆمۆنیستیت و لەسەرتە فەرمان و بڕیارەکانی حزب بەبێ سێ و دوو بەجێ بهێنیت، جا ئەگەر ڕا و پێشنیارێکی جیاوازت هەبوو دەتوانی لە ڕێگای دیارکراوی خۆتەوە بیگەیێنی»، پێم گوت، هاوڕێ من ئینسانم، نە تووتیم و نە شریتی ڕیکۆردەرم، ئەو شتەی ڕاستییەکەیم بۆ ڕوون بێتەوە، هیچ هێزێک ناتوانێ لێم بشێوێنێ و ڕەشم پێ بکا بە سپی.

ئەمە دوایین دیدار و پەیوەندیم بوو لەگەڵ حزبی شیوعی عێراقدا.

٣٩- تووشهاتنێکی چاوەڕوان نەکراو

بەهاری ١٩٦٧ ئیجازەم وەرگرت و هاتمەوە سلێمانی، لە بنکەی پشکنینی ڕێگای کەرکووک – سلێمانی کە بەئازاردانی ڕێبواران ناوبانگی دەرکردبوو، ڕایانگرتین، داوای پێناسیان لێ کردم، کاتێ پسوولەی (ئەنجومەنی سەرکردایەتی شۆڕش)م پیشان دان، عەریفی عەرەب لە وشەی ئەنجوومەنی شۆڕشی کورد قوشقی بوو و قسەی بێ جێی کرد، منیش بەتوندی وەڵامم دایەوە، کابرا ترومبێلەکەی ئێمەی خستە قەراخ ڕێگا و بەووردی کەوتە دۆزینی کەلوپەلەکانمان، دەفتەرێکی باخەڵی دۆزییەوە هی ئەو شیعرانەی بۆ ئێزگەم نووسیبوون، ئەو کە کوردی نەدەزانی لە خۆمی پرسی ئەم شیعرانە چین؟ گوتم ئەمانە هەمووی جنێون بەحکوومەت!. لەم قسەیە وەک هاری لێ هات، بەتەلەفۆن لەگەڵ فیرقە قسەی کرد و پاشان خۆم و خۆی و شتەکانم بەترومبێلەکەی خۆمان هاتین بۆ فیرقەی سوپای کەرکووک، لەوێ ئەفسەرەکانی ئیستیخبارات لێم کۆبوونەوە، دەفتەری شیعرەکانیان ناردە شوێنێک و پاشتر هێنایانەوە، ئەفسەری بەرپرس گوتی: «ئەمڕۆ کە ئێمە پێکهاتووین و دوژمنی نەماوە، ئایا هەڵگرتنی ئەم چەشنە شیعر و نووسینانە پێویستن؟» گوتم: «ئەمانە مانەوەیان پێویست نییە، بەڵام ڕەفتاری عەریف لەگەڵ ڕێبواراندا ئەوە بەدرۆ دەخاتەوە کە ئێمە پێکهاتووین». ئەفسەرەکە لە کردەوەی عەریف داوای لێبووردنی کرد و گەڕاینەوە.

سێ ڕۆژ لە سلێمانی بووم، ئێوارەیێک لە بەر کتێبخانەی گەلاوێژ ڕاوەستابووم کە نایب زابتێکی ئینزیبات هاتە بەردەمم و گوتی فەرموو لەگەڵما بۆ ئینزیباتخانە، گوتم ڕەنگە تۆ بەهەڵە چووبیت، دەزانی من ناوم چییە؟ گوتی ناوت نازانم و لێشم نەگۆڕاوی، تکایە لەسەری مەڕۆ و وەرە لەگەڵما. بەناچاری دوای کەوتم، سواری جێبێکیان کردم و گەیاندیانمە ئینزیباتخانە کە لەو ڕۆژەدا بەهۆی ئازار و کردەوەی دڕندانەی لە ئاستی گیراوانی سەر بەشۆڕش دەنگی دابۆوە.

بردیانمە بەردەمی ئەفسەرێک، نەیدەزانی چیم لێ بپرسێ و چ جۆرە تاوانێکم بداتە پاڵ، بەتەلەفۆن لە یەک دوو شوێن پرسیاری کرد چی بکا بەڵام وەڵامێکی تەواوی دەزگیر نەبوو، وا تێگەیشتم کە خەریکە لە خۆیەوە شتێک پێکەوەبنێ، گوتی ئێمە ئاگادارکراوین کە تۆ لە ناوچەی باڵەکایەتییەوە چەند کەست لە فەرماندە کۆمۆنیستەکان بەلاڕێدا هێناوەتە ناوچەی سلێمانی، ئەوانە کێ بوون و چیت لێ کردن؟ گوتم پێش ئەوەی وەڵام بدەمەوە تکایە پێم بڵێ تاوانی من هەر ئەوەیە و لەسەر ئەوە هێنراومەتە ئێرە؟ کابرای

ئەفسەر کەمێک ڕاما و گوتی جارێ هەر ئەوەیە، گوتم هەق وابوو بۆ گرتنی من هۆیێکی بەجێتر بدۆزنەوە، چونکو من پسوولەی هاتوچۆم پێیە و بەڕێکەوت لە کەرکووک سەرم لە بارەگای فیرقەش داوە و بەڕاستەڕێی کەرکووک - سلێمانی گەیشتوومە ئێرە، جگە لەوەیش ئەگەر کۆمۆنیستەکان بیانەوێ بێنە نێو شار، خۆیان لە من شارەزاترن و پێویستیان بەمن نییە. کابرای ئەفسەر کە خۆیشی دەیزانی بیانووەکەی پووچە و بڕیاری گیرانی من لەلاییێکی دیکەوە دەرچووە، هەر ئەوەی بۆ مایەوە کە بڵێ تۆ لێرەیت و تازە ناچیتەوە دەرەوە و بەهەر بارێکا بمانەوێ تاوانبارت دەکەین.

پاشتر بۆم دەرکەوت کە تاقمی (بەکرەجۆ)(*) بۆ دوژمنیان دەزنیشان کردووم و بەگرتیان داوم.

***

لە نێوەڕاستی حەوشەی ئینزیباتخانەدا خێوەتێکی بچووکی یەک کەسییان بۆ هەڵدام و پاسەوانیان بەدیارمەوە دانا کە نابێ هیچ کەس ببینێ یا بدوێنێ، وایان بڵاوکردەوە کە ئەمە جاسووسێکی ئیسرائیلییە گرتوومانە. من لە کونی خێوەتەکەوە دەرەوەم دەبینی و ئاگام لە هاتوچۆکەران بوو، بەڵام نیوەڕۆیان گەرم دادەهات و ناڕەحەت دەبووم، پاشتریش بەئاسانی توانیم پەیوەندی لەگەڵ دەرەوەدا پەیدا بکەم.

دەروێشێکی گەسکدەری پرچن هەموو ڕۆژێ حەوشەی پاک دەکردەوە، ڕۆژی دووەم کاتێ گەیشتە قەراخ خێوەتەکەم و ڕوانیم کەس دیار نییە، بەئاسپایی (مەرحەبا دەروێش)ێکم لێ کرد کە ئەویش لەژێر لێوەوە وەڵامی دامەوە، گوتم زەحمەت نەبێ تۆ دەروێشی کوێیت؟ گوتی عەودالان، گوتم باشە منیش لەوانم (ئەو کاتە ئەو شێخانە پێشمەرگەیان هەبوو و سەر بەشۆڕش بوون)، داوای قەڵەم و پارچە قاقەزێکم لێ کرد، گوتی بۆ کێ دەنووسی؟ گوتم بۆ ماڵە شێخێک. ڕۆژی دوایی بەدەم گەسک لێدانەوە کوتە قەڵەم و پارچە قاقەزێکی بۆ فڕێدامە ژوورەوە، نامەیێکم بۆ حەلاوەخان ژنی شێخ لەتیفی حەفید نووسی کە منداڵەکانم لە بەسەرهاتی من ئاگادار بکات و سمکۆی کوڕم بنێرێ بۆ لای شەفیق ئاغا (شەفیق لاین) کە ئەو کاتە نوێنەری شۆڕش بوو لە سلێمانی، بەڵکو هۆی گیرانەکەم بپرسێت و ئەگەر توانی داوای بەربوونم بکات، ئێوارە کە دەروێش هاتەوە گرمۆڵەی نامەکەم بۆ هاوێشتە دەرەوە و پێم گوت بیباتە ماڵی شێخ لەتیف.

بەو کوتە قەڵەمە و لەسەر قەراخی کۆنە ڕۆژنامە و کیسەی قاقەز، لەو ژێر خێوەتە

(*) تاقمی (بەکرەجۆ) جەماعەتی جەلال تاڵەبانی و ئیبراهیم ئەحمەد بوون.

گەرمەدا شیعریشم دەنووسی و نامەم بۆ ئەملاو ئەولا دەنارد، یەک لەو شیعرانەم باش بڵاو بۆوە و گەیشتبووە نێو پێشمەرگەکانیش.

پاشتر سمکۆی کوڕم بۆی گێڕامەوە کە چوون بۆ لای شەفیق ئاغا، کەچی ئەو گوتوویەتی «باوکی تۆ سەرێکی هەیە و هەزار سەودا، ئەو کاتەی ئەو سەرۆکی نەقابەکان بوو من خۆمم لێ دەشاردەوە و خواخوام بوو نەمبینێ نەوەکو تووشی سووکایەتییێکم بکا».

نزیکەی دوو هەفتە لەژێر ئەو خێوەتەدا مامەوە و لەولاترەوە دوو ژووری گرتووخانەی لێ بوو کە چەند پێشمەرگەیان تێدابوو، ڕۆژی دوو جار بۆ سەراو و چاوشتن دەیان هێنانە دەرێ. بەڵام تا گەڕانەوەی ئەوان بەرنەدەدرام، ڕۆژێک بەهۆی کەمتەرخەمییەوە لە کاتی بەردانی ئەوان منیش ڕێگا درام و تێکەڵیان بووم، کاتێ ڕۆژباشم لێ کردن واقیان وڕما تێمگەیاندن کە منیش کوردم و پێشمەرگەم و لە ئیسرائیلیشەوە نەهاتووم. لەو ڕۆژەوە جۆرە پەیوەندییێکمان پێکەوەنا و ماوەی دەنگ گەیشتنە دەرەوەم فراوانتر بوو.

لەبەر ئەوەی گیرانم تەنیا لەسەر داخوازی (بەکرەجۆییەکان) بوو و هیچ بەڵگەییێکم لەسەر نەبوو، گوێزرامەوە بۆ گرتووخانەی گشتی، واتا زیندانی سلێمانی، یەک دوو جار فایلیان بۆ ڕێکخستم و درام بەدادگا، بەڵام دادگا شتێکی وای تێدا نەدی کە قانوون بەتاوانی دابنێ، پەسندی نەکرد. نزیکەی حەوت مانگ بەگیراوی مامەوە، چەند جارێک بەبیانووی ئەوەی گوایا قسە بۆ پێشمەرگە گیراوەکان دەکەم لە گیراوەکان دووریان دەخستمەوە و دەیانبردمە زیندانی تەنیایی، ئەوانەی ڕقیان لێم بوو دەستیان دەڕۆیی و کەس نەبوو لەسەرم هەڵداتێ، پەیوەندیم بەحزبی شیوعییەوە نەمابوو نوێنەری شۆڕش شەفیق لاین خۆی تێ نەدەگەیاندم، (مارف ژاژڵەیی) نوێنەری پارتی لە سلێمانی بەپێشمەرگە گیراوەکانی گوتبوو لێی دوورکەونەوە چونکو مافی بەشۆڕشەوە نییە، هێجگار ناڕەحەت و پەژارەدار بووم، تەنیا چەند ڕۆژێک دڵم کرایەوە کە گۆرانیبێژ (حەسەن زیرەک)یان بەگرتوویی هێنایە لامان، زۆر زوو پێکەوە سازاین و یەکترمان چوو بەدڵا، ئەو جگە لە گۆرانییە خۆشەکانی جۆرە چاییێکی خۆشیشی لە قۆریەییێکی بچووکدا لێدەنا و دەیدامێ کە بەڕاستی زۆر بەتام بوو. ڕقی بەکرەجۆییەکان لە من زۆر خەست بوو و بەهەموو بارێ دەیانویست ئازارم بدەن، وەکو ئەم ڕووداوە گەمەییە:

ڕۆژێک لە (ئەمن) داواکرام، کاتێ بردیانم بەکەلەپچەکراوی بەرامبەری دەرگای دەرەوە دایاننام، لەو کاتەدا (عەلی عەسکەری) و (حەمەی حاجی تایەری کۆیی) کە هەردووکیان لە مامۆستاکانی بەکرەجۆ بوون پەیدابوون، پێش ئەوەی سەرکەونە سەرێ بۆ لای مودیری ئەمن، وێستێکیان کرد و بەگۆشەی چاو تێیان ڕوانیم و ڕۆیشتن، ماوەییێک مامەوە، دیتم

هەردووکیان هاتنەوە خوارێ، لە بەرامبەرم جگەرەیان داگیرساند و پێکەنین و ڕۆیشتن.
سەعاتێکی دیش مامەوە کەس لێی نەپرسیم چوومە ژووری ئەفسەری ئەمن کە (هەمەوەندی)یان پێ دەگوت و گوتم دەمێکە هێناوتانم و هیچم لێ ناپرسی، ئەویش پرسیاری کرد ئایا ئەو دووانە ڕۆیشتوون؟ کاتێ زانی لێرە نەماون بەپۆلیسەکانی گوت بمبەنەوە بۆ زیندان و بەخۆشمی گوت ئیشمان هەر ئەوەبوو لێرە بتبینین!

٤٠- زیندانی نوگرەت سەلمان

کاربەدەستانی ئەمن نەیاندەویست بەربدرێم، دادگایش ئەو تاوانانەی بەتەواو نەدەزانی کە بۆم ڕێک خراوە و بڕیاری لەسەر نەدەدا، بۆیە نزیکەی حەوت مانگ لە گرتووخانەدا هێشتیانمەوە، دوا جار دایانم بەدادگای عورفی لە کەرکووک، ئەو دادگایە کە (دادگای شۆڕش)یان پێ دەگوت بەسەرۆکایەتی ئەفسەرێکی موسڵاوی بەناوی (لیوا زەرقی) و ئەندامەتی دوو حاکمی ئاسایی بوو، زەرقی لێی پرسیم تۆ کۆمۆنیستی؟ گوتم نا، گوتی وەرە لەسەر ئەم پارچە قاقەزە بنووسە من کۆمۆنیست نیم دەزبەجێ بەرت دەدەم، گوتم هەرچەندە من پەیوەندیم بەحزبی کۆمۆنیستەوە نییە، شتی وا نانووسم، تەنانەت ئەگەر داواشم لێ بکەن بنوسم من جوولەکەنیم نانووسم، خۆ ئاشکرایە کە من جوو نیم، زەرقی و حاکمەکان پێکەنین، ئەمجا باسی نەقابەکانی سلێمانی هێنایە پێش کە ساڵی ١٩٥٩ من سەرۆکیان بووم و کرێکارەکانم بۆ پشتگیری حزبی کۆمۆنیست هان داوە کە ئەمە کۆمۆنیستایەتیم دەسەلمێنێ، گوتم ئەم ڕووداوە هەشت ساڵی بەسەردا ڕۆیشتووە، گوتی من ئەمڕۆ لەسەر ئەو ڕووداوە کۆنە محاکەمەت دەکەم، برۆ ئەمشەو بیربکەرەوە، بەیانی ئەگەر ئەوەی گوتم نەینووسی، دەتنێرم بۆ نوگرەت سەلمان.

ڕۆژی دوایی زەرقی قسەکەی دووپات کردەوە و منیش هەمان وەڵامم دایەوە، گوتی برۆ شەش مانگ زیندان و ساڵێک لەژێر چاودێری پۆلیسدا دەبی، گوتم خۆ من شەش مانگ زیاترە گیراوم، گوتی نا تۆ لەمڕۆوە تا شەش مانگ لە زیندانا دەبیت.

لە کەرکووکەوە گەیاندیانمە زیندانی نوگرەت سەلمان.

ئەم نوگرەیە قەڵایێکی پۆلیس و گومرگی سەر سنووری نێوان عێراق و سعودییە، ماوەی (٣٠٠) سێسەد کیلۆمەتر لە هەموو ئاوەدانی دوورە، لە نێوەڕاستی ئەو بیابانەدا تاقە یەک ڕێگای ناخۆش و نارێکی هەیە بۆ شاری سەماوە کە خواردەمەنی و شتی پێویستی لەوێوە بۆ دێ، جگە لە زیندانی و کەسوکاریان کەس ڕووی تێ ناکا و کاری پێی نییە، تەنانەت مەترسی ڕاکردنیش نییە چونکو ئومێدی دەربازبوون بەنێو بیاباندا بیری لێ

ناکرێتەوە، چاڵاوێکی تێدایە ئاوەکەی هەرچەندە مەیلە و سوێرە و ناخۆشە، بەڵام بەناچاری پاش ماوەیێک لەگەڵی ڕادێن و دەخورێتەوە.

ئێرە چونکو ناوەندی بیابانە ڕۆژانی زۆر گەرم و برژێنەرە و شەوانی فێنک و بگرە ساردیشە.

***

ئەو کاتەی من گەیشتمە نوگرەت سەلمان، نزیکەی (٢٠٠) دووسەد زیندانی تێدابوو، ئەمانە هەموویان کۆمۆنیست بوون و چەند کەسێکیش بەتاوانی هاوکاری کۆمۆنیستانیان تێدابوو، جگە لەمانە نزیکەی (٣٠) سی کەسێک سوپایی هەبوون، دەستەی (سەلیم فەخری)یان پێ دەگوتن، ئەم سەلیم فەخرییە ئەفسەرێکی سوپای عێراق و سەر بەعەبدولکەریم قاسم بووە، سەردەمێک بەڕێوەبەری ڕادیۆ و تەلەفزیۆن بووە و پاش ڕووخانی عەبدولکەریم پەیوەندی بەشۆڕشی کوردستانەوە کردووە و دواجار گەڕاوەتەوە خۆی بەدەستەوەداوە و ئەمڕۆ لە نوگرە ئاخنراوە.

ژیانی ئەو خەڵکەی نێو زیندان شتێکی تایبەتییە، حەوشەیێکی گەورە، چوار قاوشی دوور و درێژ، سێ چوار گەرماو و چەند دەسشۆرێک،، چاخانە و یەک دوو دوکان، شانۆیێکی زل بۆ پیشاندانی شانۆگەری یا ئاهەنگ و گوتار خوێندنەوە... ئەمانە هەمووی بێ ئەوەی بەڕێوەبەرایەتیی زیندان خۆی تێ بگەیێنێ، تەنانەت یەک پۆلیسیش پێ ناخاتە دیوی ژوورەوە، زیندانییەکان نوێنەریان هەیە، بۆ هەر کاروبارێک بەبەڕێوەبەرایەتی زیندان بێ یا ئەوان کاریان بەزیندانییێک بێ نوێنەر ئاگادار دەکرێ.

بەیانیان هەر کەسە دەچێتە سەر ئەو ئەرکەی بۆی دیارکراوە وەکو جل شتن، چێشت لێنان، گەسکدان، گەرماو سازکردن و ئاوڕشێنی حەوشە، ئەوانەی خەریکی فێربوونیشن هەر گرۆیە لە دەوری مامۆستاییێک کۆ دەبنەوە کە فێری خوێندن و نووسینیان بکا، یا کتێبی مارکسییان بۆ لێک دەداتەوە.

لێرەدا چەند ناسیاوی کۆنم ناسییەوە وەکو (کازم فەرهود) سەرۆکی یەکێتی گشتیی جووتیارانی عێراق و (سادق جەعفەر فەلاحی) سەرۆکی یەکێتی گشتیی نەقابەکانی کرێکارانی عێراق و ئیدیش، بەخێرهاتنێکی باش کرام. یەکەم شت بڕیاری دادگای کەرکووکم تەمیز کردەوە و ناردم، پاشان خۆم بەخوێندنەوەی ئەو کتێبانەوە خەریک کرد کە لە کتێبخانە خنجیلانەکەی زینداندا پێکەوەنرابوو.

***

زیندانییەکان هەندێ جار لەمەڕ چۆنێتی شۆڕش و ئامانجەکانی و شێوەی بەڕێوەبەرانی پێشمەرگە و ناوچە ڕزگارکراوەکان پرسیاریان دەکرد، بەتایبەتی دەیانویست بزانن هۆی کەرتبوون و جیابوونەوەی دەستەی (برایم ئەحمەد و جەلال تاڵەبانی) لە سەرکردایەتی بارزانی چۆنە و لەسەر چییە؟ کاتێ پێم گوتن ئەو گرۆیە کێشێکی سیاسی و سەربازییان نییە و هەنگاوی ڕاکردنە باوەشی دوژمنیان نەیتوانیوە شۆڕش لاواز بکات... ئەمەیان بەلاوە سەیر بوو و گوتیان سەلیم فەخری وای تێگەیاندوون کە پارتی کەرت بووە و هەموو ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی و کادری ڕۆشنبیر و ئەندامە کۆنەکانی دامەزرێنەری پارتی و ناودارەکان لەگەڵ برایم و جەلالدان و ئەوەی مابێتەوە بریتین لە هەندێ دەرەبەگ و چەکداری هۆزایەتی و ئەو خەڵکەی بێ مەبەست خۆیان بەشۆڕشەوە هەڵواسیوە!... بۆیە داوام کرد شەوێکم بۆ دیار بکەن تا لەمەڕ ئەم ڕووداوە قسەیان بۆ بکەم و ڕاستییان بۆ ڕوون بکەمەوە، ئەم داخوازییەم پەسندکرا و شەوێکیان بۆ تەرخان کردم.

ئەو شەوە، لە نووکەوە چۆنێتی و هۆی ناکۆکی نێوان بارزانی و ئەندامانی مەکتەبی سیاسی شی کردەوە و بۆم گێڕانەوە کە چۆن ئەو تاقمە ساڵی ١٩٦٤ یاخی بوون بەڵام هیچیان پێ نەکرا و بەتێشکاوی ئاوای ئێران بوون و پاشتر بەسەرشۆڕی گەڕانەوە بەر دەستی شۆڕش و جەبەکران، کەچی پار سەرلەنوێ یاخی بوونەوە ڕیزی شۆڕشیان بەجێهێشت و خۆیان دایە پاڵ ڕژێمی بەغدا و شان بەشانی جاش و سوپا پەلاماری پێشمەرگەیان دا، ئێستاش لە شارەکان و لەنێو ئۆردووگاکانی میریدا دەژین. دانیشتوان ئەم زانینانەیان پێ خۆش بوو و چی پرسیاریان کرد وەڵامم دانەوە، تەنیا سەلیم فەخری زۆر تووڕە بوو و بەڵێنی دا کە ئەویش شەوێک تەرخان دەکا بۆ وەڵامدانەوەی قسەکانم، بەڵام فریانەکەوت، چونکو زۆری نەخایاند من لە نوگرە ڕزگارم بوو و هاتمەوە.

***

لەو ڕۆژانەدا حزبی کۆمۆنیستی عێراق تووشی ئاژاوە و هەرایێکی خەستی نێوخۆیی هاتبوو، دەستەیێک بەناوی سەرکردایەتیی ناوەندی کە (عەزیزەلحاج) کوردێکی فەیلی دەیبرد بەڕێوە، لە کۆمیتەی ناوەندی حزب هەڵگەڕابوونەوە و داوای گۆڕینی سیاسەتی حزبیان دەکرد، دەیانویست ئەو سیاسەتە شۆڕشگێڕانەتر بێت و بڕیارەکانی بەپێی بەرژەوەندی نێوخۆ دەرکات، نەک خۆی ببەستێتەوە بەسیاسەتی مۆسکۆوە.

سەیر لەوەدابوو کە لەتێکڕای ئەو هەموو خەڵکەی نێو چوار دیواری نوگرە، تەنیا سێ کەس مابۆوە کە دڵسۆزی کۆمیتەی ناوەندی بێت، یەک لەو سێ کەسە، (سادق جەعفەر فەلاحی) بوو ئەوانی دی هەموویان لایەنگری سەرکردایەتی ناوەندی و (عەزیزەلحاج)

بوون، ئەو کابرایەیش پاشتر بوو بە کلک و بەکرێگیراوی ڕژێمی بەغدا و پشتی کردە هەموو جۆرە ڕێبازێکی کۆمۆنیستی.

٤١- لەگەڵ چاپخانەی شۆڕش و دەنگی پێشمەرگە

دادگای تەمیز بڕیارەکانی لیوا زەرقی هەڵوەشاندنەوە و فەرمانی ئازادکرانمی دا، ماڵاوایی لە برادەرانی نوگرە کرد و بەجێم هێشتن، لەسەر داوای دائیرەی ئەمن نەبرامەوە سلێمانی، هێنایانمە خانەقین بەریاندام، پاش ماندووبوونێکی زۆر گەیشتمە لای (فازڵ تاڵەبانی) فەرماندەی پێشمەرگە لە ناوچەی بەمۆ، ئەویش بەسەر سنووردا بەڕێی کردم بۆ مەڵبەندی هێز لە تەوێڵە.

فەرماندەی هێز (عەبدولوەهاب ئەتروشی) بەخێرهاتنێکی گەرمی کردم و پاش چەند ڕۆژ حەسانەوە لەگەڵ دەستەیێک پێشمەرگەدا بەرەو شارباژێڕ و ماوەتی ناردم، لەسەر ڕێگای خۆم لە سیتەک دیداری شێخ لەتیف و دایکی کاوەم کرد و گەیشتمە ماوەت، لێرە دەبوایە چاوەڕوان بم تا کاروانی ناوچەی پژدەر و باڵەک ڕێک دەکەوێ تا لەگەڵیان لە سنوور بپەڕمەوە.

دەستەیێک پێشمەرگە لە قەرەداخەوە هاتبوون بۆ باڵەک دەچوون، چووینە نێویان و لە ڕۆژێکی زۆر ساردی پاییزدا ماوەتمان بەجێهێشت، لە ڕووباری (تەیەت) پەڕینەوە و بەسەر گوندەکانی گەناو و گرتک سپیان و بەقەراخ شاری قەڵادزەدا هاتینە سەید ئەحمەدان، لەوێوە بەدۆڵی شەهیداندا سەرکەوتین و هاتین تا گەیشتینە گوندی (دیلمان) کە بارەگای بارزانی لێ بوو، شەو چاوم بەسەرۆک بارزانی کەوت و بەسەرهاتی گیران و بەربوونەکەم بەوردی بۆ گێڕایەوە.

هاتمە (ناوپردان) کە بارەگای مەکتەبی سیاسی پارتی لێ بوو، ئەوان بڕیاریان دا کە بچمە سەر جێگا و خانووی (مەلا خدر) کە پشکنێری دادگاکانی شۆڕشە و بۆ ڕێکخستنی دادگاکانی شۆڕش نێرراوە بۆ ناوچەی بادینان. ئەم مەلا خدرە پارێزەر و ڕۆژنامەنووسێکی موسلاوییە و ناوی خۆی (یوسف مەتی)یە و سەر بەحزبی کۆمۆنیستی عێراقە لە ترسی گیانی خۆی پەنای بۆ شۆڕش هێناوە و چونکو قانونزانە ئەرکی پشکنێری دادگای پێ سپێردراوە.

ژوورەکەی مەلا خدر بۆ من مایەی حەسانەوەبوو، چونکو جگە لە پریمز و قاپ و مەنجەڵی چێشت و چالێنان، ڕۆن و دانەوێڵەی خواردنی زستانە و ژمارەیێک مریشکیشی هەبوو، سۆبەکەی ژووری گەرم داهێنابوو و دار و دیوارە قوڕینەکانی بەرۆژنامە داپۆشیبوو،

جگە لە قەرەوێڵە و نوێنی گەرم، بەڕە و حەسیریشی ڕاخستبوو، بەکورتی ئەو ژوورە لەو زستانە ساردە و لە جێگاییێکی وەکو ناوپرداندا بەخواپێدان دەژمێردرا، نزیکەی مانگ و نیوێکی خۆش و تێر و تەسەلم لەم ژوورەدا ڕابوارد، پاشتر مەکتەبی سیاسی بڕیاری دا ببم بەلێپرسراوی چاپخانەی خەبات کە لە گوندی (سوورەبان)ی پشتی قەسرێ دانراوە.

خانوویێکی قوڕینی دوو ژووری و دالانێک، ژوورێکیان بۆ پیت و مەکینەی چاپ، ئەوی دی بۆ دانیشتن و خواردن و نوستن و ئیشکردن، ئێمە چوار کرێکار و نووسەرێک و یەک چێشتکەربووین، ئەرکی چاپمان کەم بوو، تەنیا ئەو بەیان و ئیستیمارانە بوو کە هێز و لقەکان بەکاریان دێنا و زیاتری ڕۆژەکان بێکاربووین، بۆیە بیرم لە تێهەڵچوونەوەی بڵاوکردنەوەی گۆڤاری (دەنگی پێشمەرگە) کردەوە.

سالانی پێشوو بڵاوکراوەیێک بەناوی (دەنگی پێشمەرگە) لەلایەن کاک سامی و هەژاری شاعیرەوە بەڕۆنیۆ دەرکرابوو کە دوازدە ژمارەی لێ دەرچووبوو، وەکو درێژەی ئەو بڵاوکراوەیە دەستم کرد بەدەرهێنانی گۆڤارێکی ڕێکوپێک بەشێوەی چاپەمەنی نوێ کە مانگی ئازاری ١٩٦٨ یەکەم بەرهەم لەژێر ژمارەی (١٣)دا بڵاوکرایەوە.

دەرکردنی گۆڤارێکی خنجیلەی ئا بەم شێوە لەبار و ڕێک، بەلەبەرچاوگرتنی ئەو ئامێر و کەرەستە سەرەتاییانەی لە چاپخانەکەماندا هەبوون، بەڕاستی کارێکی ئازایانە و نیشانەی خۆماندووکردن و ڕەنج کێشانە، کەچی بەداخەوە لە دەزگاکانی ژووررووی شۆڕشدا کەسێکم نەدی بەچاوی ڕەخنە و هەڵسەنگاندن تەماشای بکات، یا لەمەڕ باش و خراپی دیمەن و ناوەرۆکییەوە ڕاییێک دەرببڕێ.

لە ماوەی بیست مانگدا -ئاداری ١٩٦٨ تا تشرینی دووەمی ١٩٦٩- دوازدە ژمارەی دەنگی پێشمەرگەم دەرهێنا کە وەکو لە ناوەرۆکەکانیاندا دەردەکەوێ، کەلێنێکی باشی پڕ کردەوە و توانی ئەرکی خۆی بەجێ بهێنێ.

٤٢- پارچە بەهەشتێک بەناوی «وەڵزێ»

گوندی «سوورەبان» کە چاپخانەی لێ دانرابوو، بریتی بوو لە ٦-٧ ماڵ، لە پەنا گردێکی ڕووتەنی بێ دار و سێبەردا کە نازانم سوود و هۆی ڕەچاوکردنی ئەم شوێنە قاقڕە لە سەرەتا چی بوو؟ کەچی دوو کیلۆمەتر بەولایەوە گوندی (وەڵزێ)یە کە قەوخاو زۆر ئاوەدانە و چەند دوکانی تێدایە، ئەم گوندە لە داوێنی خۆراوای چیای (سەکران)ە کە شاخێکی هێجگار سەخت و بەرزە، هەر چوار دەوری بەڕەز و باخ و کانی و لێڕەوار داپۆشراوە، جگە لە دەیان کانی و کانیلەی نێوباخەکان، لە نێوەڕاستی دۆڵی سەکران لە بن

تاشەبەردێک باوەشە ئاوێک دەیێتە دەر و هەڵدەڕژێتە خوارێ کە بارستایی ئاو و دیمەنی دڵڕفێنی ئەگەر لە تاڤگەی گەلی عەلی بەگ جوانتر نەبێ کەمتر نییە، ئەو ئاوە لە خوارتر پاش ئاوەدانی باخ و ڕەزەکانی دەبێتە ڕووبارێک و بۆ لای قەسر و ماکۆسان شۆڕدەبێتەوە.

من کە فرمانی هەمیشەییم لە چاپخانەدا نەبوو و کارەکەم بریتی بوو لە نووسین و ڕاستکردنەوەی هەڵەکان و پیشاندانی چۆنێتی ڕێکخستنی لاپەڕەکان کە ئەویش لە هەفتەدا ڕۆژێکی بەس بوو، خانووێکم لە وەڵزێ بەکرێ گرت و گواستمەوە ئەوێ، هەموو ڕۆژێ سەری چاپخانەم دەدا و دەگەڕامەوە وەڵزێ، لەژێر دارگوێزەکاندا خەریکی نووسین دەبووم.

نزیکەی یەک ساڵ لێرە مامەوە، بەڵام ڕووداوێکی ناخۆش بوو بەهۆی بەجێهێشتنی وەڵزێ و وازهێنانم لە کاری چاپخانە. وەکو پێشتر باسم کرد وەڵزێ گوندێکی ئاوەدان و فراوان بوو، لەسەر بڕیاری شۆڕش دەبوایە گوندی وا گەورە قوتابخانەی بۆ دابندرێ، بۆیە جێگای خوێندن دیارکرا و لاوێکی پێشمەرگەی خەڵکی (کۆڕێ) کە وابزانم خوێندنی سەرەتایی تەواوکردبوو، کرا بەمامۆستا بۆ ئەو قوتابخانەیە، ناوی (ئەسکەندەر) بوو.

ڕۆژێک چەند کەسی خەڵکی ئاوایی هاتنە لام و سکاڵایان کرد کە ئەسکەندەری مامۆستا و پێشمەرگەییێکی دی کە بادینانییە و ناوی (حاجی)یە، بەڕۆژ بەنێومالاندا دەسووڕێنەوە و خۆیان لە ژنان هەڵدەقوتێنن، بەڵکو من ئەوە بەکاربەدەستان ڕابگەیێنم و ئەمانە دوور بخرێنەوە. منیش وام بەباش زانی کە بێ ئەوەی کارەکە زل بکرێ خۆم بەچەشنی ئامۆژگاری ئەم دووانە بدوێنم. چاوم بەهەردووکیان کەوت و داوام لێ کردن کە سەبارەت بەپاراستنی ناوی شۆڕش و پێشمەرگە لەنێو ئاواییدا بەئەدەب بجوولێنەوە، دەنا کاردەگاتە مەکتەبی سیاسی و لێیان دەپرسێتەوە.

چەند ڕۆژێک پاش ئەم ڕووداوە، نامەییێکی کاک حەبیب سکرتێری مەکتەبی سیاسیم بۆ هات دەڵێ «سواری ئەسپە ڕەسەنەکەت بەو وەرە ئێرە تا هەندێ قسەی خۆش پێکەوە بکەین». ئەوەش بڵێم کە من ئەسپێکی سواریم کڕیبوو بۆ هاتوچۆی مەکتەبی سیاسی، چونکە وەڵزێ لە جادەی ترومبێل دووربوو و هەموو کاتێکیش ترومبێل دەس نەدەکەوت بەڵام بەسواری بەقەراخ گوندی وەڵاش و پشتی مێرگەدا زوو دەگەیشتمە (ناوپردان)ی مەڵبەندی مەکتەبی سیاسی.

کاک حەبیب لێی پرسیم ئاخۆ نێوانم لەگەڵ خەڵکی وەڵزێ چۆنە؟ گوتم باشین و هەندێ شەو کە ئیشم نەبێ دێنە لام قسەیان بۆ دەکەم، ئەمجا پرسی تۆ کامیرات هەیە؟ گوتم بەڵێ هەمە. سەرێکی لەقاند و گوتی مانەوەی تۆ لە وەڵزێ تەواو، وەرەوە بۆ مەکتەبی

سیاسی یارمەتی ئێمە بدەی بۆ کاروباری نووسین و تەرجەمە، ئەم قسەیە بۆ من کوتوپڕ بوو، گوتم شتی وا چۆن دەبێ، من بەرپرسی چاپخانەم و دەرهێنانی یەک دوو گۆڤارم بەسەرشانەوەیە، بەڕۆیشتنی من ئەوانە پەکیان دەکەوێ. حەبیب گوتی کاکی خۆم من ئەوە دەزانم، بەڵام کاک مەسعود بارزانی ئەم فەرمانەی دەرکردووە، هۆیەکەشی گوایە تۆ خەڵکی ئاوایی دێنە لات و تۆ نووسراوی کۆمۆنیستانەیان بۆ دەخوێنیتەوە و هەندێ شانەی کۆمۆنیستیت دامەزراندووە، کامێراشت هەیە دەچیتە ماڵان و وێنەی ژنانی پێ دەگری.

لێرەدا تێگەیشتم ئەمە چۆنە... ئەو حاجی ناوەی من لە وەڵزێ هەڕەشەم لێ کرد، سەر بە(پاراستن) و پیاوی تایبەتی مەسعود بارزانییە، ئەو شتەکەی هەڵگێڕاوەتەوە و ئەمانەیش بەبێ لێکۆڵینەوە وەریانگرتووە و فەرمانی دوورخرانەوەی منیان لە وەڵزێ داوە.

بەداخەوە چاپخانە و دەنگی پێشمەرگە و گوندی وەڵزێم بەجێهێشت، بەڵام نەچوومە مەکتەبی سیاسی دابنیشم، لە گوندی دەربەند خانووێکم لە مستەفا سلێمانی بەکرێ گرت و دانیشتم، جار بەجار سەرێکی مەکتەبی سیاسیم دەدا و دەهاتمەوە لە ژوورەکەی خۆمدا خەریکی خوێندنەوە و نووسین دەبووم.

ئەوەی لەوانەیش سەمەرەتربێ و شیاوی پێکەنین و خەفەت خواردنیشە، پاش ڕۆیشتنی من (سوها) ناوێکیان دانا بەسەرپەرشتی چاپخانە کە دەزگاییێکی گرنگی ڕاگەیاندنی شۆڕشە. ئەم سوهایە تورکمانێکی کەرکووکییە کە نەک ڕۆشنبیری کوردی نییە بەڵکو بەقسەکردنیش کوردی باش نازانێ، مووچەخۆری میری بووە، هەندێک پارەی میری خستۆتە گیرفانی و ڕای کردووە هاتۆتە نێو شۆڕش بۆ لای (نوری شاوەیس)ی خزمی و ئەندامی میم سین(*).

نوری کوڕی سدیق شاوەیس و برازای ئیسماعیل حەقی شاوەیسە کە بنەماڵەییێکی دڵسۆزی کوردایەتی بوون، بەڵام دایکی کەرکووکییە.

جا کاتێ نوری داوای کردووە کارێک بۆ سوها بدۆزرێتەوە، سەریان هێناوە و سەریان بردووە لە چاپخانە زیاتر شوێنی چۆل و ڕەحەتتریان شک نەبردووە، بۆیە (سوها)ی تورکمانی کوردی نەزانی کۆلکە خوێندەواری خزمی مامۆستا نوری شاوەیسی ئەندامی مەکتەبی سیاسیی پارتی دیموکراتی کوردستان داندرا بەبەڕێوەبەری چاپخانەی شۆڕشی کوردستان!...

ئەمە نموونەییێکی زەقی جۆری تێڕوانین و بایەخدانی کاربەدەستانی شۆڕش بوو لە ئاستی

(*) (میم سین) واتە مەکتەبی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان.

ڕاگەیاندن و ڕۆشنبیری و چاپخانە و چاپەمەنی کوردییەوە.

ئاشکرایە کە پاش ڕۆیشتنی من. دەنگی پێشمەرگە و چاپەمەنییەکانی دی پەکیان کەوت و نەمان.

٤٣- پرۆژەی مێژووی شۆڕش

ڕۆژێک لەگەڵ دوکتۆر مەحموود، مۆربەدەستی میم سین، کە نێوانمان زۆر خۆش بوو، لە شۆڕش و بەسەرهاتەکانی ئەم چەند ساڵەی دەدواین کە لە وڵاتانی دەرەوەی کوردستان هەر کەسە بەجۆرێ دەیگێڕێتەوە و شتی لێ زیاد و کەم دەکرێت و هێشتا لەلایەن سەرچاوەکەیەوە شتێک دەرنەچووە بکرێ بەبناخەی ڕاستەقینەی مێژوویی ئەم ڕاپەڕینە. دوکتۆر پێشنیاری کرد کە لەم ڕۆژانی بێکاریمدا با خۆم بەنووسینی مێژووی شۆڕشەوە خەریک بکەم، قسەکەیم زۆر بەدڵ بوو و گوتم بەمەبەستی کۆکردنەوەی هەندێک ڕووداو و سەرەتاکانی دەستپێکردنی شەڕ، پێویستم بەوە هەیە گەشتێکی ناوچە ڕزگارکراوەکان بکەم و لە نزیکەوە چەند کەسێک لە پێشمەرگە کۆنەکان ببینم و لە دەمی ئەوانەوە بەسەرهاتەکان بنووسمەوە.

دوکتۆریش ئەمەی پەسندکرد، بەڕێکەوت کاروانێکی پێشمەرگە لێرەوە بەڕێگای (حاجی ئۆمەران - مەهاباد - سنە - مەریوان - پێنجوینەوە) بەرەو ناوچەی سلێمانی دەڕۆیشت، منیش درامە دەست ئەوان کە بمگەیێننە پێنجوین، دارا تۆفیق تازە لە سەفەری ئەورووپا گەڕابۆوە کامێراییێکی بچکۆلانە و لەباری هێنابوو، لێم سەند و لە سەرەتای مانگی کانوونی یەکەمی ١٩٦٩دا لە سنووری شیوەڕەش ئاوابووین، شەو گەیشتینە مەهاباد، چەکەکانمان لەگەڵ هەر سێ جێبەکە بردە دایرەی ساواک و خۆمان لە ئوتێل دابەزین، ئەم مانەوەیەم بەهەل زانی، بەنێو بازاڕدا گەڕام یادی کۆنم تازە کردەوە، سەری دەرمانخانەی مەرکەزیم دا و شەو لە ماڵی (حاجی سەید عەبدوڵڵای ئەیوبیان) نانم خوارد، بۆ بەیانی جێبەکانمان لە ساواک وەرگرتەوە و لەبەر دەرگای ئوتێل ڕامانگرتن تا بکەوینە ڕێ.

ئەو بەفرەی دوێنێ و پێرێ باریبوو هێشتا لەسەر شەقامەکە مابوو، خەڵکی شاری مەهابادیش دوور بەدوور ڕاوەستابوون و تەماشایان دەکردین، کابراییێکی گوماناوی کە سەروگوێلاکی خۆی داپێچابوو، هاتبووە بەرامبەرمان و بەوردی دەیڕوانی تا بزانێ ئایا لە خەڵکی شاری کێ لێمان نزیک دەبێتەوە یا دەماندوێنێ، پێشمەرگەیێک داوای لێکرد دوورکەوێتەوە بەڵام نەڕۆیشت و گوتی گوایە ئیشی خۆی هەیە، گومانم نەما کە ئەوە سەر

بەساواکە و بۆ سیخوڕی لێرەیە، لەگەڵ نوری ئەتروشی و یەک دوو پێشمەرگەی دی تەگبیرمان لێ کرد تەمێی بکەین. دوای ئەوەی شتەکانمان بارکرد و پێشمەرگە سواربوون، نوری کابرای سیخوڕی بانگ کردە هۆڵی ئوتێلەکە و لەگەڵ دوانی دیکە بەربوونە وێزەی هەتا توانیان کوتایان و تێیان هەڵدا، هەرچەندە کابرا هاواری دەکرد بۆ لێم دەدەن، دەیانگوت نامەرد تۆ پیاوی ڕژێمی عێراقیت و هاتووی چاودێری ئێمە دەکەیت؟ پاشان بەسەری شکاو و دەموچاوی خوێناوییەوە بەجێیان هێشت و سواربوون و هاتین.

شەوێک لە سنە و شەوێک لە مەریوان ماینەوە، ڕۆژی چوارەم لەبەر بەفر و بەستەڵەک بەناڕەحەتی گەیشتینە پێنجوین، (فازڵ سۆرانی) فەرماندەی ئەوێ بوو، دوای ئەوەی فرمانەکەی خۆمم تێگەیاند و داوام لێ کرد یامەرتیم بدا هەندێ لە پێشمەرگە کۆنەکانی سەرەتای شۆڕش ببینم و قسەیان وەربگرم، دەبینم زۆر بەنابەدڵی وەڵامم دەداتەوە و بەڵێنی هیچ جۆرە یارمەتی نەدامێ، دیاربوو وەکو یەکێکی نەویستراو بەچاوی گومانەوە تەماشام دەکات، ئەم کردەوەیەم بەلاوە سەیر بوو و نەمدەزانی هۆیەکەی چییە، شەوێک (کاک تاهیر عەلی والی) کە ئەفسەری عێراق بوو و سەبارەت بەکوردایەتی هاتۆتە ڕیزی شۆڕش، بانگهێشتنی کردم، کاتێ گلەییم لە دەزگای ئێرە کرد کە یارمەتیم نادەن، گوتی فەرماندەکانی ئێرە وا دەزانن تۆ لەلایەن مەکتەبی سیاسییەوە بۆ ئەوە نێرراویتە ئێرە تا لە هەندێ کردەوەی ئەمان بتۆژیتەوە، ئەوانیش کە خۆیان سەر بەبارەگای بارزانی دەزانن پێیان وایە کە هیچ پەیوەندییان بەپارتی و مەکتەبی سیاسییەوە نییە، ئەمان و هەموو هێزی چەکداری سوپای شۆڕشگێڕی کوردستان خۆیان بەچەکداری بارزانی دادەنێن، حزب و دەزگای سیاسی بەشتێکی زیادی دەزانن، لەبەر ئەوەیە تۆ لێرە ئێسکت سووک نییە.

لە پێنجوینەوە هاتمە ماوەت مەڵبەندی لقی٤، لێرەش کەس بەدەنگمەوە نەهات، ناچار خۆم کەوتمە پرسین و هەندێ لەو پێشمەرگانەم دۆزینەوە کە لە سەرەتای شۆڕشەوە بەشداربوون، بیستم کە (فاخر مێرگەسووری) وەکو پشکنێرێک بەسەر هێزەکانی سوپای شۆڕشگێڕی کوردستاندا دەگەڕێ و گەیشتۆتە ناوچەی سورداش، ئەوەم بەهەل زانی کە خۆمی بگەیێنمێ، تا بەڵکو لەگەڵ ئەودا بەشداری گەڕانەکە ببم و زیاتر زانیاریی پێویست کۆ بکەمەوە.

لە ماوەتەوە هاتمە هەڵەدن و پاش یەک دوو ڕۆژ حەسانەوە هاتمە سەرگەڵو، (ڕەئیس عەبدوڵڵا) هاتنی منی پێ خۆش بوو و ویستی شوێنی مانەوەم بۆ ڕێک بخا، بەڵام تێم گەیاند کە ناتوانم بمێنمەوە و دەمەوێ بگەمە کاروانەکەی فاخیر، پاش دوو ڕۆژ لەگەڵ دەستەیێک پێشمەرگەدا لە دابان شۆڕبووینەوە و بەبەردەمی سەنگەرەکانی سوپای عێراقدا

لە جادەی گشتیی سلێمانی – دوکان پەڕینەوە و لە پشتی چەمی ڕێزان گەیشتمە کاروانی فاخیر مێرگەسووری.

لە کۆنەوە دۆستایەتییێکی زۆر بەتینم لەگەڵ فاخردا هەبوو، هاتنەکەمی زۆر پێ خۆش بوو، وڵاخی سواری بۆ دابین کردم و بەڵێنی هەموو جۆرە یارمەتییێکی دام. (ڕەفیق چالاک)یش یەکێک بوو لە هاوسەفەرەکانی فاخیر، ئەو وای بۆ دەچوو کە ڕەفیق لەلایەن بارەگای بارزانییەوە بۆ ئەوە تێهەڵکێشی ئەم سەفەرە کراوە تا هەرچی ببینێ ڕاپۆر بدا، نازانم ئەم بۆچوونە تەواوبوو یا نا، بەڵام لە ڕاستیدا بەقسەی خۆش و قۆشمەیی چالاک کاروانەکەمان لە ئەرکێکی سوپاییەوە بووبوو بەگەشتێکی سەیران و ڕابواردن و کەس هەستی بەماندوویی نەدەکرد. ئەو گوندانەی دەچووین لە ڕۆژێک زیاتر گیر نەدەبووین، تەنیا لە دێی (کڵاوقوت) سێ شەو بەمیوانی (حەمەسوور) پێشڕەوی (هەقە)کان ماینەوە، حەمەسوور مانەوەی ئێمەی پێ خۆش بوو و باشی خزمەت کردین، منیش کەلکم لەم دەرفەتە وەرگرت و هەندێک لە ڕەوشت و شێوەی ژین و کردەوەکانیانم تۆمار کرد تا لە پاشترا ئەگەر بۆم لوا وەکو کتێبێک چاپ و بڵاوی بکەمەوە.

کاتی ڕۆیشتن حەمەسوور هەتا ڕووبارەکەی قەراخ ئاوایی لەگەڵمان هات، ئەو جووتێک جزمەی لاستێکی لە پێدابوو و کاتی ماڵاوایی گوتی هیوادارم لە کەموکوڕیمان ببوورن و دڵتان لێمان نەئێشابێ، ڕەفیق چالاک وەڵامی دایەوە و گوتی: «کوڕە چۆن دڵمان لە تۆ دێشێ، بەشەرەفم ئیمانم پێت هێناوە کە تۆ پێغەمبەری و پێغەمبەری کوردانی، چونکو لەو هەموو پێغەمبەرانەی هاتوون و ڕۆیشتوون، تۆ تەنیا کەسیانی کە جزمەی لاستیکت لە پێ کردووە»! پێویستە ئەوەیش بڵێم کە قسەکانی حەمەسوور خۆی و لە درکاندنی هەندێ لە شوێنکەوتووەکانیا وا دەردەکەوت کە حەمەسوور خۆی بەیەکێک لەو پێغەمبەرانە دەژمارد کە بۆ ڕزگاری و ڕێپیشاندانی خەڵک هاتوون.

٤٤- ڕێککەوتنی یازدەی ئازار

شەوی پاش دەرچوونمان لە (کڵاوقوت) گوێمان لێ بوو کە ڕادیۆی بەغدا دەقی پەیمانەکەی یازدەی ئازاری بڵاوکردەوە، فاخر کە بۆ سەردانی دەستەیێک پێشمەرگە ڕۆیشتبوو، پارچە قاقەزێکی بۆ ناردم پرسیبووی «تۆ ئەم بەیانەت پێ چۆنە؟» بۆیم نووسییەوە کە «سەرەڕای هەندێ کەموکوڕی، ئەگەر بەڕاستی بهێنرێتە جێ، شتێکی زۆر باشە».

ڕۆژی دواتر هاتینە گوندی حەساری نزیک جادەی کەرکووک – پردێ، خەڵکی کەرکووک و ناوچەی شوان کە بیستبوویان فاخر مێرگەسووری نوێنەری شۆڕشی کوردستان لە گوندی

حەسارە، دەستە دەستە و کاروان لە دوای کاروان دەهاتنە پیرۆزبایی. بۆ بەیانی برووسکەییێک لە میم سینەوە هات داوای گەڕانەوەی منیان دەکرد، ماڵاواییم لە فاخر کرد و بەسواری ترومبێل هاتمەوە ناوپردان.

یەک دوو جار ڕێم کەوتە لای سەرۆک بارزانی، وەکو بۆم دەرکەوت زۆر بەم پەیمانە دڵخۆش نییە و هەموو جارێ وای پیشان دەدا کە پەلەی لێ کراوە و تازە لە دەست دەرچووە، بەتایبەتی پاش داندرانی وەزیرە پێشمەرگەکان، لە مقۆمقۆی خەڵک کە گوایە یەکێک لە کوڕەکانی (ئیدریس و مەسعود) دەبن بەجێگری سەرەک کۆمار لە بەغدا، زۆر تووڕە دەبوو.

دوکتۆر مەحموود لێی پرسیم نیازی چیم هەیە؟ گوتم بەتەمام هەر لێرە بمێنمەوە و خۆم بەنووسین و خوێندنەوەوە خەریک بکەم، ئەو ئەمەی پێ خۆش بوو و گوتی منیش بۆ هیچ کوێ ناچم، هەردووکمان پێکەوە ڕادەبوێرین، ئەمەیش بزانە کە ئەم فاکوفیکە زۆر ناخایێنێ و دوایی ناچار دەبین تێ هەڵچینەوە.

جەژنی نەورۆزمان لە چۆمان کرد، ماڵێکم بۆ خۆم ڕێکخست و دەستم کرد بەنووسینی گەڵاڵەی ئەو کتێبەی لەمەڕ شۆڕشی کوردستانەوە بەدەستمەوە بوو و سەفەرە دوور و درێژەکەی سێ مانگیم بۆ کردبوو، پاشان ئەو گەڵاڵەیەم دا بەدوکتۆر مەحموود بیخوێنێتەوە، دوکتۆر دوای خوێندنەوەی گوتی تۆ بەختت باشە کە لە خۆم و خۆت زیاتر هیچکەس ئەم نووسینانەتی نەدیوە دەنا تووشی کێشەکێشێکی خراپ دەبووی، گوتم ئاخر ئەمانە ڕاستەقینەن و ڕووداون، گوتی با واشبێ، بۆچی پێتوایە هەموو ڕووداوێکی ڕاستەقینە بۆ بڵاوکردنەوە دەست دەدا؟ من وای بەباش دەزانم کە هەر واز لەم کتێبە بهێنیت و خۆت بەشتێکی سادەترەوە خەریک بکەیت.

ماوەییێک بەم جۆرە مامەوە و تەماشای ئەو خەڵکانەم دەکرد، ئەوانەی ڕۆژێک لە ڕۆژان نە بەکردەوە و نە بەدەم لایان لە کوردایەتی نەکردۆتەوە، وا ئەمڕۆ پۆل پۆل لە شارەکانەوە دێنە ناوپردان پیرۆزبایی دەکەن و دڵسۆزی خۆیان پیشان دەدەن، لەوانەیش سەیرتر ئەوەیە کە زۆر بەڕێزەوە پێشوازی دەکرێن و قەدریان دەگیرێ، تەنانەت لە هەندێ ڕێککەوتا پێش ئەوانە دەخرێن کە لە ڕۆژە ڕەشەکاندا خۆیان بۆ نەتەوەکەیان خستۆتە گێژاوی مەترسی و لێقەومانەوە.

نامەییێکی سەیدا ساڵح یوسفیم بۆ هات دەیویست بچم بۆ بەغدا پێکەوە خەریکی دەرهێنانی ڕۆژنامە یا گۆوارێک بین، بەڵام من دڵم بڕوایی نەدەدا لەم وەرزەدا ئەو ناوچە خۆشە بەجێ بێڵم و ڕوو بکەمە گەرما دۆزەخەکەی بەغدا، نەچووم، کەچی ڕۆژێک هەژار

هات و نامەییێکی دامێ، نامەکە هی کاک سامی (محەمەد مەحموود عەبدولڕەحمان) وەزیری کاروباری ژووروو بوو بۆ هەژاری نووسیبوو کە پێویستە دەزبەجێ لەگەڵ ناکامدا بێن بۆ بەغدا خەریکی بناخەدانانی (مەجمەعی عیلمی کوردی)بن.

پرسم بەدوکتۆر مەحموود کرد، پێی وابوو کە دەبێ بچم و دوانەکەوم، بۆیە خۆم ئامادە کرد و ڕۆیشتم.

٤٥- مەجمەعی عیلمیی کوردی

بۆ بەیانی هەلیکۆپتەرێکی میری هات لە چۆمان نیشتەوە، ئێمە (هەژار و فەرەیدون عەلی ئەمین و من) سواری بووین و هاتینە کەرکووک و لەوێشەوە بۆ بەغدا، پێش ئەوەی بڵاوەی لێ بکەین ڕێککەوتین کە بۆ بەیانی لە ئوتێلی خلود لە حەیدەرخانە کۆببینەوە و پێکەوە بچین بۆ شوێنی کۆبوونەوە.

بەیانی من لەوان زووتر گەیشتمە ئوتێل خلود و لە هۆڵەکە دانیشتم، مەلا محەمەد مستەفا کوردی کە ئەویش بۆ هەمان مەبەستی ئێمە هاتبوو هاتە لام و گوتی گوایە کۆبوونەوەکەمان لە هۆڵی کۆلیجی ئەدەبیاتی زانکۆی بەغدا دەبێت، لەو کاتەدا شێخ محەمەدی خاڵ کە ئەویش لە بانگکراوەکان بوو هات و مەلا محەمەدی بانگ کرد کە بێت با بڕۆن، من کە ناسیاوی کۆنم لەگەڵ شێخدا هەیە لەبەری هەستام بەڵام ئەو خۆی تێ نەگەیاندم، مەلا محەمەد کە وای زانی نامناسێ پێی گوت ئەمە فلانکەسە، کەچی دیسان گوێی نەدامێ و نەیدواندم. ئەوان ڕۆیشتن و پاش ماوەییێک هاوڕێکانم هەژار و فەرەیدون هاتن و چووین بۆ شوێنی دیارکراو.

وا دیار بوو ئێمە کەمێک دواکەوتبووین و بانگکراوەکان کۆبوونەوەی خۆیانیان دەست پێ کردبوو، کاتێ ئێمە سێ کەسی ڕانکوچۆخە لەبەر وەژوور کەوتین، بەڕێوەبەری کۆبوونەوەکە (دوکتۆر پاکیزە ڕەفیق حیلمی) کە چاوەڕوانمان بوو بەپیرمانەوە هات و لەلای خۆیەوە داینایین و چوونەوە سەر باسەکەی خۆیان کە لەمەڕ پێڕەو و پرۆگرامی مەجمەعی چاوەڕوانکراو دەدوان، هەندێک دەیانگوت ئەم مەجمەعەی ئێمە دەبێ پاشکۆی مەجمەعی عێراقی بێت و هەندێک لایان وابوو کە ئەگەر سەر بەوەزارەتی ڕاگەیاندن بێ باشترە.

حەزم کرد خۆم تێهەڵقوتێنم گوتم ئەگەر ئەوەی باسی لێ دەکەن یەکێکە لەو دەسکەوتانەی لەسایەی شۆڕشەوە هاتۆتەدی، ئەمەیان واز لێ بێنن، شۆڕش خۆی دیاری دەکا، ئێمە لێرە زیاتر لەوە بکۆڵینەوە باشە کە دامەزرێنەران و ئەندامانی ئەم مەجمەعە دەبێ کێ بن و چ تایبەکارییێکیان تێدابێ، هەروەها ڕابردووی خەبات و کوردایەتییان

چەند بێت و چۆن بن.

ئەم فەرمایشتەی من کە ناکاو و بیر لێ نەکراوەبوو، گوڕی دانیشتووانی دامرکاندەوە و قسەکانی خۆیانی لەبیر بردنەوە، بێدەنگی کۆبوونەوەکەی داگرت، هەژار بۆ ئەوەی هەواکە بگۆڕێ گوتی: «برام ئێمە لە چیاوە هاتووین و چیاییانە بیر دەکەینەوە، ئێوە خەریکی کاری خۆتان بن»، پاکیزەیش گوتی: «ئێوە نوێنەری شۆڕشی کوردستان و ڕایەکانتان بەڕێزەوە وەردەگرین» بەڵام تازە پەتی پیلە و لێکۆڵینەوە کە پچڕابوو و وەکو خۆی لێ نەدەهاتەوە، بۆیە بۆ پشوودان هەستاین، خەڵکەکە لێمان کۆبوونەوە، بەخێرهاتن و چاکوچۆنیان لەگەڵ کردین.

لێرەدا ناشیرینتر و سەرسووڕێنتر کردەوەم بینی کە ناچێتە ئەقڵەوە، وەکو پێشتر باسم کرد دوو سەعات لەمەوپێش شێخ محەمەدی خاڵ مەرحەبای لێ نەکردبووم، دوای ئەوەی محەمەد مستەفا کوردیش گوتی ئەمە سەعید ناکامە دیسان بەیەک وشەیش نەیدواندبووم، کەچی ئێستا لەو سەرەوە باڵی فش کردەوە و خۆی گەیاندە لام، دەستمی بەهەردوو دەست گوشی و گوتی: «کاکە ناکام چاوم ڕوون بۆوە»!... ئەم بزووتنەوەیەی بەجۆرێ تاساندمی و دڵمی پڕ کرد لە قێز و تووڕەیی کە هەرچێکم کرد وەڵامیم پێ نەدرایەوە، ڕووم کرد بەولاوە و بەجێم هێشت.

بەشدارانی ئەو کۆبوونەوەیە ئەوانەی بیرم مابێ بریتی بوون لە (تاهیر سادق) (حسێن ڕەشوانی)، (ئەحمەد هەردی)، (گیوی موکریانی و کوردستانی کچی)، (شێخ محەمەدی خاڵ)، (محەمەد مستەفا کوردی)، (سادق بەهائەدین)، (قادر قەزاز)، (محەمەد ئەمین عوسمان) و چەند کەسێکی دی کە لەبیرم نەماون.

ئەمە دوا کۆبوونەوەی ئەو هەڕەمەیە بوو، چونکو مەبەستەکە لە دەسکەوتی زمان و زانستییەوە گوێزرایەوە بۆ بابەتێکی سیاسی، وەزیری کاروباری ژووروو کەسانێکی بۆ ئەم مەبەستە ڕەچاو کرد کە فریان بەسەر ئەم زانستەوە نییە، لەوانە موهەندیسێکی کوردی نەزان، کوڕە مەلاییێکی دەرچووی قاهیرە کە نەدێرێک کوردی نووسیوە و نە کوردایەتی کردووە، لەگەڵ چەند کەسێکی لەم بابەتە، یەک دووانێکیان لێ دەرچێ هیچیان شیاوی ئەم کارە نەبوون، بەبیستنی ناوەکان من دوای قڕە و تووڕەیی لەگەڵ وەزیرا خۆم دوورخستەوە و نەچوومەوە بۆ کۆبوونەوەکانی کۆڕ، پاشتریش لەگەڵ دەستەی یەکێتی نووسەرانی کوردا بەیانێکی پڕ لە توانج و تووڕەییمان دژی ئەم ڕەچاوکرانەی کۆڕ بڵاوکردەوە.

٤٦- یەکێتی نووسەرانی کورد

لە کۆتایی ساڵی ١٩٦٩ و سەرەتای ١٩٧٠دا ڕژێمی بەغدا و تاقمی بەکرەجۆییەکان، بەمەبەستی ڕوو سپی کردنەوەی ئەو تاقمە و دەرخستنی نیازپاکی بەعسی لەگەڵ گەلی کوردا، پرۆژەی هەندێ دەسکەوتی ڕۆشنبیری بڵاوکرایەوە، لەوانە دانانی زانکۆ لە سلێمانی و داهێنانی بەڕێوەبەرایەتی گشتیی خوێندنی کوردی و پێکهاتنی یەکێتی نووسەرانی کورد و دروستکردنی مەجمەعی عیلمی کوردی بوو. زانکۆ لە سلێمانی داندرا و بەڕێوەبەرایەتی خوێندنی کوردی لە بەغدا قوت کرایەوە، بەڵام فریای مەجمەع و یەکێتی نووسەران نەکەوتن کە یازدەی ئازاری بەسەر داهات.

بۆ یەکێتی زۆر خۆیان ماندوو کردبوو، دەستەی دامەزرێنەریان لە کەسانی سەر بەخۆیان و هەندێ نووسەری کوردی بەغدانشین پێکهاتبوو، ئیستیمارەی ئەندامەتییان چاپ کردبوو و ڕۆژی کۆبوونەوەی کۆنگرەشیان دیارکردبوو، بەڵام ئێمە فریا کەوتین و جڵەوی کارەکەمان گرتە دەست. دەستەی دامەزرێنەری پێشوومان هەڵوەشاندەوە و هی تازەمان لەجێیی دانا، ڕۆژی ٢٣ و ٢٤/٦/١٩٧٠مان بۆ بەسترانی کۆنگرە دیارکرد، لەو ڕۆژەدا نوێنەری سەر کۆمار و ژمارەیێکی زۆر لە گەورەپیاوانی کورد و عەرەب و ئەدیب و شاعیری عەرەب لە هۆڵی خولدی بەغدا کۆبوونەوە. گوتاری سەرەک کۆمار وەزیری تەربیە خوێندییەوە و گوتاری ڕێکخراوە ڕۆشنبیرییەکان خوێندرانەوە، منیش بەناوی نووسەری پێشمەرگەوە گوتارێکم خوێندەوە کە هیچ جیاوازییێکی لەگەڵ نووسینەکانی سەر گۆڤاری (دەنگی پێشمەرگە) نەبوو.

ڕۆژی ٦/٢٤ بۆ هەڵبژاردن دیارکرا، من و هەژار کە لەلایەن شۆڕشەوە ئەرکی چاودێری پاراستن و پێکهێنانی ئەم دەسکەوتەمان پێ سپێردرابوو پێکەوە بڕیارمان دا کە پێش دەنگ وەرگرتنی هەڵبژاردن من شتێک بڵێم و ئەوە ڕوون بکەمەوە کە هەرچی شتێ لەمەوپێش کراوە بێ بایەخە و تەنیا ئەوەی ئێستا دەکرێ حەلە. هەر لەو دانیشتنەماندا لاپەڕەیێکم نووسی و پیشانی هەژارم دا کە جگە لە گۆڕینی یەک وشە، هەمووی پەسند کرد. بۆ بەیانی کۆنگرە گیرا و من نووسینەکەم خوێندەوە کە بوو بەهۆی بۆڵە و خەڵبەخەڵبێکی زۆر، ئەوانەی پێش یازدەی ئازار دەستیان لە هەڵپە و هەڵسووڕانەکاندا بووە و کەسانی سەر بەکۆمۆنیستی ئاگریان گرتبوو خاو نەدەبوونەوە، هەژار بۆ ئەوەی ئەو گرژییە بنیشێنێتەوە هاتە پشت میکرۆفۆن و گوتی لەو کەسانەی دڵیان ئێشاوە من لە جیاتی ناکام داوای لێبووردن دەکەم!

ئەم گوتەیە ئەوەندە بۆ من چاوەڕوان نەکراوبوو کە بەپەلە چوومەوە پشتی میکرۆفۆن و گوتم: «داوای لێبووردن بۆ کردەی تاوان و هەڵەیە، بەڵام من سوورم لەسەر ئەو قسەیەی کردم و مەبەستیشم سووکایەتی یا شکاندنی کەس نییە، ئەوا دووپاتی دەکەمەوە، هەر هەنگاوێکی پێش ئەمڕۆ لەمەڕ پێکەوەنانی یەکێتی نووسەرانی کورد کراوە و هەر کەس کردبێتی، هەڵدەوەشێتەوە، وا لە نووکەوە دەست پێ دەکەین».

ئەم دووپاتکردنەوەیەم، تووڕەکانی تووڕە کرد، بۆیە لە کاتی دەنگدانا لە تێکڕای (٧٧) دەنگ تەنیا (٣٢) کەس دەنگیان بۆ من دا و لە ڕیزی هەڵبژاردەکاندا بووم بەسێزدەمین کەس!... هەرچەندە ئەم ئەزموونە نیشانی دام کە ژمارەی نەیارەکانم لە پشتگرەکانم زیاترە، بەڵام هەستم بەجۆرە شانازی و پێخۆشبوونێک دەکرد کە هێشتا ئەو خووەم تێدایە و کز نەبووە، کە ئەو شتەی خۆم بەڕاستی دەزانم و باوەڕم پێیەتی، با پێچەوانەی ئارەزووی کەسانی بەرامبەرم بێت و لەسەری تووشی زیانیش ببم هەر دەری دەبڕم و لەسەری دەڕۆم. لێرەدا جێی خۆیەتی کە چەند نموونەیێکی سووربوونم لەسەر ئەوەی بەڕاستی دەزانم بگێڕمەوە کە کەسانی دەوروپشتم بەسەرمەوە هاتۆتە پێش چاویان:

***

ساڵی ١٩٧١ میهرەجانی (مەربەد) لە بەسرە گیرا، میری زۆری بایەخ بەم میهرەجانەدابوو و شاعیرە عەرەبەکانی دوور و نزیکی بانگهێشتن کردبوو، منیش بەنوێنەری یەکێتی نووسەرانی کورد بانگ کرابووم، حەمەی ڕەسول (هاوار) و (د. عیزەدین مستەفا)شم لەگەڵ بوو، ئێمە شتی خوێندنەوەمان نەبوو بەڵکو میوان و گوێگربووین. لێرە (نوعمان ماهیر کەنعانی)مان دی کە وەزیری ڕاگەیاندنی سەلام عارف بوو و لە کاتی خۆیدا زۆر درۆ و دەلەسە و قسەی ناڕەوای بەگەلی کورد و شۆڕشەکەی دەگوت و بەنامیلکە بڵاوی دەکردەوە، هاتنی ئەم کابرایەمان پێ سەیر بوو، چونکو هەروەکو دوژمنی کوردبوو زۆریشی قسەی پیس بەبەعسییەکان دابوو، بڕیارم دا لێرە نقورچی خۆمانی لێ بگرین و کەمێک تۆڵەی لێ بکەینەوە. لە کاتی دانیشتنا کورسی پشت ئەو کابرایەمان دەگرت و پێکەوە بەعەرەبی دەئاخاوتین، وەکو: «ئەرێ ئەمە نوعمان ماهیری نامەرد نییە کە وەزیری کوڕی عارف بوو؟ ئەم ناپیاوە چۆن ڕێگا دراوە بێتە ئێرە؟ پێویستە ئێمە لێرە دەستی لێ بوەشێنین و لووتی خۆڵاوی بکەین»، ئەو کە ئەم قسانەی دەبیست وەکو کیسەڵ دەچۆوە نێو قاپێلکی خۆی و خێرا خێرا جێگای دەگۆڕی بەڵام ئێمە هەر بەشوێنییەوە بووین و وازمان لێ نەدەهێنا، تەنانەت ئەو کاتەی نۆرەی هات و ناوی خوێندرایەوە و چوو دەستی بەشیعر خوێندنەوە کرد، ئێمە هەستاین و کردمانە هەرا «ئەم

کابرا خاینەی دوژمنی گەلی چۆن ڕێگا دراوە بێت لە کۆبوونەوەیێکی ئاوا پیرۆزدا بەشداربێ، ئەمە میهرەجانەکە پیس دەکات»، کەنعانی بێدەنگ بوو و دانیشتوان هەموو لە ئێمە ڕادەمان، بەرپرسی میهرەجان بەپەلە هات و هۆی ئەم ئاژاوەیەی پرسی، تێمان گەیاند کە ئەمە چۆن کابراییێکە و نابێ بەشداری میهرەجان بێت، بەرپرس و بەعسییەکانی دی هاتن و تکایان کرد کە ئارام بین چونکو زۆر میوانی بێگانەمان تێدایە و ئەم کابرایە وەکو شاعیرێکی عەرەب بانگ کراوە و ئیدی ڕابردووی لەبەرچاو نەگیراوە. بەم جۆرە کەمێک تۆڵەی خۆمان لەو دوژمنە لێقەوماوە کردەوە.

ڕۆژێکی لاوێکی مەغریبی یا جەزایری سەرەی هات و چوو شیعر بخوێنێتەوە، تەمەنی نزیکی ٢٠-٢٢ ساڵان بوو، یەکەم وتەی پێش شیعرەکەی گوتی: «سڵاو لە نەتەوەی کوردی قارەمان، پێشڕەوی گەلانی تێکۆشەری خۆرهەڵاتی ناوەڕاست و خاوەنی مێژووی پڕ لە شانازی»، ئەمجا شیعرە دوور و درێژەکەی دەست پێ کرد کە بریتی بوو لە پێداهەڵخوێندنی نەورۆز و کاوەی ئاسنگەر و لەنێوچوونی ئەژدەهاکی داگیرکەر.

شیعرەکەی جگە لەوەی دوور و درێژبوو، لە باری کێش و داڕشتنیشەوە لاواز بوو، بۆیە بۆڵەبۆڵی ناڕەزایەتی لە دانیشتوان بەرزبۆوە، ئەمە چییە؟ ئەمە کێ ڕێی داوە؟ بەسە با بیبڕێتەوە، من و دوکتۆر عیزەدینیش خێرا خێرا چەپڵەمان لێدەدا و وشەی (ئەحسەنت) و (ئەعید)ی عەرەبیمان هاوار دەکرد، بەڕێوەبەری کۆڕ و (بلەند حەیدەری) کە شاعیرێکی کوردی عەرەب زمانە هاتنە لامان و گوتیان بەڕاستی شیعرەکەی زۆر ناڕێکە و درێژیشە بۆیە دانیشتوان پێیان ناخۆشە.

هەرچۆنی بوو تەواوی کرد، من و عیزەدین بەپیریەوە چووینە بەر شانۆکە و پاش تەوقەکردن هێنامانە لای خۆمان و پرسیارمان لێ کرد، گوتی من کوردنیم بەڵام لە پاریس لەگەڵ چەند خوێندکارێکی کوردا برادەر بووم، مێژووی کوردم خوێندۆتەوە و شەیدای ئازایەتی گەلەکەتانم، بەناوی شۆڕشی کوردستانەوە سوپاسم کرد و بانگهێشتنم کرد کە سەرێکی کوردستانی ڕزگارکراو بدات و لە نزیکەوە پێشمەرگەی کورد ببینێ. بەڵێنی دا لە بەغدا بێتە لام و پێکەوە بچینە کوردستان، بەڵام بەداخەوە نەمدیتەوە.

***

ساڵی ١٩٧١ لە بەغداوە هاتبوومەوە ناوپردان، بەڕێکەوت هەندێ وەزیر و گەورەپیاوانی کوردی بەغدایش هاتبوون، نیوەڕۆ (ئیدریس بارزانی) بانگهێشتنی کردبوون و منیش لە بانگکراوەکان بووم، ئەوان (سەیدا ساڵح یوسفی) و (کاک سامی) و (ئیحسان شێرزاد) و (فوئاد عارف) و چەند ئەفسەری خانەنشین بوون، لە دانیشتنا یەک

لە ئەفسەرەکان ڕووی کردە فوئاد عارف و گوتی: «کاک فوئاد، ئەمە سەعید ناکامە و دەرفەتە باگیروگرفتی زاراوەکانت بۆ ڕایی بکات»، پرسیم داخوا باسی چی دەکەن؟ گوتی: «کاک فوئاد خەریکی نووسینی کتێبێکی سوپاییە، لەسەر وەرگێڕانی هەندێ زاراوەی سوپایی پەکی کەوتووە و کەسی وا نییە یارمەتی بدات، دەڵێم با تۆ ئەم کارەی بۆ بکەیت»، هەلم بۆ هەڵکەوتبوو تا داخی دڵی خۆم بەپێکەوەنرانە ناقۆڵاکەی کۆڕی زانیاری دەربېڕم، بۆیە بەدەنگێکی بەرز گوتم: «بێ قەزابی کاک عەبدوڵڵا، جێگاییێک سەرۆکی کۆڕی زانیاری کوردی لێ بێ -پەنجەم بۆ ئیحسان شێرزاد درێژکرد- چۆن دەبێ ڕوو لە من بنێن و من چۆن دەوێرم باسی کوردی زانین بکەم»!!... لەم وەڵامەی من هەموو دانیشتوان تەماشاییێکی ئیحسان شێرزادیان کرد و کەس ورتەی لێوە نەهات، نان خواردنەکەیشمان بەکڕی و بێدەنگی بڕایەوە. پێویستە دووبارەی بکەمەوە کە ئەو سەرۆکی کۆڕی زانیارییە کوردی نەدەزانی!

٤٧- لەگەڵ گۆڤاری (برایەتی)دا

ساڵی ١٩٦٧ کە لە نێوان شۆڕش و ڕژێمی بەغدا، تەقە وەستانێکی شل و لەق پێکهاتبوو. ڕۆژنامەیێکی کوردی بەزمانی عەرەبی لە بەغدا دەردەچوو بەناوی (ئەلتەئاخی)، ئەم ڕۆژنامەیە پاشکۆیێکی کوردیشی هەبوو بەناوی (برایی)، بەڵام ئەم تەقە وەستانە لەگەڵ کودیتای بەعسییەکان و ڕووخانی ئەوڕەحمان عارفی بوودەڵە کۆتایی هات و ڕۆژنامە کوردییەکەیش سەری تیاچوو، ئێستا کە پەیمانی یازدەی ئازار مۆرکراوە، هەمان ڕۆژنامەی تەئاخی لە بەغدا دەستی پێ کرایەوە و دەبوایە پاشکۆکەیشی بۆ ڕێک بخرێ، ئەم ئەرکە لەلایەن سەرکردایەتی شۆڕشەوە بەرەو ڕووی من کرایەوە.

خاوەن و بەرپرسی ڕۆژنامەکە دووقۆڵی (حەبیب محەمەد کەریم) سکرتێری پارتی دیمۆکرات و (عەلی عەبدوڵڵا) ئەندامی مەکتەبی سیاسی بوون، حەبیب کوردی نەدەزانی و عەلی عەبدوڵڵاش تەقەی سەری لە ڕۆژنامەنووسی دەهات. ڕۆژنامەنووسێکی عەرەبی موسڵاوی (جەرجیس فەتحوڵڵا) ناویان کرد بەسەرەک نووسەر و هەموو چەشنە دەسەڵاتێکیان دایێ. هەر لە سەرەتاوە نەمتوانی خۆم لەگەڵ ئەم تاقمەدا بگونجێنم، بۆیە بەتەنیا دەستم بەڕێکخستن و ئامادەکردنی گۆوارەکە کرد، یەکەم شت ناوی (برایی)م کردە (برایەتی)، پاشان بێ ئەوەی خۆم لە سەرەک نووسەر و لێپرسراوان بگەیێنم بابەتەکانم پێکەوەنا و گەیاندمە چاپخانە، یەکەمین ژمارە لە مانگی حوزەیرانی ١٩٧٠دا بڵاوکرایەوە، ئەم گۆوارە کە لە ڕووی دیمەنی چاپ و دەرهێنان و بابەتی گوتارەکانییەوە

شتێکی تازەبوو، خوێنەران باشیان وەرگرت و هەر زۆر زوو ئەو دوو هەزار دانەیەی کەوتبووە بازاڕ، قۆزرایەوە و نەما و دەنگێکی باشی دایەوە، منیش بێ ئەوەی گوێ بدەمە ناتەواوییەکان یا بارگرانی بخەمە سەر دەزگای ڕۆژنامە، بەتەقەلای خۆم ژمارەی دووەمیشم پێگەیاند و ناردم بۆ چاپ.

لێرەدا بەرهەڵستی کرانم دەستی پێکرد، یەکەم بڕیارێکی حەبیبم بۆ هات کە دەبێ تەواوی گوتار و نووسراوەکان ناوی نووسەرەکەیان لەسەر بێ، جا لەبەر ئەوەی زۆربەی ئەو نووسینانە هی خۆم بوون، دووبارە بوونەوەی ناوی ناکام لە زیاتری لاپەڕەکاندا دیمەنی گۆڤارەکەی دزێو کردبوو، هەروەها پەسند نەکرانی وێنەی بەرگ و چەند جار هەڵوەشانەوەی بوو بەهۆی دواکەوتنی دەرچوونی گۆڤارەکە. بەمەشەوە نەوەستان، جەرجیس فەتحوڵڵا نامەیێکی بۆ ناردم کە «من بەرپرسی ڕۆژنامەم کەواتە بەرپرسی گۆڤاریشم، پێویستە هەر گوتارێک بخرێتە گۆڤارەکەوە من بیبینم، لەمەوپاشیش هەرچی نووسراوێک پەسندی منی لەسەر نەبێ نابێ بڵاوبکرێتەوە»!

هەر ئەو ڕۆژەی ئەو نامەیەم بۆ هات، وەڵامێکم بۆ نووسییەوە کە «برایەتی کوردییە و تۆ کوردی نازانی، من نووسەری بەردەستی تۆ نیم تا فەرمانم بۆ دەرکەیت، ئەگەر ڕاستت دەوێ گۆڤاری برایەتی چونکو بەکوردی دەردەچێ ڕیشەیە و ڕۆژنامەی تەئاخی کە بەزمانی عەرەبییە، وەچی ئەوە؟... هەرگیز ڕێگا نادەم دەست لە ئەرکەکانی من وەردەیت و ناهێڵم بۆ کوردایەتی خۆت لە من بەدڵسۆزتر پیشان بدەیت». ئەم دەمەقاڵێ و نامە بازییە ماوەیێکی خایاند و چەند جارێک بانگ کراینە بارەگای سەرکردایەتی، بەڵام من ملم بۆ پاشڕەوی جەرجیس ڕانەکێشا، لەو لایەشەوە (حەبیب) و (عەلی عەبدوڵڵا) پشتی ئەویان گرت و بەئاشکرا گوتیان کە من لەگەڵ ئەواندا ناگونجێم، بۆیە پاش دەرچوونی سێ ژمارە لەسەر برایەتی لابرام.

٤٨- لەگەڵ گۆڤاری (ڕۆژی کوردستان)دا

دوای ئەوەی لە برایەتی جودابوومەوە گەڕامەوە بۆ ناوپردان، لەگەڵ دوکتۆر مەحموود بیرمان لە پێکەوەنانی بنکەیێکی نووسین و بڵاوکردنەوەی بەرهەمی کوردانەی بێ سانسۆر کرد، لەو ڕۆژانەدا جگە لە سەرۆک بارزانی و دەستوپێوەندەکانی و ئەو چەند کەسانەی بەتەمای مووچەخۆری میری نەبوون کەسی وا لەو ناوە نەمابوو، چاپخانەی خەبات داخرابوو و کەس نەبوو هەڵیسووڕێنێ، خانووێکم لە چۆمان گرت و خەریکی دامەزران بووم کە ڕۆژێک (سەیدا ساڵح یوسفی) هات و گوتی من بەتایبەتی بەدوای تۆدا هاتووم،

دەبێ لەگەڵم بێیتەوە بەغدا، کۆمەڵەییێکمان پێکەوە ناوە بەناوی (کۆمەڵەی ڕۆشنبیریی کوردی) و ئیجازەی دەرهێنانی گۆوارێکی کوردی و عەرەبیشمان وەرگرتووە بەناوی (ڕۆژی کوردستان)ەوە، جا لەسەر بڕیاری هەموو لایێک تۆمان ڕەچاو کردووە کە ئەرکی نووسینی کوردی و دەرهێنانی گۆڤارەکە بگریتە سەر شان.

دیاربوو سەیدا پێشتریش چاوی بە(دوکتۆر مەحموود) و (ئیدریس بارزانیش) کەوتبوو و پەسندی لێ وەرگرتبوون، بۆیە ئەوانیش پشتی قسەکەی سەیدایان گرت و ناچاربووم لەگەڵ سەیدا گەڕامەوە بەغدا.

یەکەم داوام ئەوەبوو کە لە چۆنێتی پێکەوەنان و دەرهێنانی گۆوارەکەدا سەربەست بم و بەشی کوردییەکەی پەیوەندی بەبەشی عەرەبییەوە نەبێ، سەیدا بەعەرەبی بۆ عەرەب زمانەکان بنووسێت و بەشی کوردی بابەتێکی کوردانەی پەتی و بۆ ئەوانەبێ کە بەدوای گوتاری کوردانەی بێ سانسۆردا دەگەڕێن.

ڕەنجێکی زۆرم کێشا و خۆمم ماندووکرد تا توانیم یەکەم ژمارەی گۆواری (ڕۆژی کوردستان)م بەچەشنێکی دڵگری ڕازاوە لە ڕووی چاپ و دەرهێنانەوە و پوختە و تێر لە ڕووی ناوەرۆک و ماددەکانییەوە، مانگی حوزەیرانی ١٩٧١ گەیاندە دەستی خوێنەرانی.

هەر لە سەرەتاوە دوو کۆسپی نالەبارم هاتە پێش، یەکەم دەسکورتی و کەم دەرامەتی کۆمەڵە بۆ باش بەڕێوەبردنی گۆوارەکە، دووەم تەنگوچەڵەمەی چاپخانە کە لەو ڕۆژەدا بەهۆی برەوی چاپکارییەوە هەموویان سەریان قاڵ بوو و نرخی چاپکردنیشیان زۆر هەڵبڕیبوو. لەگەڵ ئەوەشدا توانیم لە ماوەی ساڵ و نیوێکدا هەشت ژمارەی تێروتەسەل لە (ڕۆژی کوردستان) بڵاوبکەمەوە. بەڵام لێرەشدا بەهۆی نەگونجانم لەگەڵ ئەوەی خۆم بەڕاستی نازانم ناچاری کردم بەداخەوە دەست لەم گۆڤارە خۆشەویستەشم هەڵگرم کە ئاواتی پان و بەرینم لەسەر هەڵچنیبوو.

ئەو کۆمەڵەیەی سەیدا ساڵح پێکی هێنابوو هێجگار هەڕەمە و چێشتی مجێور بوو، هەر کەس بهاتایە و بڵێ منیش بەڕەسەن کوردم، با کوردی نەزانێ یا هەر لە بنەڕەتا کوردیش نەبێ، وەردەگیرا و دەبوو بەئەندام، (موکەڕەم تاڵەبانی) ئەندامی بەرزی حزبی کۆمۆنیست لە سەرەتاوە هاتنە ناو ئەم کۆمەڵەیەی پێ سپێردرابوو، من لە کۆنەوە ئەم کابرایەم دەناسی و بەدرێژایی ماوەی دەرهێنانی گۆڤارەکە نێوانمان ئاسایی و ڕەوان بوو، ئەو کە وەزیری میری بوو، هەموو ئێواران دەهاتە مەڵبەندی کۆمەڵە و لەگەڵ سەیدا دادەنیشت، لە هەڵبژاردنێکا کرابوو بەجێگری سەرۆک، ئەو شەوانەی لە ناوئاخنی ژمارە ئامادەکراوەکەی گۆڤار دەدواین، جارێکیش پێشنیاری ڕەخنە یا ناقایلبوونی بەرامبەر هیچ

کام لە گوتارەکان پیشان نەدا و خۆی تێهەڵنەقوتاند، تەنیا هەر ژمارەیە گوتارێکی عەرەبی بۆ بەشە عەرەبییەکەی دەنووسی کە ئەویش بریتی بوو لە بیروباوەڕی کۆمۆنیستانە لەمەڕ یەکێ لە بارەکانی کۆمەڵایەتی یا سیاسی، بەکورتی هیچ ناکۆکی یا گرژیمان لە نێواندا نەبوو.

ژمارە (٧)ی ڕۆژی کوردستان بڵاوکرایەوە، سەرگوتارەکەی وەکو هەموو ژمارەکانی پێشوو من نووسیبووم و لەژێر ناوی (بەرەو بەهار) دابوو، کورتەی ئەو نووسینە بریتی بوو لە باسی سەرما و سۆڵەی زستانی کوردستان و بەفر و بەستەڵەک کە چۆن دانیشتووانی کوردستان جاڕز دەکات و ئازاریان دەدات و دەبێتە هۆی پەڕبوون و ڕێگا گیران و بێ ئازووقەیی و تەنانەت جاری وا دەبێ مردن و کارەساتیشی لێ دەتەنێتەوە... دوای ئەوە نووسیبووم کە نەتەوەی کورد بەپێی سروشت و ژینگەی وڵاتەکەی فێری ئەم ئاووهەوایە بووە و لەگەڵی ڕاهاتووە، بۆیە خۆی لەبەر ڕادەگرێت و ورە بەرنادا و هیوا دانانێ، چونکو دەزانێ زستان هەرچەندە تۆف و سەخت و وەیشوومەی زۆر و خەست بێ، هەر خاو دەبێتەوە و بەپێی قانونی وەرزەکان کۆتایی دێت و بەهاری پڕ لە خۆشی و پیت و بەرەکەتی بەشوێندا دێ، کەواتە کورد لە بەفری زۆر و سەرمای سەخت و ڕێبەندان ناترسێ، دڵی بەبەهار خۆشە و پشتی بەنەورۆز قایمە.

لەو ڕۆژانەدا ڕژێمی بەعسی بەغدا کە پشووی بەبەراهاتبۆوە و بەپارەی نەوت بووژابۆوە و هێزە سوپاییەکەی تەیار کردبوو، لە شۆڕشی کوردستان کەوتبووە بڕوبیانوو و لەملا و لەولاوە گزی لێ دەکرد، شۆڕشیش ئەم نیازەی میری دەزانی، بەنووسینی ڕۆژنامە و بەپێشگرتنی دەزدرێژییەکان وەڵامی دەدایەوە، بارێکی وا هاتبووە پێشەوە کە مەترسی تێکهەڵچوون هەست پێ دەکرا، جا ئەم نووسینەی من وا لێکدرابۆوە کە ڕێ پاککەرەوەیە بۆ تێکدانی دەسکەوتەکانی پەیمانی ئازار و بانگەوازی خۆ گورج کردنەوەیە بۆ گوژمێکی نوێی خەباتی چەکداری.

دوا بەدوای بڵاوبوونەوەی گوتاری (بەرەو بەهار)، نووسراوێکی دوور و درێژم پێگەیشت بەئیمزای (موکەڕەم تاڵەبانی) کە بریتی بوو لە ڕەخنە لەو گوتارە گوایە بیرێکی دواکەوتووانە و ئیمپریالیزمانەیە و لە نووسەرەکەی (من) کە پیاوێکی ئەوەندە دواکەوتوو و کۆنەپەرستم لە هیچ قوژبنێکی کوردستاندا جێم نابێتەوە و ناتوانم لە شتاقە کانیاوی کوردستان لێوی خۆم تەڕ کەم، من وەکو نیکسنی سەرۆک کۆماری ئەمریکا و کاربەدەستە ئاپارتایدەکانی خواروی ئەفریقا بیر دەکەمەوە و دەنووسم، بۆیە شتێکی سەرسوڕێنەرە کە من لە گۆڤارێکدا بنووسم پیاوی پێشکەوتوو و ئازادیخوازی وەک -موکەڕەم تاڵەبانی-ی

دەستەی نووسەرانی بێ!!...

لەبەر ئەوەی ڕاپەڕاندن و بەڕێوەبردنی گۆوارەکە بەدەست خۆمەوە بوو، دەمتوانی ئەم نووسراوەی موکەڕەم دوابخەم یا هەر گوێی نەدەمێ، بەڵام وام بەباش زانی بڵاوی بکەمەوە و لە ژمارەی دادێ وەڵامێکی خەست و پڕ بەپێستی بدەمەوە و داخی خۆمی پێ بڕێژم.

پاش دەرچوونی ژمارە (٨)ی ڕۆژی کوردستان کە نووسراوەکەی موکەڕەمی تێدابوو، لە سەرکردایەتییەوە داواکرام، کاتێ گەیشتمە مەکتەبی سیاسی، دوکتۆر مەحموود پێی ڕاگەیاندم کە بڕیار دراوە بەزووترین کات بگەڕێمەوە، چونکو پاش ئەوەی موکەڕەم بەئاشکرا نووسیویەتی کە تۆ دوژمنی عەرەبیت و کوردت پێ لە عەرەب خۆڕاگرترە و کوردستان لە عەرەبستان خۆشترە، چیدی ناتوانی لە بەغدا دابنیشیت و ئێمەیش پارێزگاری تۆمان پێ ناکرێ.

شەو چوومە دیلمان بۆ چاوپێکەوتنی سەرۆک بارزانی، کاتێ بەسەرهاتی خۆم و موکەڕەمم بۆ گێڕایەوە، گوتی: «بەڵێ ئەو موکەڕەمە دوو مەجیدییە و هەقی خۆیەتی»، من و دانیشتوان لە (دوومەجیدی) تێنەگەیشتین، بارزانی ئەم چیرۆکەی بۆ گێڕاینەوە:

«جاران لە شاری موسڵ بازاڕێک هەبوو سەگ و تانجی لێ دەفرۆشرا، ڕۆژێک کوردێک چووبوو سەگ بکڕێ، بەنێویاندا گەڕا گۆڵە سەگێکی زلی بەخۆوەی هەڵبژارد و پرسی ئەمە بەچەند؟ سەگفرۆش گوتی بەیەک مەجیدی، کوردە سەگەکەی کڕی و خەریک بوو بڕوا، توولە سەگێکی بچکۆلە و جوانی دی، ویستی ئەویش بکڕێ، پرسی ئەمەیان بەچەندە؟ سەگفرۆش گوتی بەدوو مەجیدی، کوردە باوەڕی نەکرد و گوتی چۆن ئەم سەگە زلە بەیەک مەجیدی و ئەم توولە بچکۆلەیە بەدوو مەجیدی؟ سەگفرۆش لە وەڵامدا گوتی چونکو ئەم زلە سەگە، بەڵام ئەم بچکۆلەیە سەگی کوڕی سەگە!!...».

هاتمەوە بەغدا، گوتارێکم لە وەڵامی نووسراوەکەی موکەڕەمدا نووسی و دام بەڕۆژی کوردستان و خۆم ماڵەکەمم بارکرد و هاتمەوە ناوپردان. دوای من هەڵسووڕێنەرانی گۆواری ڕۆژی کوردستان گوتارەکەی منیان پشت گوێ خست و بڵاویان نەکردەوە، منیش ناردم لە (برایەتی)دا بڵاو کرایەوە.

***

ئەو کاتەی یەکەم ژمارەی گۆڤاری ڕۆژی کوردستان دەرچوو، هاتمەوە کوردستان و دانەیێک لە گۆڤارەکەم برد بۆ بارزانی کە ئەوسا بارەگای لە (شیوەڕەش) بوو، میوان و داواکارانی دیداری بارزانی زۆربوون و دەرفەتی چاوپێکەوتنی دەبوایە پێشتر ڕێک بخرێ،

(دکتۆر مەحموود و ئیدریس بارزانی) وایان بەباش زانی کە یەکەم دیدار بۆ من بێ بەمەرجێ لە یەک چارەک سەعات پتر درێژە نەکێشێ.

لەگەڵ کاک (ئیدریس) و (دوکتۆر مەحموود) و (جەمال خەزنەدار)ی لای خۆم چووینە ژووری دیارکراو، کە بارزانی هات و لە جێی تایبەتی خۆی دانیشت، چووم گۆڤارەکەم پێشکێش کرد، چاوێکی پێداخشاند و لەسەر پارچە شیعری (هەڵۆ هەر بەرزە) ڕاوەستا و بانگی کردمە تەنیشتی خۆی و گوتی ئەمەم بۆ بخوێنەوە، شیعرەکەم بۆ خوێندەوە و گوتم ئەمە نۆبەرەی بەرهەمەکەمانە و دەمانەوێ تۆیش ڕێنوێنیمان بکەیت و پێمان بڵێیت چۆنت پێ باشە ئاوا بیبەین بەڕێوە. ئەو گوتی من چیتان پێ بڵێم ئەمە ئیشی خۆتانە و بزانن هەرچی شتێ خزمەتی ئەم میللەتە دەکا ئەوە بنووسن و هەقی ئازادی کوردان بسەلمێنن.

٤٩- لە دەزگای ڕاگەیاندنی شۆڕشدا

ماڵم لە بەغدا بارکرد و هاتمەوە، دوو کیلۆمەتر پێش گەیشتنە ناوپردان، لە قەراخ جادە دۆڵێک هەیە بەناوی (دۆڵی کەوەرتی)، کانیاو و دار و درەختی لێیە و لەهەر چوار لاوە چیا دەورەی داوە، بۆ ئەو کەسانەی بیانەوێ لە بۆمبارانی فڕۆکە خۆیان بپارێزن شوێنێکی هەڵبژاردەیە، هەر لەبەر ئەوەیش سێ چوار خانووی باشی لێ دروست کراوە و مامۆستاکان لە کاتی شەڕدا ماڵیان هێناوەتێ.

ئەو کاتەی من هاتم ماڵی شێخ محەمەدی هەرسین لەوێ بوو، خانووێکی خۆشیش چۆڵ بوو کە پێشتر ماڵی (یوسف میران) ئەندامی مەکتەبی عەسکەریی شۆڕشی تێدابووە، ماڵەکەمم بردە ئەو خانووە و جێگیربووم، تا پاش سێ چوار مانگ گواستمەوە بۆ چۆمان.

لێرەدا ڕوونی دەکەمەوە کە من لە ساڵی ١٩٦٤ەوە دەستم لە ژنەکەم هەڵگرتبوو و بەزوگورتی دەژیام، لە هاوینی ١٩٧١دا کە لەوە دەچوو بتوانم پشووێک بدەم، بۆ دووەم جار ژنم هێنا، منداڵەکانم لە دەرفەت و تەقەوەستانەکاندا سەریان لێ دەدام، بەتایبەتی (سمکۆ)ی کوڕم کە ساڵەکانی ٦٨ و ٦٩ لە گوندی وەڵزێ پێکەوە بووین و ئەمجارەش هاتەوە، پاش ماوەیێک شێرکۆ و پشکۆش هاتن، شێرکۆ کە ژنی هێنابوو و منداڵی هەبوو لە بارەگای مەکتەبی سیاسی دانرا بەئیستیعلامات، پشکۆش کە کاتی خۆی لە ناوەندێتی بەیتاڵی بەغدا خوێندوویەتی لە بەیتاڵخانەی شۆڕش دامەزرا، سمکۆ لەگەڵ خۆم مایەوە و خەریکی کاروباری چاپەمەنی بوو، ئا بەم جۆرە هەموومان لە ناوپردان و چۆمان کۆبووینەوە.

***

هاوینی ١٩٧٣ کۆڕێکی لێکۆڵینەوە و ساناکردنی نووسینی کوردی، لەلایەن وەزیری کاروباری ژووروو کاک سامییەوە لە شەقڵاوە پێکهات کە بەشی هەرە زۆری نووسەران و ڕۆشنبیرانی کوردی تێدا بەشداربوون، سێ مانگ پێش پێکهاتنی ئەم کۆڕە، بەشدارەکان ئاگادارکرابوون تا خۆیان ئامادە بکەن و چییان لەبار دایە بۆی بنووسن. منیش دە ڕۆژ پێش کاتی دیارکراو کارت و بانگهێشتن نامەم پێ گەیی، هەرچۆنێ بێ کەوتمە خۆم و شتێکم لەمەڕ ڕێنووسی کوردییەوە نووسی و چوومە شەقڵاوە.

ڕۆژی کرانەوەی کۆڕ، پاش قسەکردنی وەزیر، دووەم کەس من بووم بانگ کرام کە نووسراوی خۆم پێشکێش بکەم، کە چوومە پشت میکرۆفۆن دیتم کە بەرامبەرم لە ڕیزی پێشەوە کاک (سامی) و (مەسعود محەمەد)ی نوێنەری کۆڕی زانیاری کورد و (عەبدوڵڵا شاڵی) بەڕێوەبەری خوێندنی کوردی و (محەمەد ئیسماعیل) سەرۆکی نەقابەی مامۆستایانی کوردستان دانیشتوون، لەگەڵ هەر یەک لەوانە وردە ڕەخنە و تووڕەییێکم هەبوو، بۆیە بەدەرفەتم زانی پێش ئەوەی نووسراوەکەم بخوێنمەوە چەند نقورچێک بگرم و گوتم:

کورد دەڵێ کرمانج -لادێیی- بێ ئەجەل دەمرێ، ئەم قسە نەستەقەیش لە خۆڕا نەگوتراوە، یەکێک لە دانیشتوانی ئەو گوندە شاخاوییانەی ژووروو سەرمای دەبێ و هەڵامەت دەگرێ، هەڵامەتەکەی لەوانەیە بەچەند دەنک ئەسپرین چار بکرێ و چاک ببێتەوە بەڵام نیەتی، پاشتر ئەم هەڵامەتە لێی پیس دەکات و دەبێتە دەردەسی و شتی خراپتر و دواجار بەرەو نەمانی دەبا، ئەم جۆرە مردنە (ئەجەل) نییە بەڵکو ئەنجامی بێ دەسەڵاتییە...

ئێوە سێ مانگە ئاگادارکراون کە (بەحس)ێک بۆ ئەم کۆڕەی ئێستامان بنووسن، سەرچاوەی زۆریشتان لەبەر دەستابووە و نووسیوتانە، من لەو چیایەم کە هیچ سەرچاوەی لێ نییە و تەنیا دوو هەفتەشە ئاگادارکراوم بەشداریتان بکەم، بۆیە ئەوەی نووسیومە ناتوانم وەکو هینەکانی ئێوە ناوی (بەحس)ی لێ بنێم و وا بزانن شتێکە لە شتان!... ڕەنگە هەقایەتی (شتێک لە شتان)تان نەبیستبێ، جا گوێ بگرن: سەرکردایەتی شۆڕش مەعهەدی مامۆستایانی کردۆتەوە کە قوتابیانی ناوەندی تێیدا دەخوێنن و پاش دەرچوون دەبنە مامۆستا و دەنێردرێنە گوندەکان بۆ دەرسگوتنەوە، یەکێک لە مامۆستایانی مەعهەد لە کاتی دەرسدا زۆر جار وشەی (زاهیرە تەبیعییە)ی عەرەبی بەکاردێنێ، دوو کەس لە قوتابییەکان کە دەزانن ئەم مامۆستایەیان لە کوردیدا کزە، داوای لێ دەکەن (زاهیرە تەبیعییە)یان بۆ بکات بەکوردی، مامۆستا یەک دوو جار وەڵامی ئەم پرسیارە پشت گوێ

دەخات بەڵام کوڕەکان دەست هەڵناگرن، مامۆستا بەتووڕەیی دەڵێ: «کوڕم زاهیرە تەبیعییە شتێکە لە شتان!». ئەمجا دەستم کرد بەخوێندنەوەی نووسراوەکەم کە توانجی بۆ کۆڕی زانیاری و خوێندنی کوردی تێدابوو لەمەڕ ناتەواوی و کەمتەرخەمییان سەبارەت بەشێوەی نووسینی کوردی.

ئەو مامۆستایەی دەزنیشانم کرد هەمان (محەمەد ئیسماعیل) بوو کە لە ڕیزی پێشەوە دانیشتبوو نێوانمان خۆش نەبوو، بەڵام پاشتر ئاشت بووینەوە.

***

پاش ئەو کۆڕە، کۆنگرەی یەکێتی نووسەرانی کورد لقی هەولێر دەبەسترا و لە بەغداوە ئاگادارکرام کە بەنوێنەرایەتی ئەوان بچم بۆ سەرپەرشتی هەڵبژاردن، کاتێ گەیشتمە هەولێر، پارێزگار ئەتروشی و برادەرانی لق بانگهێشتنی نیوەڕۆیان بۆ کردم، لەسەر نانخواردن باسی ئەوەیان هێنایە پێش کە پارچە زەوییێک لە نێو شاری هەولێردا بۆ من دیار بکرێ تا بەناوی خۆمەوە تاپۆی بکەم، من سوپاسم کردن و گوتم نامەوێ، ئەوان گوتیان کە هەموویان وەریانگرتووە و هیچ شتێکی نارەوا نییە با منیش ببێ، تەنانەت پێشنیاریان کرد چونکو نرخەکەی کەمە ئەوان پارەکەیشم بۆ بدەن و من تەنیا نووسینی داخوازیم لەسەرە، دیسان سوپاسم کردن و گوتم ئێمە ئێستا خەریکی خۆڕێکخستنین و زۆری پێ ناچێ شەڕ دەست پێدەکاتەوە و ئەمجارە کۆتایی دێت، جا ئەگەر ئێمە لەم شەڕەدا سەرکەوتین ئەوا لەهەر شوێنێک بمەوێ پارچە زەوی و خانووم دەبێت، خۆ ئەگەر خوانەکردە تێشکاین، ئەوا هەر خوا دەزانی چیم بەسەر دێت و دەکەومە کوێ، هەزار خانوو و پارچە زەوی بەکەلکم نایێت.

پاشتر ئەم ڕووداوەم بۆ سەرۆک بارزانی گێڕایەوە، لێی پرسیم ئایا لە هیچ لایێ خانووم هەیە؟ گوتم نیمە، گوتی باشە تۆیش وەکو من... دەزانی منیش خانووم نییە؟ ڕاوەستە با شۆڕش تەواو ببێ هەردووکمان دەبینە خاوەنی خانووی خۆمان.

٥٠- دیسان پەلاماری دوژمن

ڕژێمی بەعسی بەغدا کە لە بنەڕەتا بەچاوی ڕەگەزخوازی تەماشای گەلی کوردی عێراق دەکا، یەکێک لە ئامانجە سەرەکییەکەیان تواندنەوە و بەعەرەبکردنی کوردە و مۆرکردنی پەیمانی یازدەی ئازاریان بەدرۆ لە ڕووی ناچاری و بەمەبەستی پشوودان و خۆ گورجکردنەوە دەربڕیبوو، وردە وردە ڕەزای دوژمنانەیان دەردەکەوت و کەوتنە گزی و پاشقول گرتن بەجۆرێک کە هەموو کەس دەیزانی بەگژیەکداچوون و هەڵگیرسانەوەی شەڕ

لە ئەمڕۆ و سبەی دایە.

ئەو سەردەمە من لەگەڵ دوکتۆر مەحموودا خەریکی دەزگای ڕاگەیاندن بووین، بڵاوکراوەییێکم ڕێکخست بەناوی (دەنگوباسی کوردستان) کە جگە لە هەواڵەکان بەرپەرچی درۆ و دەلەسەی ڕژێمی بەغدای دەدایەوە، گۆڤاری (دەنگی پێشمەرگە)یشم ژیاندەوە و ژمارە (٢٥)م لێ دەرکرد، لەلایەن مەکتەبی سیاسییەوە دەورەییێک بۆ پێگەیاندنی (کادری پارتی) پێکهاتبوو منیش یەکێک بووم لەوانەی دەرسم دەگوتەوە، ماددەی دەرسەکانی من (شۆڕشی گەلان) بوو کە ئەویش هەندێ جار دەبووە هۆی پرسیار و وەڵامم لەگەڵ کاربەدەستاندا و نووسینی دەرسەکانمیان بە(توندڕەوی) لە قەڵەم دەدا.

لە دواییەکانی ساڵی ١٩٧٣دا کە گومان لە هەڵگیرسانەوەی شەڕدا نەما، شۆڕش دەرگای سنووری ناوچە ڕزگارکراوەکانی خستە سەر پشت تا هەر کەس نایەوێ لەژێر دەستی ڕژێمی بەعسیدا بژی، بێتە کوردستانی ئازاد، جا لافاوێکی خەڵک بەخێزان و منداڵەوە سەرەوژوور بوونەوە، ڕژێمی بەغدایش کە وای دانابوو زۆر ناخایەنی شۆڕش لەنێو دەبات ئەم کۆچ و ڕەوەی بەدڵ بوو، چونکو لە لاییێکەوە ئەمانە دەبنە بارگرانی بەسەر شۆڕش و دابینکردنیان پێویستی بەرەنجێکی زۆرە و لەلاییێکی دیکەشەوە ڕەوکردنی ئەم هەموو خەڵک و خێزانە لە چڕایەتی کوردستان کەم دەکاتەوە و ڕێگا خۆش دەکا بۆ هێنانی ماڵە عەرەب بۆ جێگاکانیان چ لە دائیرەکانی میری و چ لە دانیشتوانی گوندەکان.

وەزیر و کاربەدەستە کوردەکان لە بەغدا دەستیان لە کار هەڵگرت و هاتنەوە، بەشی هەرە زۆری ڕۆشنبیری کورد لە بژیشک و ئەندازیار و مامۆستایانی زانکۆ دەستیان هەڵگرت و هاتن، بەجۆرێک کە لە زۆر جێگادا بەهۆی نەمانی کادری هونەری ئیش و پرۆژەکانی میری تووشی وەستان هاتن یا خاوبوونەوە.

لێرەیش چەشنە (دەوڵەتۆکە)ییێک پێکهات کە وەزیرەکانی ناوی (ئەمینداری گشتی)یان لێ نرا و بەپێی قانوونەکانی بەغدا دەبران بەڕێوە، (دارا تۆفیق) کە سەرنووسەر و بەڕێوەبەری ڕۆژنامەی (ئەلتەئاخی) بوو لە بەغدا، هاتەوە و کرا بەئەمینداری گشتیی ڕاگەیاندن، (دوکتۆر مەحموود) داوای لێ کردم کە هاوکاری لەگەڵ بکەم و بۆ ڕێکخستنی دەزگاکەی یارمەتی بدەم، منیش چیم لەبارابوو درێخیم نەکرد، ڕێوشوێنی ڕادیۆ و چاپخانە و شێوەی باشتر بەکارهێنانیانم بۆ باس کرد، بەڵام ئەو زیاتر لە بیری پێکەوەنانی دەزگای وەزارەتەکەی دابوو، ئەو چەند ڕۆژەی پێکەوە دانیشتین دەمدی کە لیستەییێکی دوور و درێژی ناوی ئاشنا و برادەرانی خۆی پێیە و بەپێی بۆچوونی خۆی کاریان بۆ دەردەکا، ئەم لیستەیە زۆر کەسی وای تێدابوو کە نەک هەر شۆڕشگێڕ نەبوون

بەڵکو بەلایەنگری شۆڕشیش نەدەژمێردران. وەکو بیرم لێ کردەوە بۆم دەرکەوت کە من جێگام لەنێو ئەمانەدا نییە، بۆیە چەندی دارا تەقەلای دا هیچ کارێکم وەئەستۆ نەگرت و بەمەکتەبی سیاسیم گوت کە من کاروباری یەکێتی نووسەرانی کوردم پێ سپێرراوە و ماوەی فرمانی دیکەم نییە.

ڕۆژی ١٨/٤/١٩٧٤ دووەمین کۆنگرەی نووسەرانی کورد بەبەشداربوونی (٨٢) ئەندام لە چۆمان بەسترا و لە هەڵبژاردندا زۆرترین دەنگم دراپێ، لە دەستەی بەڕێوەبەرایەتیدا جگە لە جێگرێتی سەرۆک دانرام بەسەرنووسەری گۆڤاری (نووسەری کورد) و تەرخان کرام بۆ کاروباری یەکێتی و دەرکردنی گۆڤارەکەی. سەفەرێکی شاری تەورێزم کرد بۆ دروستکردنی کلێشەی پێویستی گۆڤارەکە و گوتارەکان درانە چاپخانە و ژمارە (١٢)ی نووسەری کورد بڵاو کرایەوە.

دوو گوتار لەم ژمارە تێروتەسەلەدا لەنێو هەندێ دەزگای شۆڕشدا هەرایان نایەوە. یەکەم من گوتارێکم نووسیبوو بەناوی (ڕقی پێویست و پیرۆز) لە بارەی چۆنێتی پەیوەندی نێوان کورد و عەرەب لە عێراقدا و ئەرکی لێکدانەوە و بەڕێوەبردنی ئەم پەیوەندییە لە بارێکی وەکو ئێستادا... هەندێ لە برادەرانی مەکتەبی سیاسی پێیان وابوو ئەم جۆرە نووسینە پێچەوانەی سیاسەت و ڕێبازی شۆڕشە و من دەبێ لەسەر ئەوە محاکەمە بکرێم و سزا بدرێم. دووەم (ڕەئوف بێگەرد)ی چیرۆکنووس چیرۆکێکی نووسیبوو کە گوایا نیشانەی بەزین و کۆڵدانی تێدایە، ڕەئوف گیرا و خرایە گرتووخانەی شۆڕش لە خەلان، من کەس خۆی تێنەگەیاندبووم بەڵام لە خۆم دەترسام چووم بۆ لای سەرۆک بارزانی و گوتارەکەی خۆمم بۆ خوێندەوە کە زۆری بەدڵ بوو گوتی خۆ منیش هەر وا بیر دەکەمەوە بەڵام نایڵێم، پاشتر هاتمە مەکتەبی سیاسی و داوام کرد بێگەرد بەرەڵڵا بکرێ یا منیش بگرن، بڕیاری بەرەڵڵاکردنی ئەویش دەرچوو و پاش بیست ڕۆژ بەندی لە خەلان ڕزگاری بوو.

***

لێکدان بوو بەڕاست و لە هەموو بەرەکاندا شەڕی گەرم دامەزرا، فڕۆکەکانی ڕژێمی بەغدا بەشێوەییێکی دڕندانە کەوتنە قەلاچۆی شار و ئاوایییەکانی کوردستان کە لە هەموویان جەرگبڕتر بۆمبارانی شاری (قەڵادزە) بوو، لەبەر ئەوەی بەشی زۆری خوێندکار و مامۆستاکانی زانکۆی سلێمانی شاریان بەجێ هێشتبوو لە شاری قەڵادزێ کۆببوونەوە، بیر لەوە کرایەوە کە ئەم شارە بێ چەک بێت و ببێتە مەڵبەندی زانکۆ و خوێندکاری، بەعسی خوێنخۆریش کە ئەمەی زانی بۆ ئەوەی دەستێکی پڕ لە ئێش لە گەلی کورد بوەشێنێ ڕۆژی

١٩٧٤/٤/٢٤ فڕۆکەکانیان لە بۆمبای ناپاڵم و سووتێنەر ئاخنی و هاتنە سەر شاری قەڵادزێی پڕ لە ڕۆشنبیر و دوکتۆر و خوێندکاری لاو، بەهەوەسی خۆیان نزم بوونەوە و شەلم کوێرم ناپارێزم باری بۆمباکانیان هەڵڕشت و چییان لە دەست هات لە ڕووخاندن و ئاگر تێبەردان کردیان و کوشتارگاییێکی چڕ و ئاسانیان نایەوە، تەنانەت پاش بۆمباکان بەشەست تیریش هەرچی جوولەییێکیان بینی دایانپەڵۆسی، زیاتر لە سەد و بیست کەسیان کوشت کە بریتی بوون لە مامۆستا و خوێندکار و ژن و منداڵی شار، دوای چەند ڕۆژ هەمان کردەوەی ناپیاوانە و دڕندانەیان لەگەڵ شارە ڕازاوەکەی (هەڵەبجە)دا کرد و ئەوێشیان شەلاڵی خوێن کرد.

***

تەواوی گوند و ئاوایییەکانی ناوچە ڕزگارکراوەکان ئامانجی بۆمبای بەعسی بوون و دەستیان لێ نەدەپارێزرا، بەتایبەتی گەلاڵە و چۆمان کە شوێنی ڕادیۆ و چاپخانە بوو و بەدڵی شۆڕش دەزانرا زیاتر دەکرایە نیشانە، بۆیە دەست کرا بەچۆڵکردنیان و بڵاوە پێکرانی ژن و منداڵ، دوکتۆر مەحموود وای بەباش زانی بچینە گوندی (خۆشکان) کە چوار پێنج کیلۆمەتر لەولای چۆمانەوەیە، ئەو ماڵەکەی خۆی بردە خانووی نەخۆشخانە چۆڵەکە و منیش خانووێکم پەیدا کرد، ژن و منداڵمان لەوێ دابین کرد و خۆمان بەڕۆژ دەهاتینەوە سەر ئیشەکانمان.

پاشتر شۆڕش فەرمانی دا بەئاوابوونی ماڵ و خێزان بۆ دیوی ئێران تا لەو شوێنانە نیشتەجێ بکرێن کە دەوڵەتی ئێران پێشتر بۆ پەنابەرانی کوردی عێراق دیاری کردووە.

٥١- بەپەنابەری لە کوردستانی ئێراندا

لە سەرەتای بەهاردا بەهۆی پەلامارە پەیتا پەیتاکانی فڕۆکەی دوژمن، ماوەی حەوانەی ژن و منداڵ لەو نێوەدا نەما، دوکتۆر مەحموود ماڵەکەی بارکرد و چوو بۆ (نەغەدە)ی دیوی ئێران، منیش زۆر بەشەڕەشەق توانیم پیکابێک پەیدا بکەم، منداڵەکان و بەشێک لە کەلوپەلی پێویستی نێوماڵم لێ بارکرد و هاتینە سەر سنووری (شیوەڕەش).

لێرەدا قیامەتێکم هاتە بەرچاو، بەدرێژایی پتر لە کیلۆمەترێک لەمبەر و لەوبەری جادە، ژن و منداڵ و شڕوشیواڵی خەڵک هەڵڕژابوو، ئافرەت و ساواکان هەندێک لەبەر هەتاو لێی ڕاکشابوون و هەندێک بەپەڕۆ و جامانە نیمچە سێبەرێکیان بۆ بچووکەکانیان پێکەوە نابوو، ڕێچکەی وەکو شارەمێروو لە هاتوچۆی چەمەکەدا بوون بۆ ئاوهێنان و دەست بەئاوگەیاندن، بەڵام کەس بیری لەوە نەدەکردەوە بستێک بجوولێت و بچێتە ژێر سێبەری

دارەکانی گوێ چەم، نەوەکو جێگاکەی بگیرێت و فریای زوو دەربازبوون نەکەوێت. سەربازی عەجەمیش پێشی گرتبوون و نەیدەهێشت بچنە پێش، دەیانگوت هێشتا دەستوورمان بۆ نەهاتووە. نوێنەرانی شۆڕش بۆ لای سنوورەوانانی عەجەم شەمسەدین مفتی کە تا ئێستا باڵوێزی شۆڕش بووە لە تاران و (ئەحمەد حاجی ناوی بارزانی) کە بڕواپێکراوی ڕاپەڕاندنی کاروباری سەرسنوور بوو، چەند جارێک چوونە خانە و هاتنەوە، بەڵام وا دیاربوو هیچیان پێ نەکرابوو. هەندێ لەو خێزانە کلۆڵانەی سەر سنوور نزیکی یەک هەفتە بوو لەوێ کەوتبوون و ڕێگا نەدەدران.

نیوەڕۆ برسێتی ناچاری کردین پیکابی کەلوپەل بەجێ بهێڵین و بەپێ بگەڕێینەوە گوندی شیوەڕەش، لە ماڵی (حاجی عەولا) نانمان خوارد و حەساینەوە، پاشان بەپێ هاتینەوە سەر سنوور، بەڵام من بڕیارم دا شتەکانم بگەڕێنمە دواوە بۆ چۆمان و دنیاش کاول ببێ لەم سنوورە نەحلەتییە ئاوا نەبم. برادەران پێشیان گرتم و گوتیان چۆمان کاول دەکرێ و جگە لە پێشمەرگەی بەرگری کەسی لێ نامێنێ.

شێوانێکی درەنگ کە تاریک داهات ڕێگا دراین، کاروانی بێ پسانەوەی لۆری و جێب و پیکاب جەلەیان بەست و لە هێڵە درۆزنانەکەی سنوور ئاوابوون، گەیشتینە شارۆچکەی خانە (پیرانشار)، هەندێ ماڵ مانەوە و هەندێکمان ڕێگای (شنۆ)مان گرتەبەر و هاتین، لە دەرەوەی شار دیسان ژاندارمی عەجەم پێشیان گرتین و گوتیان ناهێڵین بڕۆن تا لیستەی ناوەکانمان بۆ دێت و دەزانین کێ دەتوانێ بچێت بۆ شنۆ. نزیکەی نیو سەعات گیرمان خوارد، من کە لە پێشەوە بووم تەواو جاڕز بووبووم، بەچەند ماڵێکی دوای خۆمم گوت من ڕاناوەستم و دەڕۆم، کێ دێت با شوێنم کەوێ... پێنج ماڵ پەسندیان کرد و کاتێ شوفێرەکەمان پێی پێوەنا، ئەوانیش شوێنمان کەوتن، گوێمان لە زیقەزیق و ڕاوەستەی ژاندارمەکان بوو لە دواوە، بەڵام ئێمە بۆی دەرچووین، بەسەعاتێک گەیشتینە نێو شاری شنۆ، برسیمان بوو، لەبەر چاخانەییێک دابەزین بەڵام لە چا بەولاوە هیچ جۆرە خواردنێک نەبوو، ناچار ویستمان سواربینەوە و بچینە ئۆردووگای (نەڵیوان) کە شوێنێکە چادری لێ هەڵدراوە بۆ پەنابەرەکان، پیاوێک هاتە پێشمان و گوتی: «من کوردم و خەڵکی ئەم شارەم ماڵم هەیە، فەرموون با بچینە ماڵەکەی من، خواردنێک بخۆن و بحەسێنەوە و بەیانیش ئارەزووی خۆتانە». ترومبێلەکەمان بردە بەر ماڵی ئەو برا کوردە (وەستا محەمەد مەجید بەننا)، گوتم با شتەکان هەر لەنێو ترومبیلەکەدابێ تا بەیانی دەڕۆین بۆ ئۆردووگا، ئەو شەوە لەو ماڵە ماینەوە، بەیانی کە هەستام دەبینم کەلوپەلەکانمان لە حەوشە لەسەر یەک داندراون و شوفێرەکە پیکابی بردووە و ڕۆیشتووە، وەستا محەمەد گوتی: «من پێم

گوت بڕوا، چونکو من ئەم خانووەم هەیە کە ئەم ژوورەیان زیادە، ئێوە لە ئۆردووگا ناحەسێنەوە، باشتر وایە لێرە بمێننەوە و تا پێکەوەبین ماڵ ماڵی خۆتانە».

نزیکەی شەش مانگ لە ماڵی ئەو برا کوردە دڵسۆزەماینەوە بێ ئەوەی کرێمان لێ وەربگرێت و زۆریشی خزمەت کردین. لە هەمووی خۆشتر ئەو ماڵە لە قەراخ شار بوو و بەتەنیشت باخێکی گەورەوە بوو کە هەموو جۆرە داری میوەی تێدابوو، باخەوانەکە لە بن دار گوێزەکاندا جێگای دانیشتنێکی بۆ خۆش کردبووین کە بەڕۆژ تا ئێوارە لێی دەماینەوە و هەتا بڵێی شوێنێکی خۆش و دڵگر بوو. بە سێ چوار ڕۆژ جارێک دەهاتمەوە ئەمدیو سەرم لە بنکەی یەکێتی نووسەران دەدا کە لە نێو باخەکانی (ڕایەت)دا کەپریان کردبوو و (هەردی)ی شاعیر و سمکۆی کوڕم بۆی تەرخان کرابوون. هەندێ جاریش دەچوومە دەزگای ڕاگەیاندن لە (ئازادی)ی نێوان دەربەند و زینوێ، چاوم بەدارا تۆفیق و دوکتۆر کەمال مەزهەر و برادەرە نووسەرەکانی ڕادیۆ دەکەوت و ئێوارە لەگەڵ (هەژار)ا دەگەڕاینەوە، ئەو دەچووە مەهاباد و منیش دەهاتمەوە شاری شنۆ.

جارێکیان لەم هاتوچۆیەمدا تووشی ڕووداوێک هاتم بۆ ئەوە دەشێ بینووسم:

کاتی هاتنەوەمان بۆ دیوی ئێران، بەترومبێلی خۆمان تا (خانە) دەهاتین و لێرەوە سواری پاسی ئێرانی دەبووین بۆ شوێنی مەبەستمان، ڕۆژێک سواری پاسێکی سی کەسی بووم کە هەموویان پێشمەرگە و پەنابەر بوون، پاس کەوتە ڕێ و کاتێ لە سوپاگەی (جەڵدیان) تێپەڕی، لە جیاتی ڕێگای شنۆ بەرەو نەغەدە ملی نا، بەشوفێرەکەم گوت ئێمە بۆ شنۆ دەچین ناچینە نەغەدە، کابرا بەبزەیێکی کەمتەرخەمییەوە گوتی گوێ مەدەیە من لە نەغەدەوە دەتانبەم بۆ شنۆ، ئەم قسەیەم بەلاوە سەیربوو، لە خەڵکەکەم پرسی ئێوە بۆ کوێ دەچن؟ لە تێکڕایی ٢٨ کەس تەنیا چواریان بۆ نەغەدە دەچوون و ٢٤ کەس مەبەستیان شنۆ بوو، چووم لە دواوە پشت ملی شوفێرەکەم گرت و گوتم بگەڕێوە بۆ ڕێگای شنۆ، چەند لاوێکیش هاتن نیازی داپەڵۆسینی کابرایان هەبوو نەمهێشت، شوفێر دەپاڕایەوە و دەیگوت من لە خانە پۆستەی دایرەم وەرگرتووە دەبێ ئەمڕۆ بیگەیێنمەوە نەغەدە، هەروەها تایەکانیشم چرووک و ساوون بەکەلکی ڕێگای شنۆ نایەن، وەرن لە نەغەدە خۆم ترومبێلتان بۆ دەگرم بچنەوە شنۆ. گوتم تۆ لە خانە ئێمەت بەناوی شنۆوە سوار کردووە و ناچاری بمانبەیت.

کابرا گەڕایەوە هات لەبەر دەرگای سوپاگەی جەڵدیان ڕاوەستا و ڕایکردە ژوورەوە سێ پلێتەیێکی سەربازی لەگەڵ خۆی هێنا کە بەلووت بەرزییەوە تێی خوڕین و بەفارسی گوتی ئەم پاسە پۆستەی دەوڵەتی پێیە و دەبێ ئێوارە بگاتە نەغەدە، کێ دەچێ با سواربێ و

ئەوەی ناچی لێرە دەمێنێتەوە!. منیش بەفارسی پێم گوت ئەم کابرایە پارەی شنۆی لە ئێمە وەرگرتووە و ناچارە بمانباتە شنۆ، ئێمە هەقمان بەسەر پۆستەوە نییە. خۆش ئەوە بوو هەموو نەفەرەکان کە زۆربەیان بادینی بوون هاتن لە پشتمەوە ڕاوەستان و خۆیان بۆ لێکدان ئامادە کردبوو، کاتێ سێ پلێتە زانی هەڕەشە پارە ناکا کەوتە قسەی خۆش بەڵام ئێمە سوور بووین کە دەبێ بمانباتە شنۆ.

شوفێر و سێ پلێتە گەڕانەوە نێو سوپاگا و پاشتر ئینزیباتێک و دوو سەرباز هاتن. گوتیان کێ لێپرسراوە بابێتە لای ئەفسەر لە ژوورەوە، من هاتمە پێشەوە بچم کەچی هەموو خەڵکەکە دوام کەوتن دەیانگوت ناهێڵین بەتەنیا بڕۆی، پێم گوتن جێی مەترسی نییە و دێمەوە، چووم بۆ لای ئەفسەر -چونکو پاش نیوەڕۆ بوو، دەوام نەمابوو-، ئەویش ویستی بەشێوەی هەڕەشە قسە بکا بەڵام تێم گەیاند کارەکە چۆنە و گوتم ئەم کابرایە ناچارە بمانگەیێنێتە شنۆ. ئەفسەر بەشوفێرەکەی گوت من هەقم نییە بڕۆ خۆت لەگەڵیان پێک وەرە.

من و شوفێر هاتینەوە لای پاسەکە، کابرا گوتی کەواتە ناچارم هەر چوار تایەی پاسەکە بەرمە خانە لەوێ پینەیان بکەم و بیانهێنمەوە جا بڕۆین بۆ شنۆ. ئەمەم بەبرادەرەکان گوت، گوتیان ئێستا ڕەمەزانە و ئێمە هەموومان بەڕۆژووین، دەتوانین لێرە چاوەڕوان بین تا دێتەوە. شوفێر تایەکانی دەرهێنا و بردنی بۆ خانە، سێ سەعاتێکی پێ چوو تا هاتەوە، تایەی بەستەوە و سواربووین بەرەو شنۆ.

شوفێر کە ئازربایجانی بوو یەکێکی هێنابوو لە تەنیشت خۆیەوە سواری کردبوو، بەدەم ڕێگاوە قسەیان دەکرد و پێیان وانەبوو کەس لە ئێمە ئازەری بزانێ، هەواڵی شوفێر گوتی «برام تۆ ئەمانە ناناسی بۆیە پێت سەیرە سێ چوار سەعات لێرە بمێننەوە هەر بۆ ئەوەی قسەیان سەر بگرێ، من جارێکیان ئاگام لێ بوو، دوو گوند ژن بەژنیان کردبوو، هەر گوندە بووکی خۆی سوار کرد و هاتن لەسەر ڕووبارێک گەیشتنە یەک، هەر لایە دەیویست بووکی خۆی پێشتر بپەڕێنێتەوە جا بیانگۆڕنەوە، لەسەر ئەوە لێیان بوو بەشەڕ و بەخەنجەر پەلاماری یەکتریان دا ژمارەیێکیان لێکتر کوشت!» من کە لە پشت سەریانەوە بووم بەئازەری لێم پرسین «ئایا ئێوە شیعەن؟» هەردووکیان گوتیان: «بەڵێ »، گوتم: «ئایا دەزانن ئەو کاتەی ئیمامی حوسێن لە حیجازەوە هات بۆ عیراق تا بچێتە شاری کوفە و سوپا پێکەوە بنێ و بەگژ لەشکری یەزید کوڕی مەعاویەدا بچێ کە دەسەڵاتی داگیرکردووە، هەموو کاروانەکەی بەژن و منداڵەوە نەدەگەیشتە هەشتا کەس، لەشکری یەزیدیش بەهەزاران شەڕکەرەوە لەوبەر ڕووباری فورات پێشیان پێ گرت و گوتیان ئەگەر

نەگەڕێیتەوە بۆ ئەو جێیەی لێی هاتووی هەمووتان دەکوژین، ئیمامی حوسێن گوتی من دوای ئامانجێکی ڕەوا کەوتووم و بشکوژرێم ناگەڕێمەوە... ئاکامەکەی ئەوەبوو خۆی و خێزان و کەسوکاری، جگە لە کچێک و منداڵێک، تێکڕا قەڵاچۆ کران! داخوا پێتان وایە ئیمامیش کەللەڕەقی کردووە و خۆی لە خۆڕا بەکوشتن داوە؟. ڕاستە ئێمە لێرە سێ چوار سەعات دواکەوتین، بەڵام قسە هەقەکەی خۆمانمان بردە سەر».

٥٢- مەهابادی نەبەز

هەتا دوای هاوین لە شنۆ مامەوە بەڵام مانەوەی زستانم ناخۆش بوو، چووم لە مەهاباد خانووێکم لە گەڕەکی (سێ ئاشان) گرت کە نزیک بوو لە خانووەکەی خۆمان، ئەوەی ڕۆژانی منداڵیم تێدا ڕابواردووە و بەتەنیشتییەوە خانووی (خات سەلمە)ی دایکی حوسێن حوزنی خوالێخۆشبوو هەبوو کە ئەمڕۆ هەردووکیان نەماون و لە شوێنیان ئوتێلێک قوت کراوەتەوە. گۆڕستانی (چاکەچکۆلە) کە لەبەردەمی ماڵەکەماندابوو ڕۆژانی بەهار تۆپێن و هەلوکێنمان لێ دەکرد، کراوە بەباخچە و پەیکەرێکی زل و ڕەزا قورسی شای ئێرانی لێ چەقاوە. ئەو گۆڕستانی (مەلا جامی)یەی لە گردی سێ ئاشانەوە تا (کانی مام قەمبەران) بناری کێوی (داشامەجید)ی داپۆشیبوو و گڵکۆی هەزاران باپیر و کەسوکاری خەڵکی شاری تێدابوو سەروبن کراوە و ئێسک و پرووسکی ئەو هەزاران خۆشەویستانەی شار، نازانم فڕێ دراونە کوێ و جێگاکەیان کراوە بەخانوو.

ئەوەی لە سەردەمی منداڵیمەوە بیرم ماوە: کۆمەڵە گۆڕێک لە جنوبی گۆڕستانەکەدا هەبوو کە وارشیان بۆ کرابوو و کێلەکانیان گەورە و لە بەردی مەڕمەڕی ڕوون تاشرابوون، بەخەتێکی هێجگار جوانی فارسی شیعر و ناوی مردووەکانیان لێ هەڵکەندرابوو، ناوەکانم لە بیر نەماون. بەڵام ئەوەم لەبیرە کە ئەو هونەرمەندە خۆشنووسە لە داوێنیانەوە نووسیبووی (کتبە... نؤادەء کریمخان زند)، واتا... نەوەی کەریم خانی زەند ئەمەی نووسیوە، ئەم کێلە جوانانە بەجۆرێ هۆشی ساوای منیان ڕاکێشابوو کە لە هەر دەرفەتێکدا خۆم دەگەیاندێ و بەدیاریانەوە ڕادەوەستام و دەمخوێندنەوە.

چووم بۆ دیداری ئارامگەی پێشەوای شەهید (قازی محەمەد) و هاوڕێکانی، دیم کە سێ گۆڕی سادە و ئاسایی بێ هیچ ناوونیشانێک کەوتوونەتە نێوان چەند خانووی بەرز و بەجۆرێ لاپەڕ و لە سەرنج بەدوورن کە پاش بەدواداگەڕانیش بەزەحمەت دەدۆزرێنەوە.

***

دیمەنی شار لە چاو جاران گۆڕاوە، چەند شەقامێکی نوێ و هەندێ خانووی تازەی لێ

پەیدا بووە، گەلێک لە جاران فراوانتر بووە و تەنیوەتەوە، لە چەمی (یەرغو)ەوە تا عەلیابات و نزیکی پشت تەپ بەرەو خوار، لە (خەزایی)شەوە تا سەیداوای خۆرهەڵات، خانووی نارێک و بێ سەروبەر پاڵیان پێکەوە داوە، پردێکی نالەبار لەبەر چوارچراوە بۆ نێو باخەکان دروست کراوە و پردی سووری بەناوبانگ، یادگاری بداخ سوڵتان تێکدراوە و کراوە بەبەنداو، مزگەوتی سووریش شێوەی جارانی گۆڕاوە و بەمەبەستی فراوانکردن، لەجێی حوجرەکانی سەر دەرگا ژوورێکی گەورەی نوێژکردن پێکەوەنراوە... بەکورتی مەهابادی ئەمڕۆ تام و بۆنی سابڵاخەکەی جارانی نییە.

ڕێکەوتێکی سەیر ئەوەیە کە من دوای ئەوە ساڵی **١٩٣٢** ماڵاواییم لە شارە دیل و کەساسەکەم کرد و ڕووم کردە ڕەواندز، ئەمە جاری سێیەمە دەیبینمەوە و بەسەر شەقامەکانیدا دەگەڕێم و نێوانی هەرسێک ماڵاوایی و هاتنەوەم چواردە ساڵی خایاندووە یەکەم جار پاش چواردە ساڵ دووری، لە ساڵی **١٩٤٦**دا هاتمەوە کە کۆماری کوردستان دامەزرابوو و ئاڵای کوردستانی سەربەخۆ بەسەر شاردا دەشەکایەوە، کەچی ساڵێکم تەواو نەکرد لێم تێکچوو و بەناچاری شارەکەم بەجێهێشت.

جاری دووەم ساڵی **١٩٦٠** بوو کە بەدیلی و دەست بەستراوی لە عێراقەوە درامە دەستی ساواکی ئێران و لە کرماشانەوە هێنایانمەوە مەهاباد، ئەو جارەش دوو مانگ زیاتر لە زیندانی ساواکدا مامەوە و یەک دوو جارێک بەسەر شەقامەکانیدا گێڕایانم.

جاری سێیەم ئەمساڵ واتا **١٩٧٤**ە کە سەربازێکی تێشکاوی چەک فڕێدراوم و بەناوی پەنابەرێکی کوردستانی ئەودیو، وەکو ئاوەکی پێیدا دەگەڕێم و چاوی خەفەت بەچوار لادا دەگێڕم.

مەهاباد گەلێک ماڵە کوردی ئەودیوی تێ هاتبوو، بینینی پێشمەرگە لەسەر شەقامەکان دیمەنێکی ئاسایی بوو، من نەمدەویست یادی کۆن زیندوو بکەمەوە یا خۆم بخەمەوە بیر ناسیاوە کۆنەکانم، چونکو وام هەست دەکرد کە لەژێر چاودێری دام و دوور نییە تووشی سەرئێشە ببم، بۆیە تەنیا دوو جێگام بۆ هاتوچۆ و دانیشتن ڕەچاو کردبوو، دەرمانخانەی مەرکەزی کە برادەر و هاوڕێی دێرینەم (سەید محەمەد ئەیوبیان) و براکەی بەڕێوەیان دەبرد، لەگەڵ دوکانی کاک (متەللیبی شێخ محەمەدی) کە لە سەردەمی کۆماردا وەستای مەکینەکانی چاپخانە بوو.

دەرمانخانەی مەرکەزی جێگاییێکی خاوەن ڕێز و بەرچاو بوو، گەلێک لە پیاوانی سەردەمی کۆمار و کەسانی پیاوماقووڵ دەهاتن و لێی دادەنیشتن و لە هەموو بابەتێکەوە دەدوان، دانیشتنی ئێرە یارمەتی ناسینەوە و زیندووکردنەوەی برادەرایەتی گەلێک لەو

کەسانەی دام کە لە شوێنەکانی دیکە بۆم هەڵنەدەسووڕا، لەوانە (شێخ عیزەدین) ئیمام جومعەی مەهاباد بوو کە ساڵی ١٩٤٨ کاتی دەربەدەریم لە گوندی (کانی ڕەش)ی بۆکان یەکترمان ناسیبوو ئەو کاتە کە تازە کۆماری کوردستان تێکچووبوو و کەم کەس دەیوێرا ناوی کوردایەتی بێنێ، ئێمە دوو بەدوو لە حوجرەی مزگەوتا یادی ڕابردوومان دەکردەوە و نەخشەی پاشەڕۆژمان دەکێشا. ئەمڕۆش لە پاش تێپەڕینی بیست و حەوت ساڵ و چەندین کارەسات و قەومانی پڕ لە ژان یەکترمان دیوەتەوە و لاپەڕەکانی ساڵانی تێپەڕیو هەڵدەدەینەوە و یادە تاڵ و شیرینەکان تازە دەکەینەوە.

٥٣- نسکۆ

باری شەڕ لە هەموو بەرەکاندا بەبەرژەوەندی شۆڕش و دژی دوژمن دەڕۆیی، ڕۆژ نەبوو زیانی زۆری لێ نەدرێ و کەلەبەری تێ نەکەوێ، پێشمەرگە چەندی بلێی ورەی بەرزبوو و ئاسۆی هیوای گەل ڕوون و دیاربوو، شۆڕش پارەی چاکی هەبوو، چەکی سووکی پارتیزانیشی زۆر بوو، تاکە ئومێدی دوژمن هاتبووە سەر فڕۆکە بۆمباهاوێژەکانی کە لە چەند شوێنێکا زیانی زۆری لە جەماوەری بێ چەک دابوو.

ڕۆژ بەڕۆژ سوپای عێراق پتر کەنەفت دەبوو و هێزی لەبەر دەبڕا، وای لێ هاتبوو سەر بەکۆشی دوژمنیشدا بکا بۆ دۆزینەوەی چارەی خۆ ڕزگارکردن.

ئەوە بوو شای ئێران و نوێنەری حزبی بەعسی عێراق لە وڵاتی جەزائیر یەکتریان بینی و ڕژێمی بەغدا ئامادەیی خۆی بۆ هەموو داخوازییەکانی ئێران دەربڕی، ئێرانیش کە مەبەستی سەرەکی لە پشتگیری و یارمەتی شۆڕشی کورد تەنیا بەدیهێنانی مەبەستە سیاسییەکانی خۆی و سەر پێدانەواندنی بەغدا بوو، بێ ئەوەی گوێ بداتە ئاوات و ئامانجی گەلی کورد کە ئەو هەموو خوێنەی لە پێناودا ڕژاوە، ڕۆژی ١٩٧٥/٣/٦ دەستی خستە نێودەستی عێراق و پێی لەسەر ملی شۆڕشی کورد دانا.

پاش بڕانەوەی شەڕ، هەر شەڕێک بێ، لایەنی دۆڕاو تووشی گەلێک کلۆڵی و مەینەتی و ماڵوێرانی وا دەبێ کە ماوەیێکی گەرەکە تا هەناسەی دێتەوە بەر و دەتوانێ برینەکانی سارێژ بکات و تەقەلای هەستانەوە سەرپێ بدات...

٥٤- دوا کۆڕی سەرۆک بارزانی

بەشێک لە کاربەدەستانی شۆڕش، دوای نسکۆ گەڕانەوە بۆ عێراق، ئەوەی مابوونەوە ماڵیان لە مەهاباد و شنۆ و نەغەدە بوو، خەڵک و پێشمەرگەکانیش لەو ئۆردووگایانە

خزێنران کە دەوڵەتی ئێران پێشتر بۆی دانابوون لە شوێنەکانی سەر سنوور، واتا لە (ورمێ)وە تا دەگاتە (ئیلام و ئەهواز). ماڵی سەرۆک بارزانی لە نەغەدە بوو، جار جار دەچوومە نەغەدە لەگەڵ دوکتۆرا پیاسەمان دەکرد، ئەو پێی وابوو کە ئێمە هەموو شتێکمان لە دەست داوە و کێشەی کورد بەم زووانە خۆی ناگرێتەوە، ئەو بەتەمابوو بچێتە وڵاتێکی ئەورووپایی و بەمنیشی دەگوت کە بەپەنابەری بڕۆم بۆ ڕۆژاوا و لە قوژبنێک خەریکی نووسینی ئەدەبی بم و بەرهەمەکانم لەسەر یەک دانێم تا بێتە سامانێکی پاشەکەوت و بمێنێ بۆ ئەو ڕۆژەی -ئەگەر- دەرووێکمان لێ کرایەوە، سوودی لێ وەربگیرێ.

***

ڕۆژێک ئاگادار کرام کە بچمە نەغەدە بۆ کۆبوونەوەیێکی گشتی. کە چووم دیتم ڕەشماڵێکی درێژ هەڵدراوە و زۆربەی مامۆستا و لێپرسراوانی شۆڕش لەوێن، گوتیان سەرۆک بارزانی دێت و لەمەڕ باری ئەمڕۆمان دەدوێ، کاتێ بارزانی هات لە نزیک دەرگاوە دانیشت و کەوتە قسە، پوختەی گوتەکانی هێجگار سەرنجڕاکێش بوون، گوتی دەزانم زۆرتان ناڕەحەتن و هەندێک نائومێدن، بەڵام دڵنیابن هەتا سێ مانگی دی - لەوانەیە نەشگاتە سێ مانگ- باری شۆڕش دەگەڕێتەوە ئەو ڕۆژەی لەوپەڕی گەشە و بەرزیدابوو، لەوانەیە شتی وا ببینن کە خەونتان پێوە دیوە!

٥٥- چوونم بۆ تاران

بڕیارێک لە دەوڵەتی ئێرانەوە دەرچوو کە ئەو کوردە پەنابەرە عێراقییانەی ماڵیان لە شارەکانە، خۆیان سازکەن دەنێردرێن بۆ شارەکانی دوور لە سنوور، ڕۆژێک کۆیان کردینەوە و ناو خوێندرایەوە، من داندرابووم بۆ شاری (ساری) کە لە باکوری ئێران و ڕۆخی دەریای خەزەرە، من گوتم ناچم، ئەگەر لێم نەگەڕێن لێرە دانیشم دەگەڕێمەوە بۆ عێراق.

جگە لە من کەسانی دیکەش هەبوون داوای گەڕانەوەی عێراقیان دەکرد، بۆیە پێیان ڕاگەیاندین کە ڕابوەستین تا پرس بەتاران دەکەن. لەم ماوەی چاوەڕوانییەدا ویستم سەرێکی تاران بدەم و چووم.

لە تاران کەسی وام نەدی هەواڵی چۆنێتی گەڕانەوەی عێراقی لێ بپرسم، دارا تۆفیق و دکتۆر کەمال مەزهەر گەڕابوونەوە، دوکتۆر مەحموود بۆ دەرەوە ڕۆیشتبوو، هەژار ماڵەکەی خۆی بردبووە (کەرەج) لە نزیک ماڵی مەلا مستەفا نیشتەجێ بووبوو، بووم بەمیوانی (مەلا جەمیل ڕۆژبەیانی) کە نزیکەی دە ساڵ بوو لە تاران لە دەزگای ڕاگەیاندنی ئێران کاری دەکرد و سێ ڕۆژ میوانی بووم.

وام بەباش زانی سەرێک لە باڵوێزخانەی عێراق بدەم تا لە بارەی گەڕانەوەم ڕایان وەربگرم. لەوێ باڵوێز (مەدحەت ئیبراهیم جومعە)م دی کە پێشتر یەکترمان دەناسی، نیوەڕۆ پێکەوە بووین، ئەو دەیویست دڵنیام بکات کە گەڕانەوەم هیچ کۆسپەی نابێتەوە بەر و یەکسەر دەچمە ئەو شوێنەی دەمەوێ، نە لێپرسینەوە هەیە و نە دوورخرانەوە. بۆ سەلماندنی قسەکەی وێنەیێکی ئەو بەیانەی دامێ کە سەددام حوسێن جێگری سەرەک کۆمار بەدەسنووس و ئیمزای خۆی پەیمان دەدا کە (هەر کوردێک بگەڕێتەوە هیچ جۆرە لێپرسینەوەی لەگەڵدا ناکرێ و ڕاستەوخۆ دەچێتەوە جێگا و سەر ئیشەکەی خۆی)، هەروەها گوتی کە دارا تۆفیق و دکتۆر کەمال مەزهەریش هاتوونەتە لای و چی بەمن دەڵێ بەوانیشی گوتووە و بەدڵنیایی گەڕاونەتەوە، تۆیش ئامادەبە بەفڕۆکە دەتنێرینەوە.

سوپاسی باڵوێزم کرد و گوتم بەفڕۆکە ناچمەوە چونکو ماڵم لە مەهابادە و دەمەوێ لەگەڵ هاوڕێکانمدا بگەڕێمەوە.

***

مەلا جەمیل ڕۆژنامەیێکی لوبنانی دامێ کە وا بزانم (الأيام) بوو، ئەو ڕۆژنامەیە دوو گوتاری ڕۆژنامەنووسی ناوداری عەرەب (محەمەد حەسەنێن هەیکەل)ی میسری تێدابوو، یەکەمیان لەمەڕ دیداری لەگەڵ سەرۆک بارزانی لە تاران و دووەم چاوپێکەوتنی شا و دوانیان لەسەر کێشە و شۆڕشی گەلی کورد لە عێراقدا.

هەیکەل لەگەڵ شای پەهلەوی دەکەوێتە مشتومڕ لەسەر ناوی کەنداو کە سەدان ساڵە بەکەنداوی فارسی ناسراوە ئەمڕۆ عەرەبەکان ناویان گۆڕیوە بەکەنداوی عەرەب و هەر یەکە ڕای خۆیان دەردەبڕن، ئەمجا هەیکەل دەڵێ: «خاوەن شکۆ. دنیا دەزانێ کە شۆڕشی گەلی کورد لە عێراقدا، پار گەیشتبووە قۆناخێکی نوێ و بەیارمەتی ئێوە وای تەنگ بەعێراق هەڵچنیبوو کە ئامادە بووبوو سەر بۆ داخوازییەکانیان دانەوێنێ، کەچی لەناکاو ئێوە لەگەڵ بەغدا ڕێککەوتن و بەپەنجەیێک شۆڕشی کوردتان وەستاند و نەتان هێشت ئەو هەموو تەقەلا گەورەیە بگاتە ئاکام، هۆی ئەم بیرگۆڕینەتان چی بوو؟

شا دەڵێ: چونکو دەرکەوت کە درێژەکێشانی ئەم شەڕە جگە لە زیانی زۆرتر و خوێنڕژانی پتر ئاکامێکی نییە.

هەیکەل دەپرسێ: بەڵام وا زاندرابوو کە ئەم یارمەتیدانەی ئێوە درێژەی دەبێ تا کوردەکان بەئاوات دەگەن و ئەمە بەڵێنێکە و ئێوە داوتانە.

وەڵامی شا: هەرگیز شتی وا نەبووە و نابێ، چۆن من بیر لەوە دەکەمەوە یا ڕازی دەبم

کورد لە هیچ شوێنێکدا سەربەخۆبن، لە کاتێکدا کەمایەتییێکی گەورەی کورد لە چوارچێوەی ئێراندا دەژین؟

ڕۆژنامەی (کەیهان)ی ئێران دەقی ئەم دیدارەی شا و هەیکەلی لە ڕۆژنامە لوبنانییەکەوە وەرگێڕابوو و بڵاوی کردەوە، بەڵام پاش دوو ڕۆژ ناچار کرا پاشگەز بێتەوە و بنووسێ کە شا وای نەگوتووە و هەیکەل خراپ تێگەیشتووە، چونکو کورد لە ئێراندا کەمایەتی نین و تەواوی دانیشتوانی ئێران ئارین و هەموو یەک نەتەوەن.

٥٦- گەڕانەوە بۆ عێراق

لە سەرەتای مانگی تشرینی یەکەمی ١٩٧٥دا ئەو کەسانە ئاگادارکران کە دەیانویست بگەڕێنەوە عێراق، سەر لە سازمانی (ساواک)ی مەهاباد بدەن، منیش چووم. لە ژوورێکی گەورەدا کابرای بەرپرسی عێراقییەکان (هوشمەند زادە) لەگەڵ تەرجومانێکی کورد (سەید عەبدوڵڵای کولیجی) دانیشتبوون و پرسیاریان لەوانە دەکرد کە هاتبوون.

یەک لەوانەی پرسیاری لێ کرا (حاجی زرار) ناوێکی هەولێری بوو کە زۆر شپرزە و شڵەژاو دیاربوو وەڵامەکانی بەچاکی بۆ نەدەدرایەوە، کاتێ ناوی منداڵەکانی خۆی گوت ساواکییەکە پرسی «کوڕەکەت تەمەنی چەندە؟»، حاجی کەمێک ڕاوەستا و گوتی «بەخوا وابزانم دە دوازدە ساڵانە».

کابرای ساواکی قەڵەمەکەی دانا و ڕووی کردە تەرجومانەکە و بەفارسی گوتی «ئاغای کولیجی، ئێمە جاران ئەمانەمان بەگورگی چیا دەزانی، کەچی دەرکەوت لە ڕاستیدا ڕێویش تەواو نین، توخوا کەس هەیە تەمەنی منداڵی خۆی نەزانێ؟»

من کە لەمەوپێشتر دەرم نەخستبوو کە فارسی دەزانم چونکو نەمدەویست بخرێمە ژێر چاودێرییەوە، لێرەدا خۆم پێ نەگیرا و بەفارسی بەکابرام گوت: «ببوورە ئاغا، ئێمە نەک گورگی چیا بەڵکو شێری چیاین، بەڵام ئەو مەینەتییەی بەسەر ئەم پیاوە داهاتووە، بەسەر هەر کەسێکی دیکەدا بهاتایە، نەک تەمەنی کوڕی بەڵکو ناوی خۆیشی لەبیر دەچۆوە و ناهەقیشی نەدەبوو».

کابرای ساواکی لەم قسەیەی من و لە فارسییە ڕەوانەکەم سڵەمییەوە و بەپەلە گوتی: «تکایە ئێوە کێن؟» گوتم منیش یەکێکم لەمان، ناوم سەعید ناکامە و ڕۆژنامەنووسم. کابرا دەستی بەبیانووی پەشیمان بوونەوە کرد و گوتی: من لەگەڵ کولیجی گاڵتەم دەکرد و پێم وانەبوو کەسی وای لێیە لە قسەکانمان بگا، تکایە تووڕە نەبی.

گەڕامەوە و دەستم کرد بەهەراجکردنی کەلوپەلی نێومالّ و فرۆشتنی کتێبەکانم، کتێبی کوردی کە لە ئێراندا مەنعە و خەڵک زۆر تامەزرۆیەتی باش دەفرۆشرێ، توانیم کەمێک پارە پێکەوە بنێم کە پاش گەڕانەوە تا چارەنووسم دیار دەکا پێی بژیم. پێویستە ئەوەش بڵێم کە لەنێو گشت برادەرانی خۆمدا، تەنیا من بووم کە بۆ بەڕێچوونی خۆم ناچار بووم کتێب و شمەکی نێومالّ بفرۆشم.

ڕۆژی ٩/ ١٠/ ١٩٧٥ بەدوو سێ مالّ یەک لۆرییان داینێ تا کەلوپەلی لێ باربکەین و خۆشمان بەخێزانەوە چووینە (خانەی لاوان)، بەپێی ڕێککەوتنی خۆمان دابەش بووینە سەر پاسە ئامادەکراوەکان و سواربووین بەرەو سنووری (قەسری شیرین). ئەوەی هەرگیز بیر ناچێتەوە دیمەنی وەفا و دڵسۆزی دانیشتوانی شاری مەهاباد بوو کە لەمبەرەوبەری شەقام ڕیزیان بەستبوو و بەچەشنێکی کاریگەر هەستی دڵسۆزی خۆیانیان دەردەبڕی و مالّاواییان لێ دەکردین، زۆریان خۆیان بۆ نەدەگیرا و بەئاشکرا فرمێسکیان دەهاتە خوار، هەر پاسە و سەربازێکی چەکداریان تێدا دانابوو، ئەو پاسەی ئێمە (سەعید یەعقوبی) پارێزەر و (خدر دەباخ) ئەفسەری تۆپخانە و نەقیب (حەسەن بارزانی) و چەند کەسێکی ناسیاوی دیکە بووین.

نانی نیوەڕۆمان لە بۆکان خوارد و هاتین، شەو گەیشتینە کرماشان، لە چاخانەیێک دانیشتین، بەناڕەحەتی توانیمان نان و هێلکە پەیداکەین و دیسان سوار بووینەوە و هاتین، کەسمان شارەزای ڕێگای کرماشان - قەسرێ نەبووین، ڕێگامان لێ گۆڕا و چووینە شارێکی دیکە و هاتینەوە، هەرچۆنێک بوو گەیشتینە قەسرێ و لەوێوە هاتینە (خوسرەوی) لەسەر سنوور.

بەدرێژایی هێڵی سنوور دیواری تەلبەند ڕاکێشراوە و دەروازەیێکی زلی ئاسن لەسەر جادەی نێوان چەقاوە، لە هەردوولا خێوەت هەڵدراوە، ئێمە کە دابەزین هێشتا سێ چوار سەعات شەوی مابوو و کزەباییێکی ساردی دەهات، لەژێر خیوەتێکدا لەگەڵ دوو مالّی دیکە جێگای خۆمانمان کردەوە و لەسەر زەوی ڕەق ڕاکشاین.

بەیانی دەست کرا بەناو خوێندرانەوە، لەودیو لەژێر کەپرێکدا چەند ئەفسەرێکی عەرەب و عەجەم پێکەوە دانیشتوون، ناوەکان و ژمارەی خێزان دەنووسن. پاشان بانگ دەکرێن و لە دەروازەکەوە ئاوای دیوی عێراق دەبن و پۆلیسی عێراق لە سەربازی ئێرانیان وەردەگرێت و بەرەو خێوەتەکانی خۆیان پاڵیان پێوە دەنێ.

ئەو لۆرییانەی کەلوپەلی ماڵەکانیان هێناوە، هاتوونە دیوی عێراق کە بەدەیان لۆری درێژی لێ ڕاگیراوە و پۆلیسی عەرەب ئەو شتانە هەڵدەگرن و لەم لۆرییەوە بۆ نێو ئەو

ترێلەیەی هەڵدەدەن: وا دەبێ کە بەفرگر یا کەنتۆرێک لەم فڕێدانەدا زرمەی دێ و ئاوێنە و شووشە دەشکێ، عەرەبەکان پێدەکەنن و دەڵێن (حێل).

ئەوەی سەرنجڕاکێش بوو، سەرباز و ئەفسەرەکانی ئێران تا بەڕێکردنمان زۆر بەڕووخۆشی و ئەدەبەوە ڕەفتاریان لەگەڵ دەکردین، بەیانی نان و پەنیر و بەفراویان بەسەرا دابەش کردین و وەکو میوانێکی خۆشەویست خواحافیزییان لێ کردین، کەچی لەگەڵ پێمان دەگەیشتە ئەودیوی تەلبەندەکە، پۆلیسی عەرەب وەکو تاوانباری بەندکراو لەگەڵمان دەبزووتنەوە، پاڵیان بەژن و منداڵەوە دەنا و تێمان دەخوڕین.

***

ئەو ڕۆژەی بەپاس لە مەهابادەوە بەرەو سنوور دەهاتین، برادەرانی هاو سەفەرم (سەعید یەعقوبی) و (خدر دەباخ) و ئەوانی دی -وا بزانم بەگاڵتە- دەیانگوت: «ها مامۆستا، ئەمەیش ئاکامی شۆڕشەکەمان، ئەوا دەچینەوە بەلّام نەکەی جارێکی دی باسی شۆڕش و کوردایەتیمان بۆ بکەیت و بمانخەیتە سەر سازوفیکی ڕاپەڕین و ڕووکردنە چیا...»، منیش پێم گوتن: «برام ئێوە ماشەڵڵا گەنجن و بەبەرتانەوە ماوە نیازی شتێکتان ببێ، بەلّام من ئەوا پیرم و کەلکی سەروخوارم پێوە نەماوە تکاتان لێ دەکەم ئێوە واز لە من بێنن».

پاش ئەم قسانە بەمانگێک کە هەمووومان براینە قادسیە و بەسەر گوندەکاندا دابەش کراین، جار جار کە دەچووینە (دیوانیە) بۆ شت کڕین و یەکترمان دەبینی پێم دەگوتن «ها برام، چۆنن؟ نەکەن لەگەڵ مندا باسی شۆڕش و ڕاپەڕین بکەن، چونکو بۆ خۆمان دانیشتووین و حاڵمان خۆشە»!.

٥٧- بەرەو چۆڵی عەرەبستان

لە خێوەتەکانی عێراقدا نیوەڕۆ سەمون و خورمایان داینێ، لای ئێوارە جاڕدرا وەرن سواربن، لافاوی خەڵک ڕووی کردە ئەو ترێلە درێژانەی لەولاتر ڕاگیرابوون، بوو بەفڕان فڕان و پێشبڕکێییێک مەپرسە، من کە زۆر گورج و گۆڵ نەبووم و جگە لە (هەڵۆ)ی ساوا سێ جانتاشمان پێ بوو درەنگ ڕێ کەوتین، دەچوومە بەر هەر لۆرییێک دەمدی پڕ بووە، کەس نەیدەپەرژایە سەر کەس و لە ڕووداماني تێدا نەمابوو... بەم پێیە بەلۆرییەکاندا ڕۆیشتم تا گەیشتمە دوا لۆری کە تەنیا دووخێزان و حەوت کەسی تێدابوو، ئەمە لە چاو لۆرییەکانی دیکەدا کە یەکی ٦٠- ٧٠ کەسیان سواربووە و بەجۆرێک تێک ترنجاون ڕێگای جوولان و دانیشتنیان نییە، خواپێداوی بوو. سواربووین و کاروان کەوتە ڕێ، جەلەی ترێلەی پڕ لە خێزانی کوردی کەساس ئەوەندە درێژ بووبۆوە کە سەرێکی گەیشتبووە

(مەنزەرییە) و دوا لۆری هێشتا لەسەر هێڵی سنوور بوو!.

هێشتا خۆرئاوا نەبووبوو گەیشتینە خانەقین، لە قەراخ شار خەڵک ڕاوەستابوون تەماشایان دەکردین، دەستەییێکیان کە عەگال و دشداشەیان لەبەرابوو، پێمان پێدەکەنین و لەولاتر کوردەکان دەگریان و هاودەردی خۆیانیان دەردەبڕی. لەکاتی شەڕدا ڕژێمی بەغدا کوردەکانی شاری خانەقینی بڵاو پێکردبوو... هەندێک تاڵان کراون و بەناوی ئێرانییەوە ئاوارەی ئەودیو کراون، هەندێکیش بەسەر شارەکاندا دابەش کراون و عەرەبی خێڵەکییان هێناوەتە جێیان، پارە و زەوییان داونەتێ خانووی پێ بکەن.

پلانی بەغدا کە پاش لێکۆڵینەوە و لێکدانەوەی سەرکردایەتی حزبی بەعس بڕیاری لەسەر درابوو، بریتی بوو لەوەی کە کوردەکانی گەڕاوە بنێردرێنە خوارووی عێراق، بەشی زۆری مووچەخۆرەکان بگوێزرێنەوە بۆ شارە عەرەبەکان، دێهاتی سەر سنووری عێراق و ئێران بەقووڵایی دە تا سی کیلۆمەتر کاول بکرێ، دار و باخەکانی ببڕێ و بسووتێنرێ، کانیاوەکان سەرچاوەیان بەچیمەنتۆ پڕ بکرێتەوە و وای لێ بکرێ کەلکی ژیانی تێدا نەمێنێ، دانیشتوانی ئەو گوندانەی ماون دوور بخرێنەوە و لەو ئۆردووگایانە نیشتەجێ بکرێن کە بۆیان لەبەرچاو گیراوە و پاشتر بگوێزرێنەوە بۆ خوارووی عەرەبستان و بەجۆرێک بڵاو بکرێنەوە کە توانەوەیان سانا بێت. ئەم پیلانانە زۆریان بەجێ هێنران و هەندێکی تەگەرەی هاتە ڕێ، دێهاتی سەر سنوور بەتەواوی چۆڵ و کاول کران و باخ و کانیاوەکانی لە نێوبران، کوردی گەڕاوە لە عەرەبستان نیشتەجێ کران، دەست کرا بەگواستنەوەی مووچەخۆری کورد بەرەو خوار، ئۆردووگای کاتی بۆ خەڵکی گوندە کاولکراوەکان دروست کرا تا یەکەم هەنگاو بێت و پاشتر دوورتر بخرێنەوە، بەڵام مەبەستی سەرەکی کە توانەوە بوو، سەرەڕای ئەم هەموو تەقەلایانە و ئەو بوجە مشەیەی بۆی تەرخان کرابوو پووچەڵ مایەوە.

هێزی نەتەوایەتی و ڕەگی کوردایەتی، بەپێچەوانەی بۆچوونی هەموو دوژمنان و هەندێک لە کوردەکانیش، بەجۆرێک لە ناخی ئەم گەلەدا بنجی داکوتاوە کە هەڵکەندن و ڕیشەکێش کردنی لە وزەی هیچ هێزێکدا نییە، لەوەش گرنگتر قاڵبوونی بەشێک لە سەرکردە و چەکداری پێشمەرگە لە کورەی خەباتدا، ماوەی سەردانەواندن و ڕازیبوون بەقەوماوەکانی نەدەدان، تاکوتەرای لەخۆبوردووان بەداگیرکەری عەرەبیان گوت لەل و خۆیان گەیاندە چیا، ساڵێک پاش نسکۆ، دیسانەوە ئەشکەوت و بن دارەکانی کوردستان لەگەڵ ڕۆڵەی وەفاداریان پێشمەرگەی کورد، باوەشیان بەیەکدا کردەوە و سوێندی دڵسۆزی و پارێزگارییان بۆ یەکتر تازە کردەوە.

***

تاریک داهات و کاروانی لۆری و ترێلە ڕێگەی دەبڕی، هێشتا نەماندەزانی بۆ کوێمان دەبەن، ئەو لۆرییە درێژەی ئێمە تێکڕا نۆ پیاو و چوار ژنی تێدابوو، خێوەتێکی گەورەی سەرپۆشی لۆرییەکە پێچرابۆوە بڵاومان کرد و لەسەری دانیشتین، من ڕاکشام و بەهاوڕێکانم گوت ئاگاتان لێ بێ کە گەیشتینە (سەعدیە)، ئەگەر بەرەو ژوور ڕۆیشتین، ئەوا دەچینەوە کوردستان، خۆ ئەگەر ڕوومان لە بەرەو خوارکرا مانای ئەوەیە بڵاوەی عەرەبستانمان دەکەن.

کاتێ وەئاگایان هێنام، کاروانەکەمان بەسەر شەقامەکانی بەغدادا بەرەو خوار ڕێچکەی بەستبوو. سەعاتێک پاش نیوەشەو لۆرییەکانمان لە دەشتێکدا وەستان و هاتینە خوار، ئێرە لەبەر ئەوەی هاتوچۆی زۆر بەسەرەوە بووە بۆتە خۆڵە پەتانی و لمەکەی وەکو ئاردی دابێژراو تا قولە پێی پێدا دەچووە خوار. بەپڕوپووش و لەتە حەسیری کۆن ئاگرمان کردەوە و لێی ئاڵاین. پاشان بۆ دۆزینەوەی کەلوپەلەکانمان بەلۆرییەکاندا گەڕاین و شتەکانمان لێ هێنا خوار، ئەمجا کەوتینە تەقەلای ئاو پەیداکردن.

ئێرە یەکەم قۆناخی کوردە گەڕاوەکانە کە نزیکەی چەند کیلۆمەترێک لە شاری دیوانییە دوورە، ئەوانەی دەگەڕێنەوە دەیانهێننە ئێرە و لێرەوە بەسەر گوندەکاندا دابەش دەکرێن. جادەییێکی ترومبێلی بەقەراخدا دەڕوا و چەند تانکی ئاویان داناوە کە لە دیوانییەوە بەلۆری ئاودێنن و پڕ دەکرێن، هەندێک کۆختەی حەسیر (سەریفە) لەولاتر کراون خەڵکەکە بۆ ڕزگاربوون لە هەتاوی گەرم و تەپوتۆز ڕایانکردە ژێریان، لەبیری ئەوە دابووم چۆن خواردن پەیداکەم دیتم دوو کەس لیستەییێکیان پێیە و بەنێو خەڵکەکەدا دەگەڕێن، ناو دەپرسی و لەگەڵ لیستەکەی خۆیاندا بەراوردی دەکەن. کاتێ ناوی خۆمم پێ گوتن سواری جێبەکەی خۆیانیان کردم و بردیانم بۆ دائیرەی (ئەمن)ی دیوانییە.

کە چوومە ژوورێ، مودیری ئەمن (حازم) ناوی موسڵاوی، ئەو منی ناسییەوە بەڵام من ئەوم نەدەناسی... ساڵی ١٩٥٠ کە پاش ڕووخانی کۆماری کوردستان گەڕامەوە بۆ سلێمانی و گیرام، ئەو موفەوەزی ئەمنەی لێکۆڵینەوەی لەگەڵدا کردم و ناردمی بۆ ئەمنی بەغدا کە ئەوسا (تەحقیقاتی جینایی)یان پێ دەگوت، ئێستا لێرە مودیری ئەمنە و دیسان یەکترمان دیوەتەوە. زۆر بەڕێز پێشوازی لێ کردم و ناردی خاولی و سابوونیان هێنا چاوم بشۆم، چونکو بەڕاستی سەروچاوم بەتۆز داپۆشرابوو. پاشان داوای لێ کردم بۆی بنووسم کەی چووم بۆ ئێران و لەکوێ دانیشتبووم و بۆ چ گەڕامەوە بۆ عێراق؟

نووسیم، دە ساڵ لەمەوپێش لەسەر خواست و ئارەزووی خۆم خۆمم گەیاندە شۆڕش و بەدرێژایی ئەو ماوەیە وەکو پێشمەرگەییێکی بڕوادار و دڵسۆز چیم لە دەست هاتووە بۆ

گەیشتنە ئامانج کردوومە و درێخیم نەکردووە، ئامادەبووم ئەگەر شۆڕش بمایە تا دوا هەناسە درێژەی پێ بدەم، بەڵام بەداخەوە سەرکردایەتی فەرمانی چەک دانانی دەرکرد و منیش وەکو پەنابەرێکی بێ پەنا مامەوە، ئێران دەیویست بمنێرێ بۆ شارێکی دووری باکور، بەڵام من گەڕانەوەم پێ خۆشتربوو، بۆیە نەچووم و وا هاتوومەتەوە، ئامادەم چ جۆرە بەرپرس و تاوانێکم بەرەورووو دەکرێتەوە، شانی بدەمەوە بەر و ڕازی بم.

کە لێبوومەوە و نووسینەکەمم دا بەمودیری ئەمن، دیتم لەگەڵ خوێندنەوەیدا بەقەڵەمی سوور خەت بەژێر هەندێ لە دێڕەکاندا دەکێشێ، ئەمجا بەبزەوە گوتی: «ئەوە تۆ ڕاپۆرتت نووسیوە یا دەتەوێ قسە بۆ کۆڕی کۆبوونەوە بکەیت؟».

یەکێکی بانگ کرد و گوتی ئەم پیاوە بەجێبەکە بگەیێننەوە لای مندالەکانی، کاتێ لەلای مودیر هاتمەدەر، دیتم لە ژوورێکدا چەند برادەرێک وەکو کاک سەعید یەعقوبی و خدر دەباخ و چەند کەسی دی، چاوەڕوانی بانگ کرانە لای مودیرن، هەموویان لێم کۆبوونەوە و پرسیاریان کرد داخۆ چییان لێ دەپرسن؟ چونکو وا دیاربوو من یەکەم کەسم بانگ کراوم، گوتم پرسیارەکان سادە و ئاساییێن، بەڵام ئەوەی ئاشکرایە ئێمە چەند خۆمان قورس بگرین و نەچین لەبەر خاتری ئەوان جنێو بەڕابردووی خۆمان بدەین، کەسایەتی خۆمان دەسەلمێنێ و زیاتر لای ئەمانیش ڕێزمان بۆ دادەندرێت.

٥٨- لە ناحیەی «سۆمەر» یا «جلعەت شخێر»

هەموو ڕۆژ قایمقامی دیوانییە دەهاتە ئۆردووگا و بەپێی لیستە ئەم خەڵکەیان بۆ گوندەکانی قادسیە بەڕێ دەکرد. سێ ڕۆژی پێ چوو، هەموو برادەرانی من نێردران و خەریک بوو ئۆردووگاکە چۆڵ دەبوو. کەچی ناوی من دەرنەکەوتبوو. ڕۆژی چوارەم چوومە لای قایمقام ناوی خۆمم پێ گوت و هۆی مانەوەمم پرسی، ئەویش یەکێکی بەناوی (ئەبوعەلی) بانگ کرد کە مودیری ناحیەی (سۆمەر) بوو و پێی گوت ئەمە ڕۆژنامەنووسە، با لەگەڵ تۆ بێت، ئەبوعەلی دەزبەجێ پیکابێکی هێنا کەلوپەلەکانمان لێ بارکرد و سواربووین بەرەو ناحیەی سۆمەر کە جاران گوندێک بووە بەناوی (جلعەت شخێر).

دواکەوتن و هاتنم بۆ سۆمەر، لەلای لابەلاوە سوودێکی باشی پێ گەیاندم، ئەم مودیری ناحیەیە کە خۆی لە بنەماڵەی شێخە دەرەبەگەکانی عەمارەیە و بەهۆی دابەشکرانی زەوی گوندەکانیان لێ سەندراوە، بەناچاری خۆی بەبەعسی پیشان دەدات و لەگەڵ ڕژێم دەڕوا، کەچی زۆری ڕق لێیانە، پاش یەکتر بینین زوو پێکەوە سازاین و گوتی ناتنێرم بۆ

گوندەکان، لای خۆم خانووت بۆ پەیدا دەکەم. بەڵام کاتێ گەیشتینە سۆمەر کە گوندێکە و هەندێ خانووی میری بۆ مووچەخۆران و دوو سێ دایرەی نوێی لێ دروست کراوە، مودیر کەوتە پرسیار و گەڕان خانووێکی وای بۆ نەدۆزرایەوە بەکەڵکی دانیشتن بێت، جا بەناچاری گوتی جارێ بچۆ بۆ گوندی (ساڵحییە) کە پێشتر هەندێ خانووی لێ کراوە بۆ ئەو کوردانەی چاوەڕوان دەکرێ بگەڕێنەوە.

وا دیارە لە هەموو گوندەکانی ئەو عەرەبستانەدا خانوو کراوە بۆ ئێمەمانان ئەویش بریتی لە چوار دیواری مەتر و نیو بەرز کە سەری بەقامیش گیراوە جێی دەرگایێک و دوو کونی تێدایە بێ ئەوەی دەرگا و پەنجەرەی تێ خرابێ، ئەو کولێتەی ئێمە لە پێشی ڕاوەستاین و دەبوایە بچینە نێوی، چونکو چەند مانگێکە کراوە و هەموو ڕۆژ کەر و ئاژەڵی گوندەکەی تێ خزاوە بۆتە تەویلەی گشتی و چۆکێک پەین و زبڵی تێدایە، خەڵکی ئاوایی هاتن و دەستیان کرد بەتەپوتۆزی زبڵ هەڵکەندن و فڕێدان، پاش یەک دوو سەعات هەندێ پەینیان لێ فڕێ دا بەڵام لەوانە نەبوو وا بەسانایی پاک بکرێتەوە یا بۆگەنەکەی کەم بێتەوە، بەڵام چار نەبوو چووینە ژوورەوە و کەلوپەلمان تێدا بڵاوکردەوە.

بەیانی خەبەرمان بۆوە و کێشەی ئاومان هاتە پێش. ئێرەیش وەکو گوندەکانی دیکە، ئاویان لەو شەقە جۆگە گەورانە بۆ دێت کە لە فورات هەڵبەستراون و بەنۆرە ئاویان پێدا دێ و دەبڕێت، ئەم ئاوە بۆ ئاودێری زەوی و دارخورماکانیان و بۆ خواردنەوەی خۆشیانە، هەفتەی سێ ڕۆژ ئاو دەبڕێت و تەنیا چۆڕێک لە بنەکەیدا دەمێنێتەوە، ئەمجا کاتێ ئاو دێتەوە، قوڕاوێکی خەستە و جگە لە لم و لیتە کەلاکی ولاخ و ئاژەڵی تۆپیو و هەزاران شتی پیس لەگەڵ خۆی دێنێ و ڕای دەماڵێ، ژنە عەرەب دەچن لەسەر ئەو ئاوە خۆیان و جلک و قاپ و مەنجەڵ دەشۆن و بۆ چێشت و خواردنەوەشی لێ دێنن.

(هەڵۆ)ی کوڕم کە هەشت مانگانەبوو، نەخۆش کەوت، بردمانە تیمارگەیێکی بچووک لە قەراخ ئاوایی، دوای ئەوەی لەگەڵ برینپێچەکە یەکترمان ناسی، بەڵێنی دا هەموو ڕۆژ تەنەکەیێکمان لە ئاوی تیمارگەکە بۆ بنێرێ کە ئاوی تانکییەکەیان بەزاخ و کلۆر ڕوون دەکرێتەوە و وای لێ دێ بەکەڵکی خواردنەوە بێت.

ڕۆژی دوایی چووم بۆ سۆمەر و لەگەڵ (ئەبوعەلی)ی مودیری ناحیەدا کەوتینە پرسیار و گەڕان بەکۆڵاناندا، تا خانووێکی لەبارمان دۆزییەوە کە حەوشەیێکی گەورەی پڕ لە درەختی هەنجیر و ترێ و خورمای تێدابوو، کابرایێک بەپارەیێکی کەم گرتبووی، مودیر بەچەند دینارێک ڕازی کرد بۆمان بەجێ بهێڵێ، هەر ئەو ڕۆژە لۆریم برد و ماڵەکەمم هێنایە سۆمەر و جێگیر بووین، تەنیا دوو شەو لە گوندی ساڵحییە مامەوە.

ئەم سۆمەرە کە گوندێک بووە بەناوی (جلعەت شخێر)، تەنیا ماڵی شێخ و دەستوپێوەندەکانی لێ دانیشتوون، دوای ئەوەی ناوەکەی گۆڕدراوە و کراوە بەمەڵبەندی ناحیە، کارەبا و ئاوی خواردنەوەی بۆ ڕێک خراوە و جگە لە فەرمانگەی مودیر و دایرەکانی دی ڕیزێکیش خانووی نوێ بۆ موچەخۆرەکان دروست کراوە، بەڵام کۆڵان و خانووە داڕووخاوەکانی هەر ئەو جلعەت شخێرەکەی جارانە.

کوردی گەڕاوەی لە عەرەبستان داندراو، سەری ڕۆژانە چارەکە دینارێکیان دەدرایە، ئێمەیش کە سێ سەر بووین مانگی (٢٢,٥٠٠) دینارمان وەردەگرت، دەبوایە مشوری دەسکەوتێک بخۆم تابتوانم بەڕێ بچم. ڕۆیشتن بۆ شاری دیوانیە ئازادبوو و هەموو ڕۆژ دەمانتوانی بچین و بێینەوە، بەڵام من پێویستم بەچوونە بەغدا هەبوو، داوام لە موحافیز کرد کە ڕێگا بدرێم، ئەویش پسوولەی (خۆتێنەگەیاندن)ی بۆ مۆر کردم و ڕۆیشتم، لەوێ گەلێک لە برادەرانم بینی و بۆم دەرکەوت کە لە سۆمەرەوە ناتوانم شتێک بکەم پارەی تێدابێ، بۆیە خەریکی دەست پێکردنی پێکەوەنانی پێویستییەکانی تەقاویتیم بووم لە نەقابەی ڕۆژنامەنووسان.

یەکەم شت داوایان لێ کردم کە ببم بەئەندام لە نەقابەدا، چونکو بێ ئەندامێتی هیچ داواکارییێکم لێ وەرناگیرێ، بوونە ئەندامیش یەکەم مەرجی سەرەکی ئەوەیە کە لە چاپەمەنییێکی ڕێگەدراودا کار بکەم، چاپەمەنییەکانی ئەو ڕۆژەیش بریتی بوون لە سێ ڕۆژنامە و چەند گۆوارێکی میری کە هیچیان بۆ من دەستیان نەدەدا، برادەران لە کۆڕی زانیاری کوردا چەند تەقەلاییێکیان بۆ دام بەڵام سەری نەگرت و نەمتوانی ببم بەئەندامی کارای ڕۆژنامەنووسان تا داخوازی تەقاویتیم لێ پەسند بکرێ. سەیر لەوەدایە کە ساڵی ١٩٧١ چەند نامەییێکم لە نەقابەوە بۆ هات کە بچم ببم بەئەندام، ئەوانیش جێگری سەرۆکی نەقابەیان بۆ داناوم، بەڵام من ئامادە نەبووم ئەندامەتی ئەو نەقابەیە وەربگرم، کەچی ئێستا ئەوان ئەندامەتی ساکاریشم پێ ڕەوا نابینن.

جارێ وازم لە ئەندامەتی هێنا و کەوتمە کۆکردنەوەی بەڵگەکانی کارکردنم لە ڕۆژنامە و گۆوارەکاندا، لە ڕۆژنامەی (ژین)ی پیرەمێردەوە دەستم پێ کرد، ئەمجار ڕۆژنامەی (سەورە)ی عەبدولکەریم قاسم کە بەدەست حاجی یونس تائییەوە بوو، جا ڕۆژنامەی (تەئاخی) و گۆواری (برایەتی) و گۆڤاری (ڕۆژی کوردستان) و گۆواری (نووسەری کورد)م ڕێکخست. بەڵام بەڵگەی ڕۆژنامەی (کوردستان) زمانی کۆماری کوردستان لە مەهاباد و گۆڤارەکانی (کادر) و (دەنگوباسی شۆڕش) و (دەنگی پێشمەرگە)م لێ قبووڵ نەکرا، چونکو ئەمانە لە دەرەوەی دەسەڵاتی ڕژێمی عێراق دەرچووین.

بەم پێیە هەموو بەڵگەکانی ساڵانی کارکردنم لە ڕۆژنامەنووسیدا ساز کرد و دامن بەنەقابە، بەڵام هێشتا خۆم نەبووبووم بەئەندامی تەواو.

٥٩- گەڕانەوەم بۆ کوردستان

دانیشتنی سۆمەرم هەژدە مانگی خایاند، لە بەهاری ١٩٧٧دا دەنگ بڵاوبۆوە کە کوردە گەڕاوەکان ڕێگا دەدرێن بگەڕێنەوە شوێنی خۆیان، مودیر ناحیەی برادەرم ئەبوعەلی لە سۆمەر نەمابوو، ئەوەی لە جێی ئەو هاتبوو پێی گوتم کە بڕیار وایە تۆ نەچیتەوە بۆ سلێمانی، جا لە هەولێر و دهۆک سەرپشک بە، بەڵام ئەگەر لە بەغدایش دابنیشی ڕێت لێ ناگیرێ.

پاش بیستنی ئەم هەواڵە چووم لە دیوانیە پاسێکی گەورەی هاتوچۆم بەکرێ گرت و هێنام نێومالّەکەمان لێ بارکرد و خۆیشمان تاریک و ڕوونی بەیانی ١٩٧٦/٤/٨ سواربووین و کەوتینەڕێ، جگە لە وچانێکی کەمی بەغدا، نەوەستاین تا گەیشتینە هەولێر، لە تەیراوا خانووێکم پەیدا کرد و چووینە نێوی، ئەمجا کێشەی بەڕێچوونم هاتە پێش، لە سۆمەر کرێ خانووم حەوت دیناربوو و لەلایەن میرییەوە نزیکەی سی دینارم وەردەگرت کە بەشی دەکردین، بەڵام لێرە دەرامەتێکم نییە و کرێ خانووشی سی دینار هاتۆتە سەر، هیچ جۆرە کارێکی وایش نییە بیکەم و پێی بژین، ژنەکەم چەند پارچە زێڕێکی مابوو دەستمان کرد بەفرۆشتن و خواردنی. باش بوو لەو ماوەیەدا کتێبێکی تورکی (سیاحەتنامەی ئەولیا چەلەبی)م لەسەر داخوازی کۆڕی زانیاری کوردی کرد بەکوردی و چاپ کرا، بەو پارەیە کەمێک بووژاینەوە.

***

لە بیرەوەرییەکانی یەک ساڵ و نیو مانەوەم لە سۆمەردا کە شیاوی تۆمارکردن بێ، ئەم دوو ڕووداوە دەنووسم:

مانگی دوو جار لە سۆمەرەوە دەچووم بۆ بەغدا بۆ دواکەوتنی کاری تەقاویتییەکەم، هەموو جارێکیش دەبوایە پسوولەی (خۆتێنەگەیاندن)ی ئیمزاکراوی موحافیزم هەبێ. جارێک چوومە لای مودیری تەحریر و داوام لێ کرد پسوولەم لای موحافیز بۆ ئیمزا بکات. بەڵام ئەو گوتی ئەم موحافیزە تازە هاتووە و پێویستە خۆت بچیتە لای تا یەکتر بناسن، ئەو موحافیزە تازەیە کە گوایا مامۆستاییێکی قوتابخانەی سەرەتایی بووە و لەبەر بەعسێتی کراوە بەموحافیز، ناوی (ڕازی حەسەن سەلمان)ە، کە چووم و دانیشتم تاقە یەک عەگال بەسەری لە لا دانیشتبوو، کەوتینە ئاخاوتن و لێی پرسیم داخوا هێشتا کوردی

عێراق لە ئێران ماون؟ گوتم هێشتا زۆری لێیە، موحافیز گوتی جا بۆ چ نایێنەوە، خۆ بڕیاری بەخشینی گشتی دەرچووە؟، گوتم هەر کەسە جۆرە بۆچوونێکی تایبەتی خۆی هەیە، کابرای عەگال بەسەر کە لەوبەر بەرامبەر بەمن دانیشتبوو هاتە قسە و گوتی: «بەڵێ هەموو کوردەکانی برامان بەخشراون و تاوانیان لەسەر نەماوە و لێیان ناپرسرێتەوە جگە لە تاوانبار مستەفا بارزانی و کوڕەکانی کە بەخشینیان نییە و دەبێ سزا بدرێن»، من کە ئەو عەرەبەم نەدەناسی و شێوەی دوانەکەی تووڕەی کردبووم، گوتم «بەکارهێنانی ئەم جۆرە زاراوانە جێی خۆی نییە»، کابرا گوتی: «کام زاراوە؟»، گوتم «نەتۆرەی تاوانبار بەرامبەر بەبارزانی»، عارەب دەرهەڵبوو و بەدەنگی بەرز گوتی: «تۆ بەرگری لە بارزانی دەکەیت؟ ئەدی گوایا بەلای تۆوە ئەو تاوانبار نییە؟» گوتم: «دیارکردنی تاوانبار و بێ تاوان بەدەست من نییە، بەڵام دەڵێم بەسووکی ناوهێنانی کەسێک کە ماوەی پازدە ساڵ سەرۆکایێتی گەل و جوولانەوەیێکی کردووە، هەڵەیە... شەش ساڵ پێشتریش هەندێ کەس قسەی وایان کردبوو کەچی لە ئازاری ساڵی حەفتادا دیتمان جێگری سەرۆک چوو بۆ لای باوەشی پێ کرد و دەیگوت: «سەربەرزییە بۆ من کە تەوقە لەگەڵ پێشەوایێکی نیشتمانیی وەکو بارزانی بکەم»... ئێستاش دوور نییە ڕۆژێکی وا بێتە پێشەوە ڕووداوی ئازاری حەفتا دووپات ببێتەوە».

عارەب کە بەچاوی زەق و تووڕەییەوە گوێی لێ گرتبووم، ڕووی کردە موحافیز گوتی: «هاوڕێی بەڕێز، گوێت لێیە؟»، موحافیزیش لەسەرخۆ گوتی: «مامۆستا ڕاست دەڵێ، ئێمە قسەی ناشیرین بەدوژمنانیش نابێ بڵێین»!

پاشان پسوولەی بۆ مۆر کردم و هاتم. دوایی دەرکەوت کە ئەو عارەبی عەگال بەسەرە، ئەندامی ڕێکخراوی بەعسی دیوانیەیە.

***

کاتێک هەواڵی گەڕانەوەی کوردەکان بۆ کوردستان بڵاوبۆوە، مودیری ناحیە هەموو کوردەکانی لە ژوورەکەی خۆیدا کۆ کردەوە و داوای لە من کرد کە وتەکانی بۆیان بکەم بەکوردی، ئەو گوتی: «ئەوا دەوڵەت ڕێگاتان دەدا بگەڕێنەوە بۆ شوێنەکانی خۆتان، بەڵام، هەر کەس بیەوێ لێرە بمێنێتەوە، مانگی پەنجا دینار و خانووی بەخۆڕایی دەدرێتێ، خۆیشی دەتوانێ هەر جۆرە کار و کاسبییەک دەکا بیکا، ئەمجا کێ دەمێنێتەوە ناوی خۆی بڵێ»، لەو بیست و یەک ماڵە کوردە کەس نەیگوت حەز بەمانەوە دەکا، یەکە یەکە دەهاتنە پێش و پسوولەی گەڕانەوەیان وەردەگرت، سەرە هاتە سەر (مام عەبدوڵڵا) کە پیاوێکی تەمەن ٥٥-٦٠ ساڵانەی چاو کزی نیوەکوێر و خەڵکی خانەقین بوو، پاش

ئاوابوونە دیوی ئێران ژنەکەی لەوێ مردبوو و پێنج منداڵی بەسەر مام عەبدوڵڵادا بەجێ هێشتبوو کە تەمەنیان لە چوار تا سێزدە ساڵان بوو، مام عەبدوڵڵا کە لە ڕۆیشتندا دەبوایە دەستی ڕاکێشن، هێجگار هەژار و دەستکورتیش بوو، زیاتر کوردەکانی سۆمەر یارمەتی و دەسگرییان دەکرد. مودیر ناحیە پێی گوت «باشە عەبدوڵڵا خۆ تۆ ناچیتەوە، لێرە خانوویێک و مانگێ پەنجا دینار وەرگری بەباشی پێی بەڕێ دەچیت، وا نییە؟»، مام عەبدوڵڵا کە وەکو عەرەبێک زمانی عەرەبی باش دەزانی، گوتی: «جەنابی مودیر من حەز دەکەم یەکەمین کەس بم کە بەرەو کوردستان دەگەڕێنەوە»، مودیر بەسەرسوڕمانەوە گوتی: «تۆ کە هیچ ئیشێکت پێ ناکرێ دەچیتەوە بە چی دەژیت؟» مام عەبدوڵڵا لە وەڵاما گوتی: «من تەنیا هەوای نیشتمانەکەی خۆم هەڵمژم هیچی دیکەم ناوێ»!!

ئەو قسە پڕ لە دڵسۆزیی کوردایەتییەی مام عەبدوڵڵا کە لە ناخێکی پەنگاوخواردووەوە هەڵدەقوڵا کارێکی وای کردە سەر دانیشتوانی ژوورەکە. هەموومان چاو پڕ بوو لە ئاو و دەمانویست هەستین دەمی ماچ کەین... مودیر حەپەسابوو، هیچی بۆ نەگوترا، پسوولەی گەڕانەوەی مام عەبدوڵڵای مۆرکرد و دایە دەستی... منیش جارێکی دی نەمدیییەوە و نازانم چی بەسەرهات.

***

ساڵی ١٩٧٦ خێزانێکی زۆری بارزانییەکانیان لە گوندەکانی خۆیان ڕاگوێستن و هێنایانن بۆ شوێنێکی زۆر گەرم و ناخۆشی دیوانیە، ئەمانە لەو بارزانییانە بوون کە دژی شۆڕشی کورد و ڕاپەڕین بوون و ڕۆژێک لە ڕۆژان یارمەتی و نزیکبوونەوەی شۆڕشیان لێ نەبیندراوە، کەچی تەنیا لەبەر ئەوەی کوردن و بەتایبەتی بارزانیشن ڕەواندویانن، میری داوای لێ کردبوون کە لەم شوێنە تازەیەیان کشتوکاڵ بکەن، بەڵام ئەوان نەیانکردبوو دوو کەسیان لە دەمڕاستەکانیان لێ جودا کردبوونەوە و هێنابوویاننە سۆمەر، یەکیان ناوی (ڕەشید) پیاوێکی تێگەیشتووی نەخوێندەواربوو، دووەم ناوی (کەریم) و موختاری خەڵکەکە بوو، کاتێ ئەم دووانەم لە بازاڕی سۆمەر بەبەرگی کوردی و جامانەی سوورەوە بینی، بانگم کردنە ماڵەوە و لەگەڵیان دانیشتم، زۆرمان قسە کرد، زیاتر ئەوەم بۆ دووپات کردنەوە کە نەکەن لێرە لەم دەشتی عەرەبستانە بەقسەی میری کشتوکاڵ بکەن، هەروا بیرای بیر ئەم جامانە سوورانەتان دامەنێن.

ئەم دوو پیاوە نزیکەی دوو مانگ لە سۆمەر مانەوە و پاشان گەڕاندیانەوە نێو خەڵکەکەی خۆیان، وەکو بۆیان گێڕامەوە، ئەو کاتەی هێناویانن، لە ماوەی دوو هەفتەدا شازدە منداڵیان بەهۆی گەرما و خواردنەوەی ئاوی لێڵ لێ مردووە. هەموو جار لاوەکانیان

لەنێو شاری دیوانیەدا دەبینی کە بەبەرگی کوردی و جامانەی سوورەوە خەریکی قوڕکاری و کۆڵ هەڵگرین.

ئەو کاتەی ئێمە ڕێگا دراین بگەڕێینەوە کوردستان ئەوان هەر مابوون و نازانم پاشتر چییان بەسەرهات.

٦٠- پیلانی نەهێشتنی کوردستان دەستی پێ کرد

لە سەرەتای ساڵی ١٩٧٨دا کوردستانی سەر بەعێراق بەرەو کارەساتی خنکان و ڕۆژانی تاریکی پڕ لە کڵۆڵی پاڵ پێوە دەنرا. هەردوو دەوڵەتی داگیرکەری عێراق و ئێران کە لە کوژانەوەی شۆڕش و نەمانی بەربەرەکانی دڵنیابووبوون، زۆر بەوردی پیلانی کۆتایی هێنان بەهەموو چەشنە جوولانەوەیێکی کوردییان دەکێشا، ڕژێمی عێراق بەقووڵایی ١٠ تا ٣٠ کیلۆمەتر ئاوەدانی لەسەر سنووری سڕیبۆوە، گوندەکانی کاول کردبوو و یەک خانووشی بەپێوە نەهێشتبوو، بەست و جۆگاکانی تێکدابوو، کانیاوەکانی بەچیمەنتۆ پڕ کردبۆوە، گوێز و دارە بەرییەکانی بەبڕین و توێکڵ داماڵین وشک کردبوو، خەڵکەکانیان بەرەو قەراخی مەڵبەندی پارێزگاکان و شارەکانی دیکە ڕەتاندبوو و لەو ئۆردووگایانەی پەستاوتبوون کە بۆیانی ئامادە کردبوو.

کۆڕی زانیاری کورد و یەکێتی قوتابیانی کوردستان و نەقابەی مامۆستایانی کوردستان و هەرچی ڕێکخراوێکی کوردستان لە دەسکەوتەکانی یازدەی ئازار هەبوو، کلک و گوێیان قرتاوکران بەکلکی ڕێکخراوە عێراقییەکان و کەسانی گوێ لە مستی خۆیانیان لەسەر دانان.

بنکەی ڕێکخراوە بەعسییەکان لە هەموو شار و شارۆچکە و گوندە گەورەکاندا دامەزرا و دەست کرا بەڕاکێشانی خەڵک بەزۆر و بەخۆشی. چوونی قوتابی بۆ زانکۆ، دامەزراندنی بێ ئیشێک بەکرێکاری شارەوانی. ڕاپەڕاندنی هەر جۆرە کارێک لە دایرەکاندا پێویستی بەپیشاندانی بەڵگەی بوونە بەعسی دەکرد، ناوی شەقام و شوێنەوارەکان کران بەعەرەبی، ئەو کەسانەی دەناسران و سەریان دانەنواندبوو، خرانە ژێر چاودێری و پاڵەپەستۆوە... بەرگی کوردی و ئاخاوتن بەزمانی زگماک قەدەخە نەکرابوون، بەڵام هەموو کەس دەیزانی کە کاتی سەردان لە دایرەکان میری بۆ ڕاپەڕاندنی کارێک، بەکارنەهێنانی ئەم زمانە زیاتر یارمەتی پێکهاتنی ئیشەکەی دەدات.

لەپڕێکا فەرمان دەرچوو کە خوێندن لە قوتابخانەکانی کوردستاندا دەکرێتە عەرەبی، پۆلەکانی یەک و دوو و سێ عەرەبی و کوردی پێکەوە بخوێنن و لە چوار بەرەو ژوور

هەموو کتێبەکان عەرەبی بێت!. ئەوەشمان لەبیر نەچێ کە مەندەلی و خانەقین و پارێزگای کەرکووک و ئاکرێ و شێخان و شەنگار لە کوردستان دابڕابوون و قانوونی عەرەبستانیان تێدا بەکاردەهات. لەسەر ئەمە هەندێ بۆڵە و تووڕەیی لەنێو ڕۆڵە خوێنگەرمەکانماندا دەربڕا، بەڵام تێکڕا وەکو ڕووداوێکی لە دەست دەرچوو، خەڵک ملی بۆ ڕاکێشا و کەس نقەی لێوە نەهات.

کۆنە ناسیاوێکی عەرەبم لە هەولێر دیتەوە کە کۆن سەر بەدەستەی (کامیل چاردچی) بوو و سەرەڕای عەرەبایەتیش مرۆیێکی ڕاستگۆبوو، ئەو کە سیاسییێکی نەتەوەخوازی عەرەبە و نەبۆتە بەعسی، ئاشنایی لەگەڵ کاربەدەستەکانی ڕێکخراوی بەعسی هەولێر هەیە و جار جارە دەچێتە لایان و ئەوانیش ڕقیان لێی نییە، ئەو ئەم دەمەتەقێیەی بۆ گێڕامەوە و گوتی:

لە یەکەم ڕۆژەکانی خوێندن بەعەرەبیکرانی قوتابخانەکانی کوردستاندا ڕۆژێک لە بارەگای ڕێکخراوی بەعس دانیشتبووم باسی ئەم گۆڕانکارییە هاتە پێش، من ڕای خۆمم دەربڕی و گوتم ئەمەی ئێوە دەیکەن لەلکاری (تەحەددا)یێکی زۆر زەقە بەرامبەر بەم خەڵکە دەیکەن، باشتر وابوو ئەمساڵ پۆلی شەشەمی سەرەتاییتان کردبا بەعەرەبی، ساڵێکی دی پۆلی پێنجەم و پاشتر چوارەم و ئیدی هەروا بەخشکەیی هەموو پۆلەکانتان دەگۆڕێ و هەستی خەڵکەکەشتان نەدەڕووشاند. بەرپرسی بەعسی لەم ڕایەی من، دایە قاقای پێکەنین و گوتی فلان، وا دیارە تۆ ئاگات لە دنیا نییە و نازانی ئێمە بەرەو کوێ دەڕۆین، کاکی خۆم، خەڵکی چی و کام هەست ڕووشاندن؟ ئەوەی ئێمە دەستمان داوەتێ و هەنگاو بەهەنگاو بەپێی نەخشەی کێشراومان بەرەوپێشی دەبەین گەورەترین خزمەتی نەتەوەی عەرەبە کە خاکەکەی لە خشتوخاڵی بێگانە و ناعەرەب پاک دەکەینەوە، دڵنیابە پاش دە ساڵی دیکە کە بەرێبواری هاتیە ئێرە، بەبیستن دەبیسی کە سەردەمێک ئەم وڵاتە خەڵکێکی لێ بووە پێیان گوتوون کورد!

ئەمجا ئەو ناسیاوە لە منی پرسی ئایا ئێوە خۆتان هەستتان بەم مەترسییە کردووە و چارەیێکتان بۆ لەبەرچاو گرتووە؟ من کە جەرگم بەدڵۆپە تێزابی داخ و نائومێدی دەکزایەوە و کون کون دەبوو و هیچ دەلاقەی ڕووناکایی هیوای دوور و نزیکم بەدی نەدەکرد پێم گوت، برام تۆ خۆت کۆنە سیاسی و ڕۆشنبیریت، تۆیش وەکو من دەزانی کە لەم سەدەیەدا، نەتەوەی ڕاپەڕیو بنەبڕ ناکرێت و هیچ هێزی دڕندە و پڕ چەکی دنیا ناتوانێ بیتوێنێتەوە، کەمێک خۆت بگرە و چاوەڕوان بە، دەبینی کورد چی لە بارایە!... ئەم وەڵامەم دایەوە لە کاتێکا خۆم چاوەڕوانی ڕووداوی ئاسمانی و بەزەیی خوایی ئەوتۆ بووم کە خۆم هەرگیز

باوەڕم پێی نەبووە، هەندێ جار وام دەزانی کە بەلای کەمەوە پەنجا ساڵی دەوێ تا هێزی بەربەرەکانی خۆی بگرێتەوە و شۆڕشێکی نەتەوایەتیی چەکدار هەڵگیرسێتەوە!

جگە لە کاولکاری و ڕەتاندنی لادێییەکان، دەست کرا بەکڕین و دەستەمۆکردنی ئەوانەی کەڵک و هێزیان تێدا بەدی دەکرێ، بەتایبەتی لە بەشی ئاملاندن (تەربیە) و ڕۆشنبیردا، زۆر کەس ملی دانەواند و بەشی «حیزی و سەلامەتی» ڕەچاو کرد، هەیشبوون قیت وەستان و هەموو نالەباری و کوێرەوەرییێکیان گرتە شان و بەکورد مانەوە. لێرەدا دەوری حزبی کۆمۆنیستی عێراق لە بیر ناچێتەوە کە لەبەر خاتری یەک دوو وەزیر و ڕێگادرانی ڕۆژنامەکەیان شان بەشانی بەعس، سەرشکێنی و پێ خۆشبوونیان لە تێشکانی شۆڕش دەردەبڕی. ئەندامێکی بەرزیان دەینووسی: «اشّداء علی الکفار رحماء بینهم» واتا: بەعس چەند بەرامبەر بەکافران - کوردەکان- توندوتیژە، ئەوەندەش بۆ ئەو لایەنانەی سەر بەخۆیەتی خاوەنی بەزەییە!...

لە هەمووی جەرگبڕتر، لەگەڵ برادەرانا چووبووینە هەوارگەی پیرمام، لە گازینۆیێک چەند لاوێکی گوندەکانی باڵەکایەتیم چاو پێ کەوت لە مێزێک ئاڵابوون و ئارەقیان دەخواردەوە... ئەمانە پێش ئاوارەبوونیان وەرزێر و جووتیار و ئیشکەری گوندەکەی خۆیان بوون، خزمەتی ڕەز و کێڵگەکانیان دەکرد و داهات و بەرهەمیان پێک دێنا و ئەندامی پڕ لە سوودی گەلەکەیان بوون کە من یەک دوانێکیانم دەناسی. کەچی ئێستا جگە لە نەمانی ملک و ڕەز، خۆشیان لە کەلک و پیاوەتی کەوتوون.

٦١- بڕیاری تەقاویتیم بۆ دەرچوو

دوای سێ ساڵ تەقەلا و ماندووبوون، ڕەنجەکەم سەری گرت و نەقابەی ڕۆژنامەنووسان، بڕیاری ژمارە (١٧٥٤/ ٥٢٨٠)ی ڕۆژی ١٩٧٨/١٢/٢٣ دەرکرد و دانی بەوە دانا کە من ڕۆژنامەنووسێکی کوردم و ماوەی (٤٠) ساڵ و (٦) مانگ و (٢٠) ڕۆژی ژیانم بەکاری ڕۆژنامەنووسی بردۆتە سەر. بەڵام ماوەی کارکردنم لە کۆماری کوردستان لە مەهاباد و ساڵانی کاری نێو شۆڕشی کوردستانی عێراقم لێ پەسند نەکرا و ناویان نەهێنا.

ئەمەیش هەروا بەسانایی پێک نەهات، دوا کۆسپی ڕێگام ئەوەبوو دەبوایە لە چاپکراوێکی ڕێگادراودا کار بکەم تا بتوانم ببم بەئەندامی کارای نەقابە، لەو ڕۆژەدا تەنیا سێ ڕۆژنامەی میری دەردەچوون کە یەکێکیان (عێراق)ی ناوبوو ئەم عێراقە لە جێی ڕۆژنامەی (تەئاخی)ی کوردی بەزمانی عەرەبی دەردەچوو و هەر لە چاپخانەی تەئاخی داگیرکراویشدا چاپ دەکرا، هاشم عەقراوی خۆفرۆشیان بەسەرەوە دانابوو. داوام لە هاشم

کرد کە بڕیاری دامەزرانم لەو ڕۆژنامەیەدا بۆ دەربکات و ئاگاداری نەقابەی ڕۆژنامەنووسان بکات کە من لێرە کار دەکەم، تا کاری تەقاویت بوونەکەم دەبڕێتەوە، تەنانەت نامەوێ مانگانەشم بدەنێ، ئەوان فەرمانی دامەزرانمیان دەرکرد و مانگی چل دیناریشیان بۆ بڕیمەوە. پاش ئەوە لە نەقابەدا بووم بەئەندام و بڕیاری تەقاویتیم دەرچوو و ئاگاداری وەزارەتی ڕاگەیاندن کرا تاکو فەرمان بدا بەسندووقی تەقاویتی ڕۆژنامەنووسان مانگانەم بۆ دیار بکات و بمدرێتێ. لەم دوا هەنگاوەشدا کۆسپێکی گەورە هاتە ڕێم.

بۆ دواکەوتن و ڕاپەڕاندنی کارەکان، دەبوایە لە هەولێرەوە بچمەوە بەغدا و پاش هەندێک ئەمسەرەوسەر بگەڕێمەوە. چووم بۆ وەزارەتی ڕاگەیاندن و گەیشتمە لای (مودیری ڕۆژنامەنووسی)، بەڵام ئەو گوتی کە هێشتا ئیشەکەت لای وەزیر دەرنەچووە، جارێکی دیش چوومەوە هیچ نەبوو، بەڵام جاری سێیەم گوتی بچۆ بۆ لای سکرتێری وەزیر، کە چووم بەڕێزەوە بەخێرهاتنی کردم و چوو ئاگاداری وەزیری کرد و هاتەوە داوای لێ کردم بچم بۆ ژووری وەزیر، کە چووم وەزیر وەکو دۆستێکی دێرینەی خۆی دیبێتەوە بەپیرمەوە هات و بەگەرمی چاکوچۆنی لەگەڵ کردم. ئەم وەزیرە (تاریق عەزیز)م ساڵی ١٩٧١ ناسیبوو کە ئەوسا سەرنووسەری ڕۆژنامەی (الثورة)ی بەعسی بوو، لەگەڵ سەیدا ساڵح یوسفی چووبووین بۆ لای کە گۆواری (ڕۆژی کوردستان)مان لە چاپخانەکەیاندا بۆ چاپ بکات، ئەو بەڵێنی دا و یەک دوو جاریش چوومەوە بەڵام ئەو بڕوبیانوی هێنایەوە و نەیکرد.

وەزیر گوتی، هەر دەمویست لە دووت بنێرم بەڵام نەمدەزانی لە کوێیت، باش بوو وا خۆت هاتی، تەقاویتی واز لێ بێنە، تۆ ماشەڵڵا هەڕەتی کارکردن و خزمەتی نیشتمانەکەتە، ئێمە چەند جێگاییێکی وامان هەیە کە بۆ تۆ دەست دەدا، فەرمانت بۆ دەردەکەم و دەمەوێ بتبینم چۆن قەڵەمەکەت دەخەیتە کار.

گوتم جەنابی وەزیر بەداخەوە من پیربووم و هێزی نووسین و کارکردنم پێوە نەماوە، کاتی پشوودان و حەسانەوەم هاتووە، ئێوە خوا نەیبڕێ خوێندەواری کوردتان زۆرە، کەڵک لەوانە وەربگرن کە وەزیر و مودیر عامن و هیچ ئیشێکی دیارکراویان نییە، پرسی وەکو کێ؟ گوتم وەکو هاشم ئاکرەیی و حەبیب و مەلا ما... لەو کاتەدا بەڕاستی ناوەکەیم لەبیر چووبۆوە -کەمێک ڕاوەستام، وەزیر بەپێکەنینەوە گوتی مەبەستت (مولا ماطوڕ)ە، وانییە؟ ئەرێ ئەم ماتۆڕە چییە و لەکوێوە هاتووە؟ گوتم ئەمە کاتی خۆی کادری پارتی دیمۆکراتی کوردستان بوو و بەسواری ماتۆڕسایکل بەگوندەکاندا دەگەڕا، خەڵک ئەم ناوەیان بەسەردا بڕیوە و ئێستایش ئەوەتا وەزیرە.

تاریق عەزیز گوتی ئەوەیش تاوانی ئێوەی نووسەر و ڕۆشنبیری لێهاتووی کوردە، ئەگەر ئێوە دوورەپەرێز نەوەستن و ئامادەی خزمەتکردن بن، ئێمە پێویستمان بەوانە نابێ... وا من تەقاویتەکەت هەڵدەوەشێنمەوە، بڕۆ بیری لێ بکەرەوە و پاشان وەرەوە بۆ لام تا جێگات بۆ دیار بکەم.

لای وەزیر بەنائومێدی هاتمە دەر و تازە بەتەمای تەقاویتی نەمام، لە هەولێر هەندێ لە برادەران بیریان لەوە کردەوە کە مەکینەیێکی (دەفلۆپ)م بۆ پەیدا بکەن ئیشی لەسەر بکەم، پێی بەرێ بچم و وردە وردە پارەی مەکینەکەش پڕ بکەمەوە، ئەم تەگبیرە باش بوو بەڵام پێویستی بەپەسندی دایرەی (ئەمن) هەبوو کە نەکرا و ئەویش پەکی کەوت.

دوو مانگ بێ ئیش سووڕامەوە، دوا جار قۆنتەراتچییێکی ناسیاویان بۆم دۆزییەوە کە کاری دەفتەر و حیساباتی بۆ بگرم و مانگی سەد دینارم بداتێ ئەمەیان باش بوو، بەڵام پێش ئەوەی بچمە سەر ئیش، لە بەغداوە ئاگادارکرام کە فەرمانی تەقاویتیم لە وەزارەتی ڕاگەیاندن مۆرکراوە و نێرراوەتە سندووقی تەقاویتی ڕۆژنامەنووسان.

خۆم گەیاندە سندووق و لەوێ مانگی (١٦٠) دیناریان بۆ دیارکردم بەڵام هەزار و پێنسەد دینار قەرزی نەقابەیان خستە سەرم کە پێویست بوو مانگی شتێک لە مانگانەکەم بگێڕنەوە، لەگەڵ ئەوەشدا دیسان بووژانەوەیێکی نوێ بوو بۆ من و بیرم لە تەقەلای بەرێچوون حەسایەوە.

٦٢- دیسان لەگەڵ «یەکێتی نووسەرانی کورد»!!

پاش هەڵگیرسانەوەی شۆڕشی کوردستان لە ساڵی ١٩٧٤دا، سووکە دەسکەوتەکانی ڕێککەوتنەکەی یازدەی ئازاریش، یا بەجارێ ماشرانەوە، یا کلک و گوێیان قرتا و تەنیا بەناو شتێکیان لێ مایەوە، یەک لەوانە یەکێتی نووسەرانی کورد بوو کە بەجارێک پووچابۆوە، ساڵی ١٩٧٨ هەندێک لە ئەندامانی یەکێتی پێشوو بیریان لەوە کردەوە کە ئەگەر بتوانن زیندووی بکەنەوە، لەوانەیە لەم بارودۆخەشدا بتوانرێ خزمەتێک بێتە دی، بۆیە داوای پێکهێنانی یەکێتییێکی نوێیان لە میری کرد. بەغدایش کە بەپێی پلانێکی ڕێکخراوی بیر لێکراوە، دەستی دابووە بنکۆڵکردن و لەڕێ لادان و پووچەڵکردنی هەموو ڕێبازەکانی ڕۆشنبیری و خوێندکاری و ئاملاندنی کوردی، بەنیازی کڕین و تێوەگلاندنی ئەو چەند نووسەرانەی هێشتا نەبوونەتە بەعسی و بەتەمای کەڵک لێ وەرگرتنی پروپاگەندە بۆ خۆیان، داواکارییەکانیان پەسند کرد، سەرلەنوێ ئەندامان ناونووس کران و گەلێک لەوانەی شیاوی وەرگیران نەبوون لە پەنای میریدا خۆیان تێ ترنجاند. لە

نێوەڕاستی مانگی ئەیلوولی ١٩٧٨دا کۆنگرەی یەکێتی نووسەرانی کورد لە شاری هەولێر بەسترا و دەست کرا بەهەڵبژاردنی دەستەی بەڕێوەبەری نوێ.

لێرەدا بەراوەژووی بۆچوونی دەزگای میری، ئەوانەی هێنایاننە پێشەوە و دەیانویست لە هەڵبژاردندا سەرکەون و جڵەوی یەکێتی بەدەستەوە بگرن، لەلایەن زۆربەی هەرە زۆری دەنگدەرەکانەوە پشت گوێ خران و سەرنەکەوتن، تەنیا چەند دانەیێک لەوانەی هێشتا باش نەناسرابوون توانیان خۆیان بگیرسێننەوە.

یەکێتی کەوتەوە گەڕ و لقەکانی سلێمانی و هەولێر و دهۆکی دانایەوە بەڵام نەیانهێشت ناوی کەرکووک بێتە گۆڕێ. تەقەلا درا گۆواری (نووسەری کورد)یش بڵاو بکرێتەوە. من کە بێ ئیش بووم جار جار سەری یەکێتی هەولێرم دەدا و یادی جارانم زاخاو دەدایەوە.

ڕۆژێک لەوێ بووم باسی هەڵبژاردنی دەستەی هەولێر دەکرا، یەکێک کە خۆی بەنوێنەری حزبی کۆمۆنیست دادەنا و گوایە لە سایەی حزبەکەیەوە کە لەم سەردەمەدا دۆست و پەیمانداری حزبی دەسەڵاتداری (بەعس) بوو، کرابوو بەئەمیندار لە یەکێک لە دەزگا گاڵتەییەکانی ئۆتۆنۆمیی کوردستان، ئەو پیاوە سەبارەت بەچۆنێتی هەڵبژاردن دەیگوت: «باشتر وایە ئێمە -مەبەستی کۆمۆنیست و بەعس بوو- لەنێو خۆماندا لەسەر ناونان و هەڵبژاردنی دەستەی بەڕێوەبەر، ڕێک بکەوین و بڕیاری لەسەر بدەین، چونکو لێرەدا کەم و زۆری دەنگ مەبەست نییە، ئێمە لە ئەنجومەنی یاسادانانی ئۆتۆنۆمیدا، تەنیا هەشت ئەندامان هەیە، کەچی لە هەموو کاتێکدا هێزی ئێمە لەبەرچاو دەگیرێ و قسەمان بڕ دەکا»، عەبدوڵڵا حەداد ناو کە مووچەخۆرێکی میری و بەناوی ئەمینداریێتی ڕۆشنبیرییەوە دەدوا بەرپەرچی دایەوە و گوتی ئێمە هەقمان بەسەر ئەنجومەنی ئێوەوە نییە و کێمان پێ باش بێ، هەڵی دەبژێرین، بەم جۆرە قسەی ئەمینداری کۆمۆنیست سەری نەگرت و بڵاوەی لێ کرا.

لە هاتنە دەرەوەماندا، بەئەحمەد دڵزاری شاعیرم گوت کە یەکێکە لە کۆمۆنیستەکانی نێو یەکێتی نووسەران «دڵزار، ئەمڕۆ من شیعرەکەی شێخ ڕەزای تاڵەبانیم بیرکەوتەوە کە دەڵێ:

«وام دەزانی ئێوە ساداتن لە ئێوەی نابڕن...
ئەی جەباری، داخی داخانم لە ئێوەشیان بڕی»

***

ڕۆژی هەڵبژاردن هەموو ئەندامەکان وایان بەباش زانی کە من بەسەرۆکی دەستەی

بەڕێوەبەری یەکێتی هەولێر دابندرێم و دەنگیان بۆ دام، منیش کە هیچ ئیشم نەبوو و وام دەزانی دەتوانم لەم ڕێگایەوە خزمەتێک بکەم، هەروەها شوێنێکی کرێ و لەباریشە بۆ خوێندنەوە و نووسین بەیانییان تا ئێوارەم، شانم دایە بەر و خەریکی ڕێکخستنی بەرنامەی کۆڕی ئێوارانی شیعر و چیرۆک بووم کە ئاگادار کرام ئەمینداری گشتیی ڕۆشنبیری لە هەڵبژێررانی من بۆ سەرۆکایێتی یەکێتی هەولێر زۆر تووڕەیە و هەندێ لە برادەرە نووسەرەکانی تێگەیاندووە کە بەهیچ جۆرێ ڕێگە نادا ناکام کە دوژمنی عەرەبە ببێ بەسەرۆک، بەڵگەشی ئەو گوتارە بووە کە لە ژمارە (١٢)ی نووسەری کوردا لەژێر نیشانی «ڕقی پێویست و پیرۆز»دا نووسیومە.

ئەو ئەمیندارە کابرایێکی دووڕەگە تورکمان - عەرەبی موسڵاوی بەناوی (عەبدولغەفار سایغ)ە کە خۆی کوتاوەتە نێو ڕیزی بەعسییەوە و زۆر لە عارەبەکان بۆ بەعسایەتی گەرمترە، منیش لە کۆبوونەوەدا بەبرادەرەکانم گوت کە من مووچەخۆری میری نیم و یەکێتی دەزگایێکی میری نییە، کابرای ئەمیندار پێی خۆش بێ یا ناخۆش، کاتێ ئێمە لە قانوون لامان نەدابێ کەس ناتوانێ ڕێمان لێ بگرێ. بەم جۆرە خەریکی ئیشی خۆمان بووین، بەڵام وردە وردە کۆسپەکانی میریمان لەبەردەم قوت بۆوە، یەکەم کرێی ئەو خانووەی یەکێتی گرتوویەتی و ساڵانە هەزار دینارە و تا ئێستا ئەمیندارێتی داویەتی، نەیدا... یەکێتی هەولێر کە خۆی دارایی نییە، بەناچار داوامان لە دەستەی ناوەندی کرد بماندات کە ئەمەیش بۆ ئەوان بارگرانی بوو. هەروەها فەرمانی دابوو کە لە هۆڵ و ساڵۆنە گشتییەکانی وەکو کرێکاران و مامۆستایان و هۆڵی گەلدا ڕێگا نەدرێین کۆڕ بگرین، حەوشەی خۆشمان تەنیا جێگای ٢٠-٣٠ کەسی لێ دەبۆوە. ئەمیندارێتی بەوەشەوە نەوەستا، تینی بۆ دەستەی مەڵبەندی گشتی هێنا کە هەڵبژاردنی دەستەی هەولێر هەڵوەشێننەوە، ئەوانیش لە بەغداوە هاتنە هەولێر و کۆبوونەوەیێکمان کرد، وایان پیشان دا کە بەرژەوەندی یەکێتی لەوەدایە من لە سەرۆکایێتی لاچم، بەڵام چونکو کەسێک یا لایەنێک ناتوانی لام ببا، پێویستە من خۆم دەست هەڵبگرم، من ئامادەیی خۆمم بۆ کشانەوە لە سەرۆکایێتی پیشان دا، بەمەرجێ لە دەفتەری کۆبوونەوەدا بنووسرێ: «لەبەر ئەوەی میری لە هەڵبژێرانی ناکام بۆ سەرۆکایەتی یەکێتی نووسەرانی کوردی هەولێر تووڕەیە، ئێمە بەتێکڕایی داوامان لێ کرد کە بکشێتەوە و ئەویش لەسەر ئەم داواکارییەی ئێمە، کشایەوە.».

بەشی بەڵگەنامەکان